

دانشگاه علامه طباطبائی
معاونت فرهنگی و اجتماعی
مدیریت امور فرهنگی

علم دگر فصل نامه دو ساله زبان شناسی

نظری، کاربردی و تاریخی

ה	ו	ז	ח	ט	י
Yod	Tet	Chet	Zayin	Vav	He
(Y)	(T)	(Ch)	(Z)	(V)	(H)
ם	נ	ז	ס	ע	
Ayin	Samech	Nun	Nun	Mem	
(silent)	(S)	(N)	(N)	(M)	
ק	ר	ש	ת		
Tav	Shin	Resh	Qof		
(T)	(Sh/S)	(R)	(Q)		

سال ششم، شماره ششم، پاییز ۱۳۹۹

- تأثیر استفاده از سوالات CCQ و ICQ بر یادگیری زبان دوم
- زبانی باستانی که فراموش نشد
- جایزه بنیاد موقوفات دکتر افشار در استان پرافتخار پدر زبان شناسی نوین ایران
- آموزش برخط: برنامه زوم
- دیرگفتارها! آنچه می‌دانیم و آنچه نمی‌دانیم

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

دانشگاه علامه طباطبائی
معاونت فرهنگی و اجتماعی
مدیریت امور فرهنگی

دوفصلنامه علمی زبان‌شناسی نظری، کاربردی و تاریخی

سال ششم، شماره ششم، پاییز ۱۳۹۹

صاحب امتیاز: انجمن علمی- دانشجویی زبان‌شناسی دانشگاه علامه طباطبائی

استاد مشاور فرهنگی: دکتر راحله گندمکار

مدیر مسئول: زهرا تهوری

سردبیر: میهن محقق‌زاده

طراح و صفحه‌آرا: مهدی رادمهر

گروه ویراستاری: مرضیه رضوی، مسعود کازرونی، سمن‌سا ماحوزی، عماد قربانی، محبوبه نعمتی

بها: ۱۰۰۰۰ تومان

Gozare

Biannual Journal of Theoretical, Applied and Historical Linguistics

Vol. 6, No. 6, Autumn 2020

سخن مدیر مسئول

زهرا تهوری

۸

سخن سردبیر

مبین محقق زاده

۹

گزارش نشست 'دمی با زبان شناسی'

عابدہ میرزائی

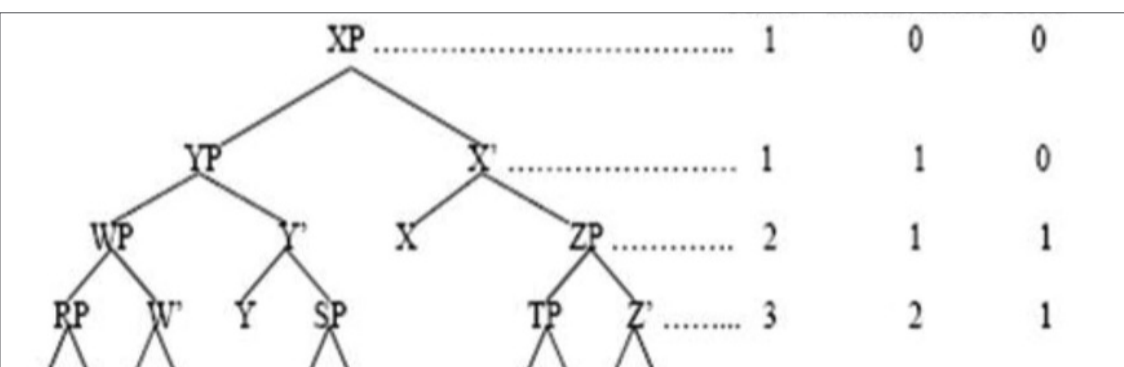
۱۰

سرگذشت واژه‌ها

مبین محقق زاده

۱۴

ملاحظات پیرامون عامل سوم:
استدلال‌هایی برای مدل 'شروط آزادسازی یک شکاف ساده'

مصطفی برزگر

۱۵

Y) (T) (Ch) (Z) (V) (H) (D) (G) (B/V) (silent)

ע ס נ נ מ מ ל כ פ

Ayin Samech Nun Nun Mem Mem Lamed Khaf Kaf
(silent) (S) (N) (N) (M) (M) (L) (Kh) (K/Kh)

زبانی باستانی که فراموش نشد

یاسمن رضائیان

۲۰

ملت عشق

إلف شافاك
ترجمة ارسلان فصیحی

عطیه حجتی

۲۴

بررسی برخی از مشکلات
ترجمه از زبان ترکی استانبولی
به زبان فارسی

زهرا اصفهانی

۳۰

بررسی اختلالات زبانی
کودکان مبتلا به اوتیسم

محمد رضا کامیار

۳۶

تأثیر استفاده از سوالات
CCQ و ICQ بر یادگیری
زبان دوم

میهن محقق زاده

۴۲

گزارش کارگاه مستندنگاری
زبان و نرم افزارهای
گویش شناسی ELAN و
FLEX

حسین هاشمی زرج آباد

۴۸

گزارشی از مدرسه
پایه اول ال دی پی

سمن سا ماحوزی

۵۴

کاربرد اولیه نرم افزار
ELAN

راهمای نرم افزار
Flex

مریم عباسی

۷۰

معرفی کتاب فرهنگ سفدی،
اثر دکتر بدرالزمان قریب

یاسمن رضائیان

۷۸

دیدگفتارها؛ آنچه می دانیم
و آنچه نمی دانیم

سوده سعیدنیا

۸۰

معرفی و نقد کتاب زبان،
هویت ملی و فضای سایر

بیتا قوچانی

۸۵

معرفی و بررسی کتاب
فرهنگ عامه شهر
باستانی شاندیز

نیره جودی

۹۲

معرفی حافظه ترجمه
«ترادوس»

الله طاهری

۹۹

Language Exp

Open the last proj

Open a pr

Get projec

Create a n

Import Stan

Restore a p

When I start Li
project automa

فرهنگ سفدی

سفدی - فارسی - انگلیسی

بدرالزمان قریب

فرهنگ عامه شهر باستانی شاندیز

فرهنگ عامه
شهر باستانی شاندیز

مسعود کازرونی

۱۰۲

نظام حالت چیست؟

درست کردن سالاد، گوجه، خیار و کاهو را خرد می‌کنند و برای خوردن کردن آنها از چاقو استفاده می‌کنند. خواهرم هم کیک درست می‌کند و برای پختن کیک از ماکروفر استفاده می‌کند. امروز مهمان‌ها از خوردن غذا و کیک ما بسیار لذت می‌برند.

تمرین:، والده‌های زیر را مرتب کنید.

۱. ما / برنج / برای پختن / استفاده می‌کنیم / از اجاق گاز
۲. استفاده می‌کنید / پیاز / برای / رنده کردن / شما / از رنده
۳. گوشت / برای چرخ کردن / من / استفاده می‌کنم / از چرخ گوشت
۴. سرخ کردن / استفاده می‌کنند / زهرا / برای / ماهی / از ماهی‌تابه
۵. پختن / استفاده می‌کنند / سارا و زینب / پیترزا / برای / از ماکروفر

این فارسی (رسمی) - نوشتن (۱)

زهرا تهوری

۱۱۰

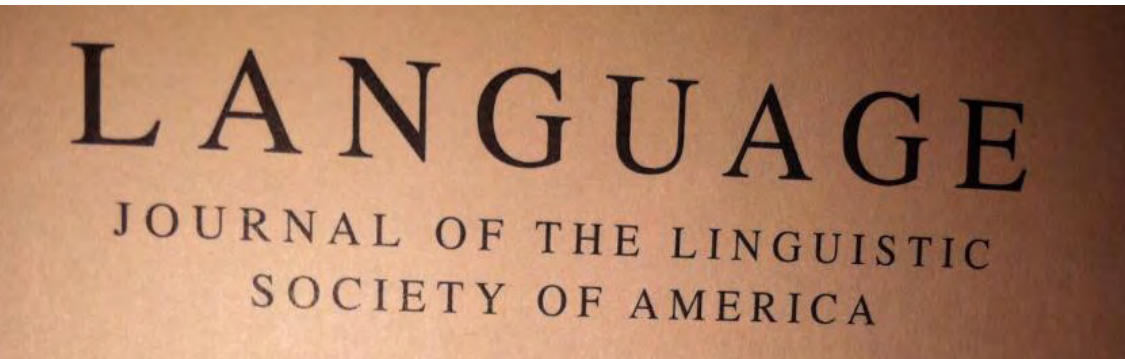
آموزش برخی: برنامه زوم

فاطمه عظیمی فرد

۱۱۶

فرصت شغلی

مریم رمضانخانی

۱۱۸

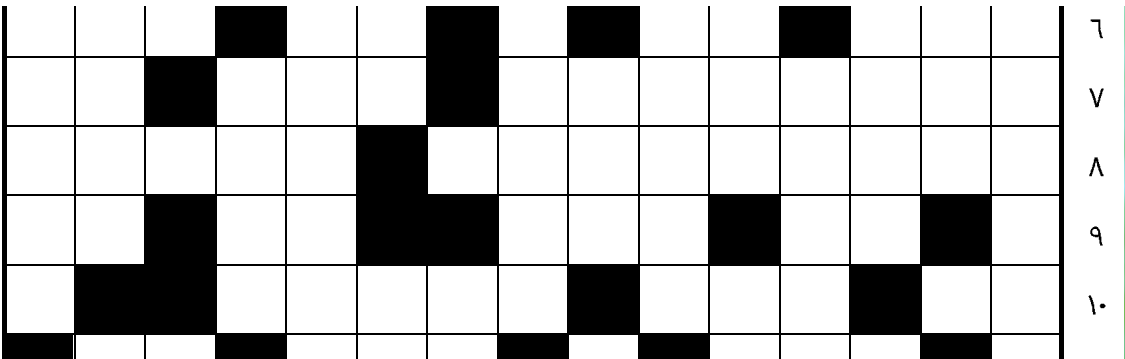
انجمن‌های زبان‌شناسی دنیا

گزارش جایزه بنیاد دکتر افشار

۱۲۲

جایزه بنیاد موفقات دکتر افشار در دستان پرافتخار پدر زبان‌شناسی نوین ایران

جدول شماره یک

۱۲۶

جدول

عقریه‌ها چرخیدند و چرخیدند، دقایق تبدیل به ساعت‌ها شدند و ساعت‌ها تبدیل به روزها ...

تا دوباره پاییزی را آغاز کنیم. پاییزی که متفاوت از قبل است. شروع درس و کلاس و دانشگاه همه به شکلی دیگر...

اکنون با وزیدن باد خزان و شروع پاییز زندگی، به لطف و عنایت خداوند متعال بهاری‌ترین **گزاره**، آماده شده‌است، شماره ششم نشریه را با مطالبی متنوع‌تر آغاز می‌کنیم که امید است مورد پسند شما دوستداران همیشگی گزاره واقع گردد.

حالا که فرصتی دوباره دست داده می‌خواهم از تمامی یارانی که ثانیه به ثانیه برای به ثمر رساندن شماره ششم نشریه **گزاره** تلاش نمودند و در این راه کنارمان بودند، تشکر و قدردانی نمایم. از استاد عزیز و مشاور محترم فرهنگی انجمن علمی-دانشجویی، سرکار خانم دکتر گندمکار به پاس زحمات و راهنمایی‌های ارزشمندشان سپاسگزاری می‌نمایم، هم‌چنین از استاد نازنین سرکار خانم مدرسی عزیز که همواره در این مسیر موجب دلگرمی ما بوده‌اند و تلاشی ارزنده و وصف نشدنی دارند، کمال تشکر داریم و دستشان را به گرمی می‌فشارم. هم‌چنین مراتب قدردانی و سپاس خود را از سردبیر محترم سرکار خانم محقق زاده و طراح و صفحه‌آرای نشریه، جناب آقای رادمهر و تیم ویراستاری که زحمات فراوانی کشیدند و تداوم انتشار این مجله بدون مساعی و زحمات این بزرگواران امکان‌پذیر نبود، اعلام می‌نمایم. برای ایشان از خداوند متعال سلامتی، سعادت‌مندی و توفیق روز افزون در عرصه علم و زندگی آرزو می‌کنم.

در پایان کلام از شما یاران و هم‌نفسان همیشگی **گزاره** که همراهی خود را دریغ نکرده‌اید و همواره در کنارمان هستید و موجب دلگرمی ما بوده‌اید، نیز کمال سپاس را داریم و از شما اندیشمندان خواهشمندم که مثل همیشه با ارسال مقالات علمی خود بر غنای علمی **گزاره** بیافزائید و با راهنمایی مشفقانه خویش ما را در ادامه این مسیر و در جهت بهبود سطح کیفی نشریه یاری نمایید.

با سپاس و تقدیر احترام

زهرا تهوری

در کنار پدید آمدن زندگی تازه‌ای که در پی پیدا شدن این ویروس تازه به همهٔ مردمان این روزگار تحمیل شده، در میان شلوغی‌ها و دل‌مشغولی‌های شخصی و اجتماعی و با وجود همهٔ مشکلاتی که در کشور بر سر راه رشته‌های علوم انسانی وجود دارد، شمارهٔ ششم نشریهٔ **گزاره** را پیشکش حضورتان می‌کنیم. نشریه‌ای که می‌کوشد گوشه‌ای از توانش ذاتی رشتهٔ زبان‌شناسی را به کنش تبدیل کند. بخش‌هایی از مجله تازه است و بناست که به عنوان ستون‌هایی ثابت در شماره‌های آتی، ادامه یابد؛ از جمله ستون 'سرگذشت واژه‌ها'، 'معرفی انجمن‌های زبان‌شناسی دنیا'، 'فرصت شغلی'، 'جدول' و بخشی که به 'فناوری' روز مرتبط با زبان‌شناسی می‌پردازد. بخش‌های دیگری از جمله بخش 'معرفی کتاب'، گزارش و مقالات نیز که پیشتر در مجله بوده‌اند، در این شماره به قوت خود باقی‌اند.

این مجموعه، بازتاب حال خوش ما دانشجویان زبان‌شناسی است که با وجود همهٔ سختی‌هایی که پیش رویمان است با خودمان قرار گذاشته‌ایم که با امید، گره‌ها را بگشاییم، دشواری‌ها را درنوردیم و خم به ابرو نیاوریم.

در پایان بر خود لازم می‌دانم از همهٔ استادان محترم گروه زبان‌شناسی دانشگاه علامه طباطبائی، پژوهشگران فرهیخته همراه در این شماره، سرکار خانم تهوری مدیر مسئول محترم، خانم‌ها و آقایان رضوی، کازرونی، ماحوزی، نعمتی و قربانی، ویراستاران گرامی و طراح مجله جناب آقای رادمهر سپاس‌گزار می‌کنم. از سرکار خانم دکتر گندمکار عزیز، استاد مشاور فرهنگی مجله و استاد بزرگوارمان سرکار خانم دکتر مدرسی قوامی که با راهنمایی‌ها و پشتیبانی‌های بی‌دریغ خود راه را بر ما هموار کردند نیز نهایت سپاس را داریم و قدردان محبت‌هایشان هستیم.

مرا می‌باید که در این خم راه

در انتظاری تاب سوز

سایه‌گاهی به چوب و سنگ برآرم،

چرا که سرانجام

امید

از سفری به دیرانجامیده، باز می‌آید.^۱

با سپاس

میهن محقق‌زاده

۱. شاملو، الف. از مجموعه شعر آیدا در آینه

گزارش نشست 'دمی با زبان‌شناسی'

عابده میرزائی، دانشجوی دکتری زبان‌شناسی، دانشگاه علامه طباطبائی

bdh_mirzaee@yahoo.com

کراس، فیزیک‌دان و متفکر برجسته معاصر، با نوآمر چامسکی، زبان‌شناس و متفکر نام‌آشنا، پخش می‌شد و سپس دانشجویان نظرات خود را پیرامون مباحث مطرح شده، بیان می‌کردند.

1. Lawrence Krauss

2. Noam Chomsky

به همت انجمن علمی دانشجویی گروه زبان‌شناسی، مجموعه جلسات علمی با نام 'دمی با زبان‌شناسی' در پاییز ۱۳۹۸ با حضور صمیمانه جمعی از دانشجویان در اتاق ۳۰۷ دانشکده ادبیات فارسی و زبان‌های خارجی دانشگاه علامه طباطبائی برگزار شد. در این جلسات که با هدف آشنایی دانشجویان با مسائل روز زبان‌شناسی و تبادل نظر پیرامون این مسائل برگزار شد، ابتدا قسمت‌هایی از گفتگوی لارنس

در آغاز گفتگو، کراس چامسکی را این‌گونه معرفی می‌کند: «برجسته‌ترین متفکر جهان، یکی از تأثیرگذارترین افراد قرن بیستم و دانشمندی که از سال ۱۹۸۰ تا ۱۹۹۲ در علوم انسانی بیشترین تعداد ارجاعات به او بوده است. وی یکی از اولین نفاق بود که علناً علیه جنگ ویتنام موضع گرفت و باعث شروع اعتراضات بیشتر شد. رسانه‌های آمریکا او را نادیده می‌گیرند. اولین چیزی که در مورد نوآمر مرا تحت تأثیر قرار داد این بود که این مرد از رشته‌ای که عاشقش بود، یعنی زبان‌شناسی، استفاده کرد تا دربارهٔ مسائل صحبت کند که برای مردم مهم بود. در آن زمان که دانشجوی MIT بودم، دروسی را که به سیاست خارجی آمریکا تدریس می‌کرد و من

به‌عنوان یک دانشجوی به دفتر او می‌رفتم و ساعت‌ها با او صحبت می‌کردم و او به گرمی و با احترام پذیرای من بود. چامسکی در تمام جلسات عمومی خود تا پاسی از شب به سؤالات جواب می‌دهد و نسبت به ابراز علاقه و پرسش‌های آدم‌ها احترام و سخاوت نشان می‌دهد؛ ویژگی‌ای که نمی‌توان در بسیاری از متفکران مشهور پیدا کرد». در ادامه کراس راجع به تحصیلات و گذشتهٔ چامسکی از او می‌پرسد و نظر چامسکی را در مورد نظام آموزشی جویا می‌شود. چامسکی معتقد است که معلمان بیش از آن‌که در تغییر علوم و ساختارهای اجتماعی نقش داشته باشند، به حفظ آن کمک می‌کنند، درحالی‌که باید تفکر انتقادی را به دانشجویان آموزش دهند. دانشجویان حاضر در 'نشست دمی با زبان‌شناسی' با این دیدگاه چامسکی موافق بودند. یکی از دانشجویان باور داشت که اگر استادی می‌تواند نظریه‌ای را آن‌قدر خوب بیان کند که

چامسکی در پاسخ بیان می‌کند که دیدگاهی سنتی وجود دارد که از نظر او صحیح است: «ویژگی اصلی زبان، کاربرد آن در تفکر خلاق است. در دیدگاه نوین، زبان به‌عنوان ابزار برقراری ارتباط تکامل پیدا کرده است» که از نظر چامسکی «علت چنین باوری فهم نادرست نظریه داروین است و بر این فرض استوار است که هر تغییری که پدیدار می‌شود باید نتیجه‌ی تغییری کوچک و یا اصلاحاتی در چیزی باشد که از قبل موجود بوده است، دیدگاهی که در واقع هرگز داروین بیان نکرده است». چامسکی معتقد است که اگر به‌دقت به نظام ارتباطی حیوانات و زبان انسان نگاه کنیم، این دو از جنبه‌های مختلف کاملاً از یکدیگر متفاوت‌اند. تمام نظام‌های ارتباطی شناخته‌شده حیوانات از سیگنال‌هایی تشکیل شده‌اند که در پاسخ به تغییرات خارجی به‌وجود می‌آیند. زبان انسان به‌هیچ‌وجه این‌گونه نیست. زبان فعالیت آزادانه و خلاقانه است که برای ارتباط هم می‌تواند استفاده شود، اما اساساً برای تفکر به‌کار می‌رود و از نظر ساختار هم کاملاً متفاوت از نظام ارتباطی حیوانات است. او بیان می‌کند که «زبان تکامل پیدا نکرده است، بلکه صرفاً ظرفیت زبانی^۱ است که تکامل پیدا کرده است. این ظرفیت در مغز همه افراد بشر وجود دارد. ما در مورد این ظرفیت بسیار کم می‌دانیم، اما آنچه از آن مطمئن هستیم این است که این ظرفیت در تمام افراد بشر یکسان است. از زمان مهاجرت اجداد انسان در هزاران سال پیش از شرق آفریقا، تکاملی در ظرفیت زبانی صورت نگرفته است و اگر تنها کمی از آن دوره به عقب برویم، هیچ شواهدی برای وجود زبان پیدا نمی‌کنیم».

پس از رسیدن بحث چامسکی و کراس به تکامل زبان، برخی دانشجویان حاضر در نشست، هم‌نظر با چامسکی، معتقد بودند که تکامل در زبان صورت نگرفته است و زبان تنها تغییر می‌کند، بعضی دیگر

دانشجویان را شیفته آن نظریه کند بدون این‌که به کاستی‌های آن نظریه فکر کنند، در واقع راه رشد علمی و تضارب آراء را سد می‌کند و چنین روشی موجب تحجر علمی می‌شود.

چامسکی دلیل علاقه‌مند شدن خود به زبان‌شناسی را آزادی عملی می‌داند که زلیگ هریس به او داده بود و این‌که زبان‌شناسی راهی است به ذهن انسان. او اشاره می‌کند که «در آن زمان رابطه بین زبان و ذهن را نمی‌دانستم، درحالی‌که این باور به قرن‌ها پیش باز می‌گردد. فیلسوفانی مانند دکارت ضمن تمایز بین بدن و ذهن، زبان و همچنین استعداد کاربرد نوآورانه و خلاقانه زبان را ویژگی خاص و متمایزکننده انسان از حیوان می‌دانستند. دکارت انسان را که دارای ذهن است از ماشین و حیوان که فاقد ذهن هستند متمایز می‌کرد. انسان فارغ از مقدار هوش خود می‌تواند به‌طور نامحدود و خلاقانه و متناسب با محیط، و نه در پاسخ به محیط، از زبان استفاده کند». کراس اشاره می‌کند که چامسکی بارها زبان‌شناسی را با فیزیک مقایسه کرده است، درحالی‌که از نظر کراس فیزیک برخلاف زبان‌شناسی پیچیده نیست و مسائل نامربوط کنار گذاشته شده‌اند. چامسکی پاسخ می‌دهد که شرایط زبان‌شناسی در دهه پنجاه مشابه با شرایط گالیلو بود که باید دیگران را راجع به لزوم مطالعه آن‌چه که به چشم دیده نمی‌شود و انتزاعی است متقاعد می‌کرد. فیزیک هم، زمانی با مشکلاتی مواجه بوده است که امروز زبان‌شناسی با آن‌ها روبه‌رو است. تا دهه ۵۰، زبان تنها توصیف می‌شد، اما از این‌که در ذهن سخنگویان چه می‌گذرد غفلت می‌شد. در آن زمان تصور می‌شد که ما همه چیز را درباره زبان می‌دانیم و پیامد چنین باوری این بود که زبان‌ها کاملاً متفاوت از هم در نظر گرفته می‌شدند که هرکدام باید جداگانه مطالعه شوند، بدون این‌که پیرامون ماهیت زبان سؤال شود. در آن زمان بود که شروع به مطرح کردن این پرسش کردیم که اساساً چرا زبان این‌گونه رفتار می‌کند و فرآیند درونی تعیین‌کننده این صورت‌ها چیست.

کراس یادآوری می‌کند که چامسکی بارها تأکید کرده است «زبان به ارتباط مربوط نمی‌شود و آن‌چه که در مورد زبان اهمیت دارد، بیرونی^۱ نیست، بلکه درونی^۲ است» و از او می‌خواهد که این دیدگاه خود را توضیح دهد.

1. External

2. Internal

3. Capacity for language

انجمن علمی دانشجویی زبان‌شناسی دانشگاه علامه طباطبائی برگزار می‌کند:

شنبه‌ها

دومی با زبان‌شناسی

ساعت

۱۶

برای اولین بار در سطح دانشگاه‌های سراسر کشور:

هر هفته تماشای یک فیلم کوتاه یا بلند مرتبط با زبان و گپ‌وگفتی دوستانه و زبان‌شناسانه

دوستانان را دعوت کنید و جای/قهوه و خوراکی یادتان نرود!

با بیان شواهدی از تغییرپذیری ساختار نورون‌های مغزی در نتیجه استفاده انسان از ابزاری جدید، این پرسش را مطرح کردند که آیا نمی‌توان پدیدآمدن زبان را نیز ناشی از تغییر در شرایط محیطی و ابزارهای مورد استفاده انسان دانست و اگر این فرض را بپذیریم، چنین ابزار یا تغییری چه ماهیتی داشته است که موجب پدید آمدن زبان شده است؟

در پایان جلسات دومی با زبان‌شناسی، در پاییز ۱۳۹۸، شرکت‌کنندگان پیشنهاد کردند که در ادامه این نشست با همکاری دانشجویان، موضوعات آموزشی و کاربردی مانند آشنایی با نرم‌افزارهای پژوهشی قابل استفاده در زبان‌شناسی نیز مطرح شوند و اظهار امیدواری کردند که این جلسات با حضور گرم‌تر دانشجویان علاقه‌مند گروه زبان‌شناسی پررنگ‌تر شود، دانشجویان با ظرفیت‌های علمی یکدیگر آشنا شوند و با همکاری یکدیگر به دستاوردهای جدیدی برسند.

کتابنامه

Chomsky & Krauss: An Origins Project Dialogue.
<https://youtu.be/MI1G919Bts0>

اتاق ۳۰۷ طبقه سوم،

دانشکده زبان‌های خارجی و ادبیات فارسی دانشگاه علامه طباطبائی

سرگذشت واژه‌ها

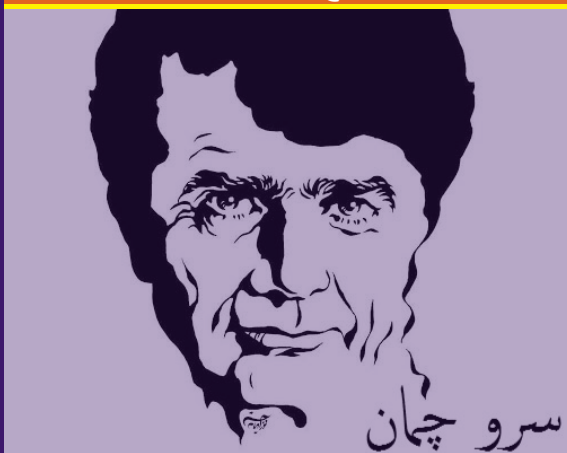
میهن محقق‌زاده، دانشجوی کارشناسی ارشد زبان‌شناسی، دانشگاه علامه طباطبائی

m_mohagheghzade@atu.ac.ir

چمن

ریشه /čam/ که مصدر جعلی یا به قول دکتر باطنی، مصدر تبدیلی آن /čamidan/ است، در معنی «خرامان رفتن و ماریچ حرکت کردن» به کار می‌رود و معادلی که در انگلیسی برای آن انتخاب کرده‌اند 'to move around' است. از این ریشه واژه‌هایی ساخته شده است، از جمله /čamān/ یعنی کسی که به صورت ماریچ و خرامان حرکت می‌کند و /čamān/ یعنی «راه ماریچی که از وسط چمن‌زار عبور می‌کند». بنابراین، وقتی در شعر حافظ با مصرع «سرو چمان من چرا میل چمن نمی‌کند» مواجه می‌شویم، 'سرو چمان' یعنی 'فردی که با ناز راه می‌رود' و استعاره از 'معشوق' است و حافظ از این که معشوق از کوره‌راه پیچ در پیچ (چمن) گذر نمی‌کند، گله دارد. لازم به ذکر است که در واژه چمن، man- پسوند اسم‌ساز بوده است. نقل است که وقتی هندیان بازی شطرنج را نزد بزرگمهر می‌آوردند و از وی می‌خواهند که از چگونگی آن سر در بیاورد، او عنوان می‌کند که چمن /čem/ بازی را می‌داند، یعنی از چگونگی حرکت دادن پیچ در پیچ مهرها آگاه است. در گذر زمان، واژه /čem/ در معنای 'دانستن' چیزی نیز به کار رفت، مثلاً وقتی می‌گوییم 'چمن و خم کار را یاد گرفتیم' یعنی از چگونگی روند انجام آن اطلاع داریم. با سپاس فراوان از استاد محترم، جناب آقای دکتر منشی‌زاده

نام طراح: حسن نوزادیان

در این شماره، سرگذشت چند واژه را که نتیجه گفتگوی شیرین با جناب آقای دکتر مجتبی منشی‌زاده، مدیرگروه محترم زبان‌شناسی دانشگاه علامه طباطبائی است، دنبال می‌کنیم.

واج، واک، واژ، واژه

یکی از ریشه‌هایی که در زبان‌های اوستایی و فارسی باستان به کار می‌رفت، /vāk/ (ریشه قوی)، /vak/ (ریشه متوسط) و /uk/ (ریشه ضعیف) به معنای 'سخن‌گفتن' بود. از شصت سال پیش زبان‌شناسان استفاده از واژه‌های ایرانی را در حوزه زبان‌شناسی درپیش گرفتند؛ به عنوان مثال، «واک» /vāk/ را به عنوان معادلی برای voice در نظر گرفتند. همچنین، از ترکیب ریشه قوی با عنصر ماده‌ساز یعنی -a صورت /vača/ یا /vāča/ تولید شده که امروزه «واج» /vāj/ و «واژه» /vāže/ ساخته شده است. بنابراین، واژه، واک، واژ و واج همه از یک ریشه هستند. علاوه‌براین، با افزودن پیشوند -ā از همین ریشه «آواز» را ساختیم. کلمه /vāc/ یا /vac/، به معنی 'سخن‌گفتن' است. با افزودن پیشوند ni- و حذف /c/ پایانی، کلمه «نوا» /navā/ را داریم. همچنین، در بین مردم از این ریشه واژه‌هایی ساخته شده که امروزه در گفتار به کار می‌رود، اما در نوشتار به ندرت استفاده می‌شود؛ برای مثال، در دوره باستان که از میانوند^۲ (واجی که ریشه را می‌شکند و پیش از آخرین همخوان به درون ریشه اضافه می‌شود) استفاده می‌شد، میانوند -n- به /vāc/ اضافه می‌شد و واژه /vānc/ را می‌ساخت که در دوره‌های بعد با ابدال /b/ به /v/، صورت /bāng/ حاصل شد. درحقیقت، با افزودن شدن میانوند با تغییر معنایی روبه‌رو نیستیم، بلکه با حفظ مؤلفه‌های معنایی پیشین، گسترش معنایی^۴ صورت گرفته، یعنی معنی 'صدا کردن/ سخن گفتن' به 'بانگ زدن' تبدیل شده که یک درجه به لحاظ مفهومی قوی‌تر است. همچنین از ریشه متوسط، واژه /vang/ (صدای گریه نوزاد) و از ریشه ضعیف، واژه /ving/ (سخن نامفهوم) ساخته شده است.

1. root
2. Infix
3. broadening
4. broadening

ملاحظات پیرامون عامل سوم: استدلالاتی برای مدل 'شروط آزادسازی یک شکاف ساده'

این مطلب نگاهی است به مقاله‌ای از خوان اوری‌اگرکا (Juan Uriagereka) (2018):
Regarding the Third Factor: Arguments for a CLASH Model

مصطفی برزگر، دانشجوی دکتری زبان‌شناسی، دانشگاه علامه طباطبائی

mostafabarzegar9@gmail.com

مثال، چرنیاک^۴ (۲۰۰۵: ۱۰۳) عقیده دارد که «برخی از ویژگی‌های زیستی مستقیماً از فیزیک به دست ما رسیده‌اند». چنین گفته‌هایی به این معنا هستند که دیگر سازوکارهای فرگشتی، مانند انتخاب طبیعی یا جهش ژنتیکی در به وجود آمدن این دسته از خصایص زیستی کاربرد ندارد.

در همین راستا، یورگرکا^۵ (۲۰۱۸) به عامل سوم می‌پردازد و سعی دارد تا با به دست دادن رویکردی جدید به توصیف آن و در نهایت قوه نطق نایل شود. اوری‌اگرکا برای این کار به مفهومی در فیزیک به نام استیصال پویا^۶ روی آورده‌است. به طور ساده، می‌توان این مفهوم را چنین تعریف نمود: تنش ناسازگار بین گرایش‌های مخالف یکدیگر که تحت شرایطی خاص، باعث پدیدار شدن استحکام و پایداری پویا^۷ می‌شود. گرایش موردنظر در این رویکرد، محاسبات متعامد^۸ هستند. این گرایش‌های مخالف در مدل شروط آزادسازی یک شکاف ساده^۹ تعریف می‌شوند. او حرکت چرخه‌ای و گام نحوی^{۱۰}

در برنامه کمینه‌گرا سه عامل برای طراحی زبان مفروض است. عامل اول و دوم به صورت کلی شناخته شده‌تر هستند و نسبتاً از مقبولیت بالایی برخوردارند، اما آنچه از همان زمان معرفی‌اش بحث برانگیز بوده، عامل سوم در طراحی زبان است. دلیل این امر، شفاف نبودن مفهوم عامل سوم در بدنه اصلی انگاره زایشی است، چیزی که بسیاری از زبان‌شناسان زایشی نیز به آن اذعان دارند. از سال ۲۰۰۵ که چامسکی این مفهوم را معرفی کرد، زبان‌شناسان زیادی سعی کردند تعریف مناسبی از این عامل به دست دهند، برخی نیز به کلی آن را رد کردند و وجود آن را بیهوده دانستند. نظر این دسته آن بود که قوه نطق باید کاملاً زیستی مطالعه شود و سخن گفتن از عامل نامشخص فیزیکی در نهایت نه تنها هیچ کمکی به نظریه‌زبانی نمی‌کند، بلکه درک ما را از صورت مسئله سخت‌تر می‌کند (یوهانسون، ۲۰۱۳). برخی دیگر نیز به صورت مشترک یک جمله را دست به دست می‌کنند و باورشان این است که عامل سوم «رایگان از فیزیک به دست ما رسیده‌است» (پیاتلی-پالمارینی ۲۰۱۶: ۳). پرواضح است که چنین نظراتی حتی اگر هم درست باشند، به درک کلی ما از طراحی زبان کمکی نخواهند کرد. البته می‌توان چنین اظهاراتی را به صورت ریشه‌ای در آثار چامسکی^۱ پیدا کرد. «...اصول سازماندهی عصبی که ممکن است در قوانین فیزیکی ریشه داشته باشد» (۱۹۶۵: ۵۹). چنین اظهاراتی در بین زیست‌شناسان نیز شنیده می‌شود. برای

4. Cherniak

5. Juan Uriagereka

6. Dynamical Frustration

7. Dynamical Stability

8. Orthogonal Computations

9. Conditions Liberating a Simple Hiatus (CLASH)

10. Phase

1. Sverker Johansson

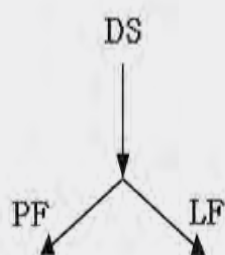
2. Massimo Piattelli-Palmarini

3. Noam Chomsky

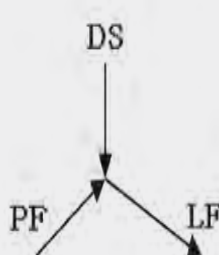
را در نظر می‌گیرد و این سوال را مطرح می‌کند که آیا ممکن است اثر چرخه‌ای، پاسخ نظام‌بنیاد دستور به ملاحظات 'تحلیل به وسیله ترکیب'^۱ باشد؟ تحلیل به وسیله ترکیب همان مفهومی است که هله و استیونز^۲ در سال ۱۹۶۲ مطرح کردند. روشی که به واسطه آن سیگنال‌ها به پیام‌ها به وسیله مجموعه‌ای از حلقه‌های بازخوردی^۳ نگاشت می‌شوند. این روش تحلیل به وسیله ترکیب نامگذاری شده است، زیرا «تحلیل فعال به وسیله ترکیب مفروض سیگنال‌های مقایسه‌شده به صورت درونی انجام می‌شود» (اوریاگرکا ۲۰۱۸: ۱۰۶). اوریاگرکا در همین راستا سوال دیگری نیز مطرح می‌کند و آن این است که آیا ممکن است دو گرایش متعامد به صورت هم‌زمان در زبان وجود داشته باشند که در خلال این امر، ساخت‌های زبانی پدیدار شوند و با یکدیگر تصادف یا برخورد کنند؟

اوریاگرکا این برخوردها را نتیجه استیصال پویا می‌داند. به عقیده بایندر^۴ (۲۰۰۸: ۹)، استیصال در این کاربرد به معنی «همزیستی حل‌نشده گرایش‌های مخالف است». او همچنین تأکید می‌کند که در نظام‌های مستاصل، نیروها یا گرایش‌های مخالف نمی‌توانند به یک راه‌حل متوازن برسند؛ اما با این حال، به تلاش خود ادامه می‌دهند. اوریاگرکا در این مقاله بر این نظر است که نیروها و گرایش‌های متعامد می‌بایست و می‌توانند به موازنه پویا برسند. برخلاف آنچه که در نظام تحلیل به وسیله ترکیب افرادی چون تاونسند و بور^۵ که در آنها محاسبات پایین به بالا بر عهده توانش، و پردازش چپ به راست بر عهده کنش است، اوریاگرکا ادعا می‌کند که محاسبات چپ به راست همان صورت آوایی است، در صورتی که پدیده پایین به بالا مانند یک سوپ مفهومی^۶ است که وقتی این دو سطح علیه یکدیگر استوار می‌شوند، هم واژگانی می‌شود و هم از لحاظ محاسباتی تنظیم می‌گردد. این نشان می‌دهد که در نحو دو فرایند مرتبط وجود دارد که یکی آوایی است و دیگری مفهومی که آن‌ها در نهایت با هم برخورد می‌کنند. همان‌طور که در تصویر پایین مشخص است، مدل پیشنهادی اوریاگرکا از آنچه که در بدنه اصلی برنامه کمینه‌گرا وجود دارد متفاوت است:

a. Inverted-Y-model

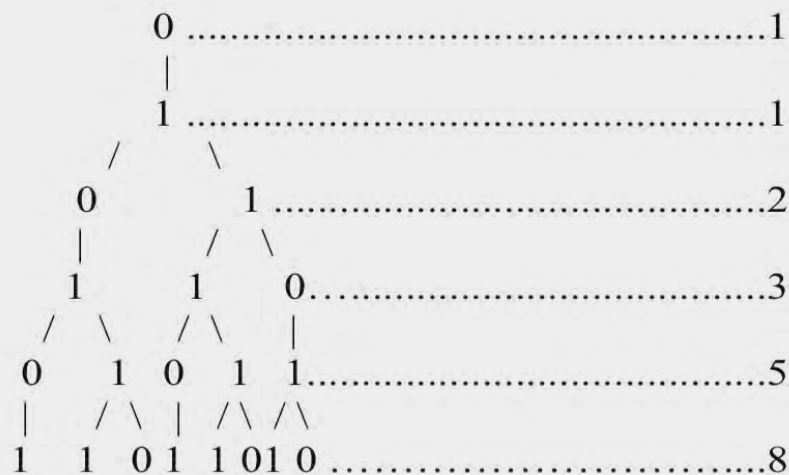
b. CLASH model

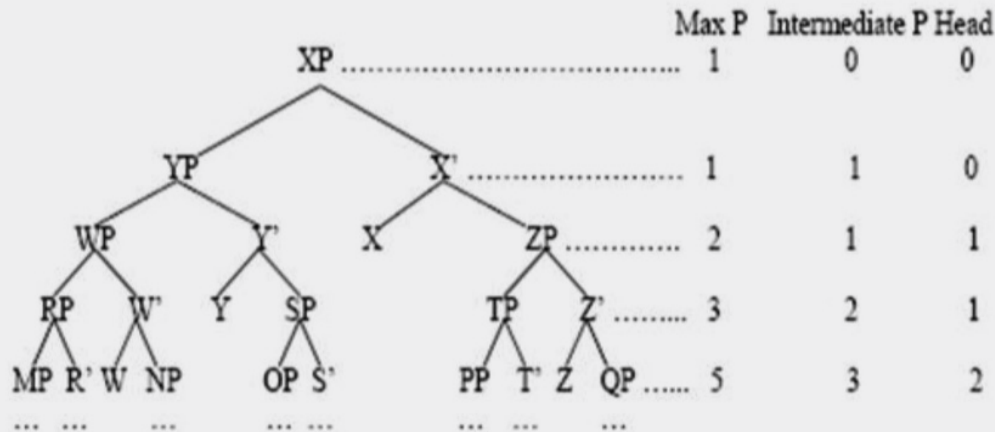
در مدل پیشنهادی یورگرکا، نحو محاسباتی با تمامی جزئیات خود پدیدار می‌شود، اما تنها پس از آنکه ارتباط

-
1. Analysis by Synthesis
 2. Halle and Stevens
 3. Feedback loops
 4. Binder
 5. Townsend & Bower
 6. Conceptual soup

بین شبکه‌های آوایی و مفهومی شکل گرفته‌باشد. اوریانگرا با استناد به آرای سادی^۱ (۲۰۰۹) ادعا می‌کند که اعداد فیبوناچی^۲ که در بسیاری از پدیده‌های طبیعی دیده می‌شود، در قوهٔ نطق و حتی ساختار آوایی زبان نیز قابل مشاهده است. او وجود این پدیده را به نوعی اعمال قدرت عامل سوم در طراحی کلی زبان می‌داند.

اوریانگرا در ادامه وجود نظم فیبوناچی در نحو و نظریهٔ ایکس-تیره را نیز نشان می‌دهد. به زعم او، این نظم در تمامی مراحل زبانی وجود دارد و ادغام برونی نیز از آن بی‌بهره نیست.

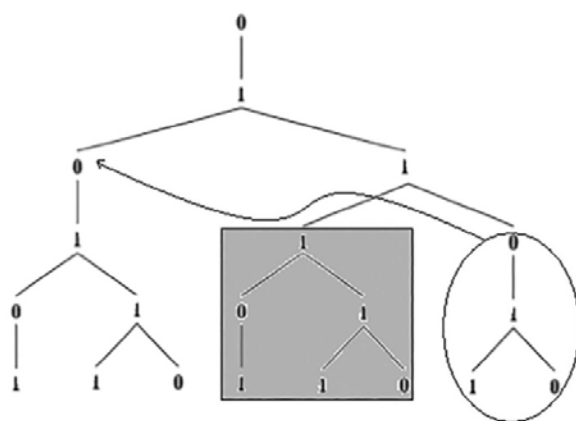
او همچنین هرگونه احتمال تصادفی بودن این مسئله را رد می‌کند یا بسیار کم می‌داند. وی هرگونه شک در وجود نظم فیبوناچی در طبیعت و خصوصاً زبان را نیز ادعایی غیر ریاضیاتی می‌داند.

اوریانگرا در ادامه به مسئله گام نحوی بازمی‌گردد. او در مورد جایگاه اصلی گام‌ها سخن می‌گوید و این سوال را طرح می‌کند که چرا باید گام‌های نحوی CP و VP باشند؟ او این مسئله را مرتبط با نظم فیبوناچی در زبان می‌داند. اوریانگرا اولین مرحله از اغنای این نظم را گروه فعلی پوخته‌ای می‌داند که در آن اولین مشخص‌گر تعیین می‌شود. مشخص‌گر بعدی، در فرافکنی جداگانه‌ای گروه متمم‌نما خواهد بود. علی‌رغم اینکه او در مورد این مسئله توضیحاتی می‌دهد، اما در نهایت به چرایی مسئله نمی‌پردازد و دلیل فاز بودن

1. Saddy
2. Fibonacci Numbers

یک مرحله و فاز نبودن مرحله دیگر را بسیار گنگ رها می‌کند و صرفاً این مسئله را پیامد استیصال پویا و شروط فیوناچی می‌داند.

اوریاگرکا همچنین حرکت یا همان ادغام درونی را نیز حاصل عملکرد نظم فیوناچی در زبان می‌داند. به عقیده او، عناصر یکسان می‌توانند در فرایند تولید جابه‌جا شوند که به زعم او این مسئله همان ادغام درونی است که در ادامه تصویر آن عیناً آورده شده است. او عقیده دارد که چنین نگاهی با ملاحظات کلی مدل پیشنهادی‌اش نیز منطبق است؛ یعنی این اتفاقات طی استیصال پویا رخ می‌دهد و با تمامی چارچوب نظری‌ای که کمینه‌گرایی برای ما به ارمغان آورده است تطابق دارد. او همچنین بین 'قلمروها'^۱ و 'کناره‌ها'^۲ تفاوت نظری قائل است و عقیده دارد که آنچه در کناره‌ها رخ می‌دهد با محاسبات دیگر شناختی متفاوت است. به اعتقاد او جالب است که چه‌طور کناره‌ها به عملیات جابجایی^۳ اجازه وقوع می‌دهند. به گفته وی، «اینکه چگونه اطلاعات در این بعد 'سفر می‌کنند' همچنان اسرارآمیز است» (۲۰۱۸: ۱۲۳).

او ابتدا عامل سوم را نتیجه فعل و انفعالات استیصال پویا می‌داند، ولی هرچه در مقاله پیش می‌رویم شاهد این نکته هستیم که اوریاگرکا تمامی عملکردهای قوه نطق، از ابتدای شکل‌گرفتن یک عنصر زبانی تا مرحله برونی‌شدگی^۴ را مرتبط با استیصال پویا و مدل پیشنهادی خودش می‌داند. او به عملیات ادغام در زبان اعتقاد دارد، اما وجود همان عملیات را نیز به واسطه مدل پیشنهادی‌اش می‌داند. یعنی همان‌طور که پیشتر اشاره شد، نحو محاسباتی یا همان ادغام، تنها پس از آنکه ارتباط بین شبکه‌های آوایی و مفهومی شکل گرفته باشد، پدیدار می‌شود. البته اوریاگرکا وجود مدل پیشنهادی‌اش و استیصال پویا را تنها مخصوص انسان خردمند نمی‌داند و عقیده دارد که چنین سازوکاری در حیوانات دیگر نیز وجود دارد. اوریاگرکا آنچه خاص انسان است را 'ارتباط' بین نقطه‌های برخورد در مدل شروط آزادسازی یک شکاف ساده می‌بیند. او معتقد است که نظام‌هایی در این سازوکار وجود دارند که «تقریباً در تمام حیوانات دیگر حاضرند» (۲۰۱۸: ۱۲۸). بنابراین، تنها چیزی که تفاوت بین انسان و دیگر حیوانات را رقم می‌زند، ارتباطی است که بین نقاط برخورد استیصال پویا در انسان وجود دارد. در اینجا می‌توانیم شاهد ملاحظات فرگشتی و زبان‌شناسی زیستی^۵ نیز باشیم. آیا این ارتباط همان

1. Domains
2. Edges
3. Displacement
4. Externalization
5. Biolinguistics

خصیصه خاصی است که در انسان، فرگشت یافته و ما را از دیگر موجودات متمایز کرده است؟ اگر چنین است، پس ادغام هم دستاورد این ارتباط است و به خودی خود خصیصه منحصر به فردی نیست. البته ذکر این نکته مهم است که پذیرفتن این ادعا در وهله اول مشروط بر این است که ما مدل شروط آزادسازی یک شکاف ساده را بپذیریم. به نظر می‌رسد که اوریاگرکا مقصود اصلی‌اش از آن شروط، نظم فیوناچی و استیصال پویا است که در کنار هم دو گرایش متعادم را می‌سازند که در خلال آن و ارتباط بین سطوح و نقاط آن، ادغام و دیگر عملیات زبان‌شناختی پدیدار می‌شود. آن شکاف ساده نیز، همان گام نحوی است. مرحله‌ای که عملیات چرخه‌ای زبانی انجام می‌شود و به نوعی نظام مد نظر اوریاگرکا نفسی تازه می‌کند.

او در انتها نیز با استناد بر پیاتلی - پالمیرینی و مدروس (۲۰۱۲) که در تحلیل خود زبان را نظامی فیزیکی و پویا خوانده بودند، بر درستی فرضیه خود تاکید می‌کند.

اوریاگرکا وجود زبان را همانند پدیدار شدن نظم در بی‌نظمی می‌داند. همان‌طور که در تعریف استیصال پویا نیز شاهد بودیم. این نظر مفهوم آنتروپی^۱ و ترمودینامیک^۲ در فیزیک را برای ما یادآور می‌شود. آنتروپی کمیتی ترمودینامیکی است که اندازه‌ای برای درجه بی‌نظمی در هر نظام است. کریوچن^۳ (۲۰۱۸) نیز در رساله دکتری خود از مدل پیشنهادی اوریاگرکا نقل می‌کند و زبان را نظامی آنتروپیک و تحت تأثیر آشوب یا بی‌نظمی^۴ می‌داند. جالب این‌جاست که نظامی پیچیده و منظم همچون زبان انسان، ریشه در بی‌نظمی و

-
1. Entropy
 2. Thermodynamics
 3. Diego Gabriel Krivochen
 4. Chaos

آشوب دارد. به این معنی که کوچک‌ترین تغییر در حالت یکی از بخش‌های یک نظام، می‌تواند تغییرات بزرگی را به همراه داشته باشد (مانند اثر پروانه‌ای^۵ در فیزیک). در اینجا می‌توان به چنین پرسش‌هایی فکر کرد که آیا چنین مسائلی می‌توانند مسبب بی‌قاعدگی‌های مشهود در زبان شوند یا اینکه اساساً ارتباطی بین این دو مقوله وجود ندارد. در پایان باید بگوییم که اوریاگرکا عمیقاً زبان را نظامی فیزیکی می‌داند که دلیل بنیادی پدیدار شدنش را باید در فیزیک جست. او در این راستا استدلال‌هایی می‌آورد که به طور مختصر با آنها آشنا شدیم. اما اینکه تا چه حد این اظهارات در مسیری درست در حال حرکت باشند نیازمند پژوهش‌های دقیقی در آینده است.

منابع:

1. Chomsky, Noam. (1995). *The Minimalist Program*. Cambridge, Mass.: MIT Press.
2. Chomsky, Noam. (2019). Some Puzzling Foundational Issues: The Reading Program. *Catalan Journal of Linguistics*, pp. 263-285.
3. Chomsky, Noam, Angel Gallego & Dennis Ott. (2019). Generative Grammar and the Faculty of Language: Insights, Questions, and Challenges. *Catalan Journal of Linguistics*, pp. 229-261.
4. Krivochen, Diego Gabriel. (2018a). *Aspects of emergent cyclicity in language and computation*. PhD thesis, University of Reading.
5. Uriagereka, Juan. (2018). *The formal language hierarchy*. In Uriagereka, Juan, *Biolinguistic Investigations and the Formal Language Hierarchy*. London: Routledge, pp. 105-133.

.....

5. The Butterfly Effect

زبانی باستانی که فراموش نشد

نگاهی به خط و زبان عبری و تاریخچه آن

یاسمن رضائیان، دانشجوی کارشناسی ارشد زبان‌های باستانی ایران، دانشگاه
علامه طباطبائی

jasmin_rmb@yahoo.com

۱- پیدایش خط عبری

برای اینکه بدانیم خط عبری چطور متولد شده، باید به زمان عقب برگردیم تا به روزگار شکل‌گیری خطوط سامی برسیم. خطوط سامی به دو دسته شمالی و جنوبی تقسیم می‌شوند که از این دو، شاخه شمالی از اهمیت بیشتری برخوردار است. عبری یکی از انشعاب‌های شاخه سامی شمالی است. می‌توانیم بگوییم این خط خطی قومی بوده، چون فقط مردمان یهود از آن استفاده می‌کرده‌اند. البته امروزه اصالت قومی عبری حفظ شده و همچنان زبان یهودیان است.

۲- منشأ خط عبری

طی حفاری‌ها و کشفیات که در بین‌النهرین و مصر انجام شد و در پی اسناد و کتیبه‌هایی که از الفبای عبری - فنیقی از منطقه بیت‌الحم به دست آمد، این نظریه مطرح شد که عبری از خط فنیقی‌ها اقتباس شده است. همچنین نوشته‌هایی از دوران پادشاهی سلیمان (۹۳۰-۹۷۰ پیش از میلاد) به دست آمده است که تحقیقات انجام‌شده روی آن‌ها نشان می‌دهد، خط لاتین و عبری از یک ریشه مشترک عبرانی - فنیقی سرچشمه گرفته‌اند که از ۱۱۰۰ سال قبل از میلاد وجود داشته است. این دو خط

خط یکی از مهم‌ترین ابداعات بشر است. تا پیش از ابداع خط افراد قادر نبودند دانسته‌ها و تجربیات خود را به طور کامل و گسترده با دیگران در میان بگذارند و یا برای نسل‌های آینده حفظ کنند. می‌گوییم 'کامل و گسترده' چون پیش از اختراع خط، افراد با استفاده از اشکالی قراردادی پیام خود را در قالب نوشتار منتقل می‌کردند، اما این نوع نوشتار ابتدایی بود و دشواری‌های بسیاری داشت. زمانی که تمدن متولد شد، زندگی پیشرفت کرد و جوامع و ارتباطات پیچیده‌تری شکل گرفتند، نیاز به نظامی قانونمند احساس شد که بتوان با آن ارتباطات وسیع‌تری برقرار کرد. نظامی الفبایی که دشواری‌های خط تصویری را نداشته باشد و هرکس بتواند در زندگی روزمره به راحتی از آن استفاده کند.

در جایگاه یک دانشجوی رشته زبان‌های باستانی می‌توانم بگویم، یکی از جذاب‌ترین موضوعات برای من که می‌توانم ساعت‌ها به آن فکر کنم و درباره‌اش بخوانم، خط و زبان مردمانی است که در روزگاری بسیار دورتر از ما زندگی می‌کرده‌اند. همان افرادی که شناختن از زندگی‌شان را مدیون رشته‌هایی همچون تاریخ و باستان‌شناسی و زبان‌های باستانی هستیم. هدف این مقدمه معرفی یکی از زبان‌های کهن است که اگرچه جزء زبان‌های ایرانی نیست، اما ایران‌زمین با آن بیگانه نبوده است: 'زبان عبری'.

زبانی که امروزه آن را با دین یهود می‌شناسیم و روزگاری نیز زبان یهودیان ایران بوده است.

کلیدواژه‌ها: زبان‌های باستانی، خطوط سامی، خط عبری، زبان عبری، نظام الفبایی عبری، عددنویسی عبری، عبری نو، عبری توراتی، فارسی‌هود

طی سالیان طولانی، بسیار تغییر شکل داده‌اند و به شکلی درآمدند که انگار هیچ‌وقت از یک خانواده نبوده‌اند (خط و زبان عبری، مجموعه نویسندگان، ۱۳۵۴).

۳- ورود زبان عبری به ایران

یهودیان ایران در سال‌های حکومت هخامنشیان به ایران آمدند. عده‌ای ایران را ترک کردند اما آن گروهی که فرهنگ ایران را پذیرفته بودند در ایران ماندند. این افراد زبان عبری را با خودشان به ایران آوردند.

۴- مرگ و تولد دوباره

عبری تا حدود سال ۴۰۰ میلادی کمابیش زبان گفتاری مردم یهود بود، اما پس از آن و در پی شورش بَرکوخبا (جنگ سوم یهودیه رومی) کنار گذاشته شد، هرچند همچنان زبان دینی و مذهبی یهودیان باقی ماند. همچنین از این زبان برای نوشتن برخی از آثار ادبی استفاده شد.

۵- نظام الفبایی عبری

الفبای عبری از ۲۲ حرف اصلی تشکیل شده است. مانند خط عربی، واژه‌های کوتاه نویسه‌ای ندارند، اما علامت‌هایی برای نشان‌دادن آن‌ها در نظر گرفته شده است. این علامت‌ها از ابتدا در خط وجود نداشتند و حدود قرن اول میلادی، برای سهولت خواندن متون، نشانه‌های آوایی (اعراب‌گذاری) ابداع شد. اعراب‌گذاری در خط الزامی نیست مگر در دو مورد:

۱- در متن مقدس کتاب تورات برای جلوگیری از اشتباه خواندن کلمات و نیز متون مذهبی که تلفظ درست کلمات در آن‌ها مهم است.

۲- برای افرادی که نوآموز این زبان‌اند و برای درست‌خواندن نیاز دارند از حرکت‌ها کمک بگیرند.

کلمات در زبان عبری به سه دسته مذکر، مونث و خنثی تقسیم می‌شوند.

الفبای عبری باستانی^۱ شکل اولیه حروف عبری‌ای است که در زمان پادشاهی اسرائیل و یهودیه (حدود ۱۰۰۰ پ.م) از آن استفاده می‌شده است. این الفبا به تدریج با تبعید یهودیان به ایران در زمان کوروش با الفبای آرامی- ایرانی، که در زمان هخامنشیان در ایران رواج داشت، جایگزین شد و نهایتاً در حدود قرون ۳ پ.م تا قرن ۱ م. حروف فعلی که به حروف 'مربع' یا 'آشوری' مشهور است، شکل اصلی این الفبا را تشکیل داد (گاور^۲، ۲۰۱۵). با این حال، علمای تلمودی درباره این تحول خط نظر واحدی ندارند. برخی آن را می‌پذیرند، اما برخی معتقدند که خط فعلی همان است که حضرت موسی تورات را با آن نگاشت.

עברית
X Z A G O

1. Paleo-Hebrew alphabet הקדום העברי

2. Gauer. A

الفبای عبری

י	ט	ח	ז	ו	ה	ד	ג	ב	א
Yod (Y)	Tet (T)	Chet (Ch)	Zayin (Z)	Vav (V)	He (H)	Dalet (D)	Gimel (G)	Bet (B/V)	Alef (silent)
ע	ס	נ	נ	מ	מ	ל	ך	כ	
Ayin (silent)	Samech (S)	Nun (N)	Nun (N)	Mem (M)	Mem (M)	Lamed (L)	Khaf (Kh)	Kaf (K/Kh)	
ת	ש	ר	ק	ץ	צ	ף	פ		
Tav (T)	Shin (Sh/S)	Resh (R)	Qof (Q)	Tsadeh (Ts)	Tsadeh (Ts)	Feh (F)	Peh (P/F)		

الفبای دستخطی قدیمی (راشی)

אבגדהוזחטיכךלמ
סננספףקקרשת

الفبای دستخطی رایج (اشکنازی)

אבגדהוזחטיכךלמ
סננספףקקרשת

۶- عددنویسی عبری

از الفبای عبری برای نشان دادن اعداد نیز استفاده می‌شود. نویسه‌های اول تا نهم نماینده اعداد ۱ تا ۹ اند. نویسه‌های ۱۰ تا ۱۸ نشان‌دهنده اعداد دهگان یعنی ۱۰ تا ۹۰ اند. در نهایت، ۴ نویسه آخر این الفبا اعداد ۱۰۰، ۲۰۰، ۳۰۰ و ۴۰۰ را نشان می‌دهند.

۷- از عبری تورات تا عبری نو

امروزه در مواجهه با زبان عبری با دو شاخه توراتی (کلاسیک) و نو روبه‌رو هستیم. منظور از عبری توراتی آن زبانی است که برای نوشتن تورات و متون مقدس به کار می‌رفت. آن زمان عبری فقط در خدمت دین و خطی الهی و مقدس بود و استفاده از آن برای نوشتن متون دیگر ممنوع بود. عبری توراتی حدود ۸۰۰۰ کلمه داشت و احتمالاً همین تعداد محدود کلمه یکی از دلایلی است که باعث شد استفاده از آن برای امروز مناسب نباشد. الیعزر بن یهودا پدر عبری مدرن نامیده شده است. او فرهنگ لغتی برای عبری مدرن تهیه کرد که هم لغاتی جدید داشت و هم واژه‌هایی از عبری باستان و قرون وسطی در آن فهرست شده بود.

۸- فارسیهود

از زبان فارسی باستان و فارسی میانه و فارسی نو آثاری به جا مانده که نه به الفبای این خطوط، یعنی میخی و پهلوی و عربی، بلکه به خط عبری نوشته شده است. این متون را چون زبان فارسی و خط عبری دارند در اصطلاح فارسیهود می‌گویند. قدیمی‌ترین آثار شناسایی‌شده فارسیهود متعلق به زمانی حدود ۱۰۰۰ سال پیش است (لازار، ۲۰۰۵). بیشتر آثار به جای مانده از فارسیهود شعر است، اما آثاری با درونمایه‌های عرفانی و نیز پزشکی عامیانه از این خط و زبان موجود است. از مهم‌ترین آثار فارسیهود **دیوان شاهین شیرازی** است که در قرن ۱۴ میلادی نوشته شده است و منوچهر خوبان آن را به فارسی برگردانده است. شاهین شیرازی در دیوان خود اکثر بخش‌های داستانی **تورات** را به نظم در آورده است.

۹- ردّ پای زبان‌های دیگر در متون اصلی یهودی

همه متون اصلی یهودی به زبان عبری نیستند. در عهد عتیق در برخی از قسمت‌های کتاب **عزرا و دانیال** به زبان آرامی برمی‌خوریم. هم‌چنین مجموعه فقهی **تلمود** از دو بخش 'میشنا' به زبان عبری و 'گمارا' به زبان آرامی تشکیل شده است. ادبیات یهودی قرون وسطی نیز با زبانی مرکب از عبری و آرامی نوشته شده است.

کتابنامه

۱. گاور، آ. مخبر، ع و صفوی، ک. (۱۳۹۴) **تاریخ خط**، تهران: نشر مرکز.
۲. لازار، ژ. بحرینی، م. (۱۳۸۴) **شکل‌گیری زبان فارسی**، تهران: نشر هرمس.
۳. مجموعه نویسندگان. (۱۳۵۴) **خط و زبان عبری**، نشریه فرهنگ یهود: شماره اول، انتشارات سازمان دانشجویان یهود ایران.

بررسی برخی از مشکلات ترجمه از زبان ترکی استانبولی به زبان فارسی

عطیه حجتی، دانشجوی کارشناسی ارشد زبان‌شناسی همگانی،
دانشگاه علامه طباطبائی

hojati.atiye@yahoo.com

چکیده

ترجمه فرایندی است که طی آن، متن اصلی از یک زبان با متنی با زبان متفاوت جایگزین می‌شود. این فرایند، برقراری ارتباط میان فرهنگ‌های مختلف را ممکن می‌سازد. جایگاه مترجم در فرایند ترجمه، مانند پلی ارتباطی است که قصد دارد دو زبان مبدأ و مقصد را به نوعی به یکدیگر وصل کند. از آنجا که ترجمه شاخه‌ای از زبان‌شناسی است و با این علم در ارتباط است، مترجم باید با علم ترجمه آشنایی داشته باشد. به عبارت دیگر، تنها دانستن زبان‌های مبدأ و مقصد برای انجام ترجمه موفق کافی نیست و مترجم باید علاوه بر تسلط به این دو زبان، به اصول ترجمه صحیح نیز واقف باشد. ممکن است امر ترجمه با رویکرد نظری خاصی صورت نپذیرد، اما هر مترجم می‌تواند به صورت خودآگاه یا ناخودآگاه، نظریه‌ای داشته باشد که امر ترجمه را برای او منسجم‌تر می‌نماید. در این پژوهش، ابتدا به چستی ترجمه و معرفی برخی از منابع مرتبط با ترجمه پرداخته می‌شود. بعد از آن، دیدگاه و نظریه چند پژوهشگر درباره ترجمه بیان می‌شود و سپس تفاوت‌های ساختاری دو زبان فارسی و ترکی استانبولی مطرح خواهد شد. در انتها نیز تفاوت‌های ساختاری و مشکلات ترجمه میان این دو زبان، با ذکر مثال‌هایی بررسی خواهد شد. داده‌ها از چند کتاب و مقاله مرتبط با ترجمه گردآوری و نمونه‌ها نیز از سایت‌های ترکی استانبولی استخراج شده‌اند. در نتیجه بررسی‌های انجام شده مشاهده شد که تفاوت‌های ساختاری موجود میان دو زبان فارسی و ترکی استانبولی، امر ترجمه را با مشکل مواجه کرده است. تنها راه برطرف نمودن این مشکلات، تسلط نسبی به برخی نظریه‌های ترجمه و تسلط کامل به همه بخش‌های ساختاری و دستوری هر دو زبان است. علاوه بر این، برای انجام ترجمه صحیح و بی‌نقص، توجه به تفاوت‌های فرهنگی دو کشور نیز ضروری است.

۱- مقدمه

به طور کلی، ترجمه عبارت است از انتقال پیامی از زبان مبدأ به زبان مقصد با حفظ معنی و مفهوم آن. هدف ترجمه این است که پیام، با در نظر گرفتن تفاوت‌های فرهنگی و ساختاری بین زبان‌ها، از زبان مبدأ به زبان مقصد برگردانده شود. دو زبان فارسی و ترکی استانبولی از دیرباز و به ویژه پس از ظهور اسلام، پیوندهای مشترکی با یکدیگر

ملّت عشق

الیف شافاک
ترجمہ ارسلان فصیحی

ملّت عشق

الیف شافاک
ترجمہ ارسلان فصیحی

داشته‌اند و دارای اشتراکات بسیاری هستند، اما ترجمه، امری پیچیده است که در آن، تنها توجه به یک بخش از بخش‌های زبان کافی نیست. در این مقاله سعی شده است تا برخی از مشکلات ترجمه از زبان ترکی استانبولی به زبان فارسی مورد بررسی قرار گیرند.

۲- پیشینه پژوهش

بررسی فرایند ترجمه و مشکلات مربوط به آن همواره مورد توجه نویسندگان، پژوهشگران و مترجمان بوده است و کتاب‌های متعددی در این حوزه تألیف شده‌اند که به برخی از آن‌ها اشاره خواهد شد، اما چنین به نظر می‌رسد که در رابطه با مشکلات ترجمه از زبان ترکی استانبولی به فارسی تاکنون پژوهشی صورت نگرفته است. در کتاب **هفت گفتار درباره ترجمه** صفوی (۱۳۷۱)، نویسنده در فصل‌هایی مجزا، مبانی ترجمه، نسیت ترجمه، هم‌معنایی، چندمعنایی، شیوه نقد، سبک، نمادشناسی در ترجمه و ترجمه‌ناپذیری را در قالب هفت بخش بررسی کرده است.

مشکلات ترجمه از زبان‌های مختلف نیز در پژوهش‌های متعددی بررسی شده‌اند که از جمله آن‌ها می‌توان به پایان‌نامه کارشناسی ارشد **مشکلات ترجمه ترکی آذربایجانی به فارسی** اشاره نمود که در این پژوهش، با استفاده از یک پیکره متن ادبی، مشکلات نحوی ترجمه از ترکی آذربایجانی به فارسی و تبدیل‌های نحوی موجود در پیکره بررسی شده‌اند؛ تبدیل‌های استفاده‌شده هنگام ترجمه از ترکی آذربایجانی به فارسی عبارتند از: تبدیل واحد، تبدیل ساختار، تبدیل درون سیستم و تبدیل طبقه. در نتیجه بررسی‌های این پژوهش مشخص شد که تبدیل واحد، پربسامدترین نوع تبدیل میان ترجمه‌های بررسی‌شده از ترکی آذربایجانی به فارسی بوده است.

۳- چارچوب نظری

برخی مترجمان معتقدند که مترجم اساساً نیازی به نظریه ندارد و برخی دیگر معتقدند بدون نظریه، مترجم نمی‌تواند ترجمه کند. البته که ترجمه بدون نظریه ناممکن نیست، اما هر مترجمی خودآگاه یا ناخودآگاه نظریه‌ای دارد و به هر نسبت که نظریه‌اش روشن، دارای انسجام و مرتبط با موقعیت ترجمه باشد، ترجمه‌اش یکدست‌تر می‌شود (خزاعی‌فر، ۱۳۹۵).

به عقیده یوجنی نایدا^۱ که نظریه او بر زبان‌شناسی گشتاری استوار بود، ترجمه یعنی تولید دوباره پیام زبان مبدأ در زبان دریافت‌کننده در قالب نزدیک‌ترین و طبیعی‌ترین معادل از لحاظ معنی و سبک. از نظر او، بهترین ترجمه اصلاً شبیه به ترجمه نیست (فرحزاد، ۱۳۸۴). البته که انتقادهای بسیاری به این نظریه وارد شده است. به عقیده کیان هو^۲، پژوهشگر چینی، به دلیل ماهیت زبان، مطابقت مطلق میان هیچ دو زبانی امکان‌پذیر نیست (پیتر فاست^۳، ۱۹۹۷: ۱۴۴). اتهام دیگری که از سوی چند فرهنگ‌مدار به نایدا نسبت داده شده این است که اگر قرار باشد ما دستورات نایدا را مبنی بر حفظ اصالت زبان مقصد دنبال کنیم، ماهیت مستقل زبان مبدأ را سرکوب کرده‌ایم و این نیز نوعی استعمارگری یا خشونت نژادپرستانه به حساب می‌آید (پیتر فاست، ۱۹۹۷: ۱۴۲).

-
1. A Eugene Nida
 2. Qian Hu
 3. Peter D Fawcett

یاکوب رتسکر^۱ (۱۹۷۴: ۹)، نظریه‌پرداز روس در حوزه ترجمه، سه نوع رابطه 'معادل، تناظر متغیر و تناظر بافتی' و انواع دیگر تبدیل‌های ترجمه را میان زبان مبدأ و مقصد مطرح می‌کند. به اعتقاد رتسکر، معادل، واقعیت زبان به حساب می‌آید؛ به این معنی که رابطه‌ای یک به یک میان واژه‌های زبان مبدأ و مقصد وجود دارد. تناظر متغیر و بافتی یا به بیان الکساندر شویتسر^۲، قیاس، شرایطی است که در آن رابطه انطباق یک به چند میان زبان‌ها وجود دارد. چنین شرایطی در بیشتر ترجمه‌ها شایع است و بیشتر اوقات تنها اکتفا به فرهنگ‌های لغت کارساز نیست. مقوله انواع دیگر تبدیل‌های ترجمه که رتسکر بیان کرده بود، توسط شویتسر «بستگی» نام‌گذاری شده است. بستگی شامل مواردی می‌شود که معادل یک به یکی وجود ندارد و تناظر بافتی مشخصی نیز در قالب باهم‌آبی امکان طرح پیدا نمی‌کند. در چنین شرایطی مترجم خود را از قید زبان اصلی و معادل‌های موجود در فرهنگ لغت رها می‌کند و یکی از چهار فن ترجمه عینی‌سازی^۳، اشتقاق منطقی^۴، ترجمه متضاد^۵ و جبران^۶ را استفاده می‌کند (پیتر فاست، ۱۹۹۷: ۷۷-۸۱).

نظریه نایدا و مفهوم معادل پویا، دیدگاه‌های رتسکر و شویتسر و همچنین نظریه‌های دیگر مرتبط با ترجمه نمی‌توانند بی‌چون‌وچرا پذیرفته شوند، اما بسیاری از قاعده‌های مطرح‌شده توسط پژوهشگران این حوزه می‌توانند مترجم را در هنگام ترجمه یاری کنند. به طور خلاصه، توجه به ترکیبی از نظریه‌های موجود می‌تواند برای انجام ترجمه مناسب کارساز باشد.

زبان ترکی استانبولی زبانی پیوندی است. در زبان‌های پیوندی، پایانه‌های خاصی در انتهای هر واژه وجود دارند که این پایانه‌ها نشانگر نقش‌های دستوری اجزای هر جمله هستند. به عبارت دیگر، هر واژه با توجه به نقش دستوری‌اش در جمله، دارای تگواژ خاصی است. در این‌گونه زبان‌ها حتی اگر ترتیب کلمات در جمله تغییر کنند، نقش آن‌ها با توجه به پایانه‌هایشان قابل تشخیص است. در مقابل، زبان فارسی امروز، زبانی تحلیلی است. در این دسته از زبان‌ها، نقش‌های کلمات موجود در هر جمله، از طریق نحوه قرارگرفتن آن‌ها در کنار هم مشخص می‌شوند. بنابراین، ترتیب واژه‌ها در این نوع زبان‌ها از اهمیت بسیاری برخوردار است. در این زبان‌ها معمولاً چیزی به عنوان پایانه صرفی وجود ندارد (صفوی، ۱۳۸۵: ۱۷-۱۸). نظام نحوی ترکی و فارسی در حالت بی‌نشان از نوع فاعل، مفعول، فعل (SOV) است.

۴- روش پژوهش

اطلاعات این مقاله از کتاب‌ها و مقالات مرتبط با مبحث ترجمه انتخاب شده‌اند. قواعد نحوی و نمونه‌ها نیز از سایت‌های آموزش زبان استخراج شده‌اند.

۵- تحلیل داده‌ها

قرارگیری پایانه‌های صرفی پس از ریشه کلمات در زبان ترکی استانبولی منجر به تشکیل کلمات بلند شده است. در هنگام برگرداندن این کلمات از زبان ترکی به فارسی، هر پسوند ممکن است به پسوند یا پیشوند وابسته به

1. Yakob Retsker
2. Aleksander Shveister
3. Concretization
4. Logical derivation
5. Antonymic translation
6. Compensation

ترجمه تحت‌اللفظی: برای این کار، تلاش کردن لازم است.

ترجمه مفهومی: برای این کار، لازم است تلاش کنی.

۱-۵- ترجمه فعل ترکی 'Geniş Zaman' به فارسی

در ترکی استانبولی، فعل 'Geniş Zaman' فعلی است که می‌تواند معنی گذشته، حال یا آینده را دربر داشته باشد.

Ben her gün, çay içerim.

[ben.her.gyn.tʃa.ɟ̈.itʃerim]

ترجمه: من هر روز چای می‌نوشم.

Annem bu haberi duyunca çok sevinir.

[annem.bu.haberi.du.ɟ̈.undʒa.tʃok.sevinir]

ترجمه: مادرم زمانی که این خبر را بشنود، خوشحال خواهد شد.

Ali arkadaşını çok arar ama bulamaz.

[ali.arkadaʃu.nu.tʃok.arar.ama.bulamaz]

ترجمه: علی خیلی به دنبال دوستش گشت، اما او را پیدا نکرد.

برای ترجمه درست این نوع فعل، باید از قیدها و سایر واژه‌های موجود در جمله کمک گرفت.

۲-۵- ترجمه یک نمونه پسوند فعلی ترکی

استانبولی به فارسی

در ترکی استانبولی، هنگامی که پسوندهای dir,dır,dur,dür,tir,tır,tur,tür قبل از ریشه فعلی قرار بگیرند، مفهوم فعل را به مفهوم اجباری شدن تغییر می‌دهند. مثلاً yazmak [jazmak] به معنی نوشتن است، اما yazdırmak [jazdırmak] به معنی مجبور کردن کسی به نوشتن است. البته مفهوم این اجبار با اجبار فعل بسیار متفاوت است.

ریشه و یا کلمه‌ای مستقل تبدیل شود که این امر استفاده از فرهنگ لغت و ترجمه بین این دو زبان را کمی با مشکل مواجه کرده است. مثال:

Öğretmenlerimden

[øretmenlerimden]

ترجمه: از معلم‌هایم

در این مثال Öğret(mek) به معنی درس دادن است که چهار پسوند به آن متصل شده‌اند. پسوند اول 'men' است که از فعل، اسم می‌سازد. پسوند دوم 'ler' پسوند جمع است. پسوند سوم 'im' شناسه مالکیت اول شخص مفرد و پسوند چهارم 'den' حرف اضافه و به معنای 'از' است.

برای جست‌وجوی معنی یک لغت از ترکی استانبولی به فارسی، ابتدا باید پایانه‌های صرفی کلمه را از ریشه آن جدا کرد که این مسئله باعث شده یافتن معنی یک کلمه از این زبان به سختی صورت گیرد. مثال:

Üniversitelerde

[Yniversitelerde]

ترجمه: در دانشگاه‌ها

در این مثال برای پیدا کردن معنای کلمه، ابتدا باید پسوندهای 'ler' پسوند جمع و 'de' حرف اضافه 'در' را شناسایی کرد و سپس آن‌ها را از ریشه جدا نمود.

در هنگام ترجمه میان زبان‌های مختلف متوجه می‌شویم که تقابل یک‌به‌یک میان حروف اضافه وجود ندارد. در مثال ترکی زیر پسوند 'a' معمولاً معادل حرف اضافه 'به' در فارسی است. اما این ترجمه، در مثال زیر صدق نمی‌کند.

Ben sana sordum.

[ben.sana.sordum]

ترجمه نادرست: من به تو پرسیدم.

ترجمه درست: من از تو پرسیدم.

در فرایند ترجمه، بیشتر اوقات ترجمه مفهومی به ترجمه تحت‌اللفظی ارجحیت دارد. مثال:

Bu iş için çalışmak gerekir.

[bu.iʃ.itʃin tʃalɯʃmak.gerekir]

اختلافات مربوط به نظام دستوری، نظام واژگانی و نظام نوشتاری هر دو زبان، ترجمه مناسب و شایسته‌ای انجام دهد.

همان‌طور که گفته شد، دو زبان فارسی و ترکی استانبولی از دیرباز پیوندهای مشترکی داشته‌اند و در طول تاریخ به ویژه پس از ظهور اسلام، این اشتراکات فرهنگی و زبانی افزایش یافته‌اند. با وجود اینکه این دو زبان واژه‌های بسیاری را ردیبل کرده‌اند، اما ساختار نوشتاری و نظام دستوری‌شان تفاوت‌های زیادی دارند. در نتیجه در بحث ترجمه، اختلافات ساختاری موجود میان این دو زبان، این فرایند را با مشکلاتی روبه‌رو کرده است. تنها راه پشت سر گذاشتن این مشکلات، تسلط کامل به فرهنگ، قواعد، ساختار و واژگان هر دو زبان است.

منابع

1. افتخاری، م. (۱۳۹۲). **مشکلات ترجمه ترکی به فارسی**. پایان‌نامه کارشناسی ارشد مترجمی زبان انگلیسی، دانشگاه علامه طباطبائی. چاپ نشده.
2. خزاعی‌فر، ع. (۱۳۹۵). **ترجمه بدون نظریه. فصلنامه مترجم**، سال ۲۵، شماره ۵۹. ص ۱۶-۳.
3. صفوی، ک. (۱۳۷۱). **هفت گفتار درباره ترجمه**. تهران: نشر مرکز.
4. ----- (۱۳۸۵). **آشنایی با تاریخ زبان‌های ایرانی**. تهران: نشر پژواک کیان.
5. فاست، پیترو. (۱۹۹۷). **ترجمه و زبان: تبیینی بر پایه نظریه‌های زبان‌شناسی**. ترجمه راحله گندمکار (۱۳۹۷). تهران: نشر علمی.
6. فرحزاد، فرزانه. (۱۳۸۴). **نظریه نایدان. مجله زبان و زبان‌شناسی**، دوره اول بهار و تابستان، شماره ۱۵. ص ۳۵-۴۶.
7. Retsker, Yakob. (1974). **Theory of Translation and Translation Practice**. Moscow: Mezhdunarodnii otnoshenia.
8. Türkçe Öğretimi (2018). <http://www.turkceogretimi.com/turkce-dil-bilgisi>.
9. TDH.Türk(2018). <https://www.turkceindirilisi.com/diger/turkceatasozleriatasozlerianlamliatasozlerive-anlamlarien-h90472.html>.
10. Türk dil bilgisi (2016). <https://www.turkdilbilgisi.com/>

Ben bu kitabı yazdım.

[ben bu kitabı jazdım]

ترجمه: من این کتاب را نوشتم.

Ben bu kitabı yazdırdım.

[ben bu kitabı jazdırdım]

ترجمه: من نوشتن این کتاب را به شخص دیگری سپردم.

۳-۵- بررسی ترجمه دو ضرب‌المثل ترکی استانبولی

به فارسی

Aç tavuk rüyasında darı görür.

[at.tavuk. ryjasında.darı.görür]

ترجمه تحت‌اللفظی: مرغ گرسنه در خواب، ارزن می‌بیند.

ترجمه مفهومی (معادل‌سازی‌شده): شتر در خواب بیند پنبه دانه.

Dibi görünmeyen suya girme

[dibi.görünmeyen.suya.girme]

ترجمه تحت‌اللفظی: به آبی که عمقش دیده نمی‌شود، وارد نشو.

ترجمه مفهومی (معادل‌سازی‌شده): بی‌گدار به آب نزن. همان‌گونه که در نمونه‌ها دیده شد، بیشتر اوقات در ترجمه ضرب‌المثل‌ها از ترکی استانبولی به فارسی، باید معادل‌سازی صورت بگیرد.

۶- نتیجه‌گیری

با بررسی نمونه‌های گردآوری‌شده، مشاهده شد که برای ترجمه تنها تسلط به دو زبان مبدأ و مقصد کافی نیست. هر زبان ساختار و قواعد مخصوص به خود را دارد و همه قاعده‌های یک زبان را نمی‌توان به زبانی دیگر تعمیم داد. برای انجام ترجمه صحیح، مترجم بهتر است به مجموعه‌ای از نظریه‌های ترجمه اشراف داشته باشد. به این ترتیب می‌تواند با توجه به قواعد مرتبط به آن‌ها و توجه کافی به تفاوت‌های فرهنگی،

بررسی اختلالات زبانی کودکان مبتلا به اوتیسم

زهرا اصفهانی، دانشجوی کارشناسی ارشد زبان شناسی همگانی،
دانشگاه علامه طباطبائی

Zahraesfahani650@gmail.com

چکیده

اوتیسم اختلالی نورویبولوژیکی است که از نارسایی در رشد مغز ایجاد می‌شود. این اصطلاح به نوعی بیماری گفته می‌شود که جزء اختلالات رشدی وابسته به سیستم اعصاب مرکزی است. شواهدی وجود دارد که احتمال عوامل ژنتیکی را در این بیماری تایید می‌کند. این اختلال، در سال‌های اولیه رشد کودک نمایان می‌شود که زمینه‌ساز فشارهای روانی بسیاری برای کودک و خانواده است. این پژوهش با هدف بررسی اختلالات زبانی کودکان مبتلا به اوتیسم انجام شده است. پژوهشگر سعی کرده با انجام این پژوهش، تا حدودی این نشانه‌ها و علائم را روشن سازد. روش پژوهش از نوع مروری می‌باشد. پژوهش‌های انجام شده نشان می‌دهند که خانواده‌ها نقش بسزایی در تشخیص اختلالات کودکان مبتلا به اوتیسم ایفا می‌کنند. همچنین مشارکت والدین در زمینه درمان نیز باعث تسهیل در فرایند درمان خواهد بود. کلیدواژه‌ها: اختلال اوتیسم، آسیب ویژه زبانی، اختلالات نافذ رشد، کودکان اوتیسم، ویژگی‌های صرفی، نحوی، آوایی

۱- مقدمه

اوتیسم^۱ اختلالی نورویبولوژیکی است که جزء یکی از بیماری‌های عصبی-رشدی محسوب می‌شود. این اختلال در دوره کودکی و تقریباً قبل از سه سالگی نمایان می‌شود. «اوتیسم یکی از پنج بیماری است که در مجموع به

1. Autism

آنها 'اختلالات نافذ رشد' یا به اختصار 'پی‌دی‌دی' می‌گویند» (بهبهانی و مریدانی، ۱۳۹۴: ۱۷۴). اصطلاح اوتیسم اولین بار توسط روانپزشک مشهور سوئیسی، بلولر^۲ در سال ۱۹۱۱ میلادی بیان شد. این اصطلاح به نوعی بیماری اطلاق می‌شود که در آن مجموعه‌ای از اختلالات رشدی وابسته به سیستم اعصاب مرکزی بروز می‌کند (شوقی‌جوان، ۱۳۹۶).

علت دقیق بروز اوتیسم مشخص نیست. با این حال، شواهدی وجود دارد که نشان می‌دهد عوامل ژنتیکی در آن نقش دارد. بسیاری از محققان بر این باورند که این اختلال، ناشی از اختلال در رشد مغز است، ولی این ادعا هنوز به اثبات نرسیده‌است. بررسی‌ها نشان می‌دهد احتمالاً این اختلال در قسمت‌های متفاوت مغز مخصوصاً نقص در نیمکره چپ مغز این کودکان باشد که در یادگیری و حرکت آن‌ها تاثیر گذاشته‌است (ایزدی نجف‌آبادی، نجاتی، میرزاخانی و پاشازاده آذری، ۱۳۹۲: ۹۱-۹۹).

یکی از شاخص‌های اصلی این کودکان، نقص در ذهن است که منجر به اختلال در روابط اجتماعی می‌شود که دلیل آن می‌تواند احساسات و رفتارهای متضاد با دیگران باشد. در نظریه ذهن مهم‌ترین بخش، بررسی این مسأله است که افراد مبتلا به اوتیسم افکار اشتباهی در مورد جهان خارج دارند (شوقی‌جوان، ۱۳۹۶).

نشانه‌های اوتیسم در دامنه‌ای از ویژگی‌های شخصیتی حول سه ویژگی اشکال در تعاملات اجتماعی، برقراری ارتباط و میل به پیگیری رفتارهای تکرارشونده دیده می‌شود. شدت بروز این اختلال در کودکان متفاوت است. حتی می‌توان گفت، بیشتر افراد مبتلا به اوتیسم از هوش بالایی برخوردارند. بروز این اختلال در جنسیت دختر و پسر تفاوت دارد؛ اختلال در پسران بیشتر از دختران است. به عبارتی، نسبت ۴ به ۱ دارد. در برخی تحقیقات مشخص شده‌است، با اینکه دختران نسبت به پسران کمتر به این بیماری مبتلا شده‌اند، ولی در بعضی از موارد شدت بالایی داشته‌اند. متأسفانه آمار رسمی سازمان جهانی نشان داده‌است که در سال ۱۹۷۵ از هر ۵ هزار کودک یک نفر مبتلا به اوتیسم بوده، اما در سال ۲۰۰۴ به یک در ۱۶۶ نفر رسیده و در سال ۲۰۱۴ از هر ۴۲ کودک یک نفر مبتلا به اوتیسم بوده است (عالی و همکاران، ۱۳۹۳).

افراد مبتلا به اوتیسم از لحاظ اختلال در رفتارهای اجتماعی به سه دسته تقسیم می‌شوند: منزوی، منفعل و غیرعادی. افراد منزوی فقط در صورت نیاز ارتباط برقرار می‌کنند. افراد منفعل در تعاملات اجتماعی پیش‌قدم نخواهند شد و افراد غیرعادی ارتباط برقرار می‌کنند ولی عادی به نظر نمی‌رسند (شوقی‌جوان، ۱۳۹۶).

بخش عمده مشکل این کودکان در برقراری ارتباط است، زیرا این حوزه، تعاملات اجتماعی را نیز در بر می‌گیرد. این افراد در درک دیگران در رخدادهای اطراف دچار اختلال هستند که این امر باعث ترس از اجتماع می‌شود (همان). در این عده ریشه کلامی و غیرکلامی ارتباط دچار اشکال است. در حوزه ارتباط نقص در مهارت‌های زبانی، به وفور به چشم می‌خورد (زارعی زواری و مرادی، ۱۳۹۳).

ابراهیمی (۱۳۸۹: ۳؛ به نقل از رمانویچ لوریا^۴، ۱۹۷۷: ۱۰۲) اشاره می‌کند که زبان عامل مهمی در نظم‌بخشی رفتار است و نقش زبان صرفاً ابراز تفکر و ارتباط اجتماعی نیست.

هرگونه مشکل در پردازش اطلاعات زبانی، اختلال زبانی^۵ نامیده می‌شود که می‌تواند شامل مشکلات نحوی، ساختار، معنایی و سایر حوزه‌های زبان باشد (شوقی‌جوان، ۱۳۹۶). ابراهیمی (۱۳۸۹؛ به نقل از آرامز^۶، براون^۷ و ادوارد^۸، ۱۹۹۷: ۴)

1. Penetrating growth disorder
2. PDD
3. Blowler
4. Romanovich loria
5. Linguistic disorder
6. Arams
7. Browen
8. Edwards

بیان کرده است که اختلال زبانی، اصطلاحی عام برای توصیف تمامی آسیب‌ها و ناتوانی در بیان خواسته و مقصود خود و درک در روابط فردی و اجتماعی از طریق زبان است.

۲- هدف پژوهش

از آنجا که موضوع اختلالات اوتیسم در جامعه مشکلات بسیاری را برای کودکان و خانواده‌ها به وجود آورده است، پژوهشگر سعی دارد با انجام این تحقیق، تا حدی اختلالات زبانی این کودکان را شفاف‌تر کند. پژوهش حاضر با این هدف انجام می‌پذیرد که با بیان این اختلالات، اندکی در روند برخورد با این بیماری کمک کرده باشد.

۳- پرسش پژوهش

چه نوع اختلالات زبانی در کودکان مبتلا به اوتیسم مشاهده شده است؟

۴- روش پژوهش

روش پژوهش مروری است. در این نوع پژوهش یک دیدگاه سازماندهی‌شده و کامل از کارهای انجام‌شده در مورد اختلال زبانی کودکان مبتلا به اوتیسم ارائه شده است.

۵- یافته‌های پژوهش

اختلالی که در حیطه زبان دیده می‌شوند و در حوزه عصب‌شناسی مورد بررسی قرار می‌گیرند (شوقی‌جوان، ۱۳۹۶: ۴-۵). عصب‌شناسی زبان شامل بررسی سازوکارهای عصبی مغز بر فرآیندهای درک، تولید و فراگیری زبان است. از طریق این حوزه به کارایی مغز پرداخته می‌شود و اینکه چطور دانش زبان می‌تواند باعث سخن گفتن، خواندن و نوشتن شود. منظور از آسیب ویژه زبانی این است که برخی افراد در یادگیری و کاربرد زبان دچار اختلال هستند. این آسیب‌ها در کودکان مبتلا به اوتیسم در چهار حوزه مشاهده شده است که عبارتند از:

۱) اختلال در رشد زبان

۲) اختلال در درک و توانایی استفاده از واژه‌ها و جملات و مکالمه‌ها

۳) اختلال در گوش دادن، صحبت کردن به موقع و رعایت نوبت

۴) اختلال در تلفظ صحیح آواهای زبان به صورت قابل فهم

این مشکلات برای همه کودکان مبتلا به اوتیسم یکسان نیست (همان).

سطح رشد زبانی کودکان مبتلا به اوتیسم نسبت به کودکان طبیعی به طور معنی‌داری پایین‌تر است. این کودکان حرکات آهسته، ضعیف و ناهماهنگ در ماهیچه‌های دخیل در گفتار دارند (نظری، فرامرزی، ۱۳۹۶)

۱-۵- اختلال در درک و توانایی استفاده از واژه‌ها، جملات و مکالمه‌ها

شناخته‌شده‌ترین اشکالات در این کودکان در حوزه معنایی است که منجر به اختلالی در مفهوم‌سازی می‌شود. در این کودکان، درک واژگان مربوط به حالات عاطفی یا واژه‌های انتزاعی، بیشتر از درک کلمات ذات با اختلال همراه است. این کودکان در درک و بیان واژگان و یادگیری زبان تأخیر دارند و در کاربردشناسی و یا درک مفهوم ضمنی نیز مشکلات متعددی دارند. با وجود این، تمامی این کودکان در حوزه معنی دچار اشکال نیستند (ابراهیمی، ۱۳۸۹).

یکی دیگر از مواردی که در این کودکان بسیار به چشم می‌خورد این است که بیش از نیمی از کودکان مبتلا به اوتیسم کامل حرف نمی‌زنند. عده‌ای غان و غون و ناله یا جیغ دارند و یا دارای پژواک‌گویی هستند و بیشتر تمایل دارند کلام دیگران را پژواک‌گویی کنند (فوبون^۲، ۲۰۰۳). دو نوع پژواک‌گویی وجود دارد، آنی و با تاخیر؛ آنی یعنی تکرار یک واژه یا عبارت، که فردی دیگر در همان لحظه بیان کرده است. با تاخیر یعنی بازگویی یک عبارت با کمی تاخیر و اندکی تغییر در آن (روح‌پرور و همکاران، ۱۳۹۳).

معمولاً کودکان طبیعی در یک سالگی می‌توانند تک کلمه ادا کنند و در ۷۵ سالگی ۲-۳ کلمه را با هم ترکیب می‌کنند. گاهی برخی افراد بر این باورند که کودکی که جملات بلند استفاده می‌کند، دارای هوش بالایی است. در صورتی که این‌طور نیست و ممکن است نشانه‌ای از این نوع اختلال باشد. متأسفانه گاهی والدینی را می‌بینیم که اوتیسم فرزندان‌شان را انکار می‌کنند. آنها معتقدند که فرزندان، کلام دارد و دارای هوش بالایی است، زیرا در سن پایین می‌تواند جمله‌های طولانی را بیان کند. در صورتی که کودکان مبتلا به اوتیسم مثل طوطی فقط جملات را تکرار می‌کنند. این نشانه‌ها حاکی از هوش بالا نیست، بلکه بدان معنی است که کودک درک و شناختی از محیط اطراف ندارد و مدام برای درک جهان و پیرامون خود در تلاش است (محتشمی، ۱۳۹۴).

چنین به نظر می‌رسد که آموزش آن دسته از خانواده‌هایی که کودکان مبتلا به اوتیسم دارند از جمله گام‌های اصلی است، زیرا والدین زمان بیشتری را با این فرزندان می‌گذرانند و راحت‌تر می‌توانند به این کودکان آموزش‌های لازم را بدهند. آنها می‌توانند از طریق روش‌های صحیح با کودک خود ارتباط برقرار کنند و از همه مهمتر، این کار از هزینه فوق‌العاده کمتری برخوردار است. خانواده‌ها آموزش

کاربرد اشتباه زمان دستوری، حروف اضافه، اشکال در جمع بستن اسم‌ها، عدم کاربرد جملات مرکب و همچنین عدم تطابق میان فعل و فاعل، صورت‌های منفی افعال، کاربرد صفات اشاره در حوزه صرفی- نحوی از جمله اختلالات این گروه هستند (روح‌پرور و همکاران، ۱۳۹۳). این کودکان اشکالات خاصی در واژگونی ضمیر دارند و برای ارجاع به مخاطب از ضمیر اول شخص استفاده می‌کنند. به محض اینکه ضمیر 'من' را درک کنند، دیگر از آن استفاده نمی‌کنند و خود را با نام صدا می‌زنند. مثلاً می‌گویند: 'علی آب می‌خواهد'.

کودکان مبتلا به اوتیسم تمایل به استفاده از شکل مفرد اسامی و یا کلمات را دارند و به‌کار بردن صورت جمع برایشان سخت است. جملات به‌کار برده شده توسط این کودکان بسیار کوتاه است و حداکثر شامل دو یا سه کلمه است (شوقی‌جوان، ۱۳۹۶). آنها در مقایسه با همسالان سالم خود از تعداد کمتری واژه و عبارت استفاده می‌کنند و اغلب فاقد حرکات دست و چهره متناسب با گفتارند (زارعی‌زوارکی، مرادی، ۱۳۹۳).

۲-۵- اختلال در گوش دادن، صحبت کردن به موقع و رعایت نوبت

افراد مبتلا به اوتیسم، زبان را به‌طور یک‌طرفه استفاده می‌کنند و گفتارشان جهت‌دار نیست. ممکن است محتوای کلام با سن آنها متناسب نباشد و یا بدون توجه به صحبت‌های دیگران درمورد علایق خود صحبت کنند. این کودکان تبادل اطلاعات ندارند و به لبخند و خستگی دیگران توجهی ندارند و حتی نوبت را رعایت نمی‌کنند.

۳-۵- اختلال در تلفظ صحیح آواهای زبان به صورت قابل فهم

افراد مبتلا به اوتیسم دارای تکیه و آهنگ غیرعادی هستند. کیفیت صدای این افراد غیرعادی است. این موارد باعث نامفهوم شدن گفتار می‌شود. رشد آوایی این افراد با تاخیر است و گاهی با اشتباهات تولیدی آوایی و بد اداکردن آواها مواجه هستند و تفاوت چشمگیری در مقایسه با کودکان سالم در حوزه تکیه و آهنگ کلام دارند. می‌توان گفت، آهنگ گفتار این کودکان غیرمعمول است، زیرا تمایل ندارند از از کلمات پرسشی استفاده کنند. آهنگ جملات پرسشی، تعمیمی و خبری در زبان آنها یکسان است، ولی در انجام فرایند قلب و درج تفاوت چندانی با کودکان طبیعی ندارند (بالتکس^۱، ۲۰۰۵).

2. Fombonne

1. Baltaxe

را به سرعت یاد می‌گیرند. بنابراین، خانواده جزء کلیدی در درمان این کودکان به حساب می‌آید. به‌طور کلی، آموزش والدین مزایای زیادی دارد. علاوه بر تماس و ارتباط زیاد با کودکان، مقرون به صرفه نیز است. به‌علاوه، با فراهم کردن محیط درمانی ثابت و دائمی، والدین می‌توانند جنبه‌هایی از رفتار کودک را هدف قرار دهند و مشارکت در درمان کودکان مبتلا به اوتیسم می‌تواند تعمیم‌دهی و دستاوردهای درمانی را تسهیل کند. ایجاد فضایی ثابت و آسوده برای این کودکان، قطعاً باعث تقویت انگیزه در آنها می‌شود که آثار مثبتی روی آنان خواهد داشت (واکر^۱ و همکاران، ۲۰۰۵).

۶- بحث و نتیجه‌گیری

پژوهش حاضر به مرور بررسی‌های انجام‌شده روی اختلالات زبانی کودکان مبتلا به اوتیسم پرداخته است. بررسی‌ها نشان می‌دهد اوتیسم اختلالی است که عمدتاً از نارسایی در رشد مغز ناشی می‌شود و مشهودترین مشخصه آن وجود اشکال در ویژگی‌های زبانی است که در حوزه عصب‌شناسی قرار می‌گیرد. آسیب‌های شناخته‌شده در کودکان مبتلا به اوتیسم عمدتاً در چهار شاخه اصلی قابل بررسی و شناسایی است. ۱- وجود و بروز اختلال در رشد زبان

۲- وجود اختلال در درک و کاربرد واژه‌ها و جملات در زندگی روزمره

۳- وجود اختلال در گوش دادن، مدیریت ادای کلمات و صحبت کردن به‌موقع

۴- وجود اختلال و عدم توانایی در تلفظ صحیح آوای زبانی به صورت قابل‌فهم برای خود و اطرافیان

در چنین شرایطی، خانواده‌ها نقش بسزایی در تشخیص اختلالات کودکان مبتلا به اوتیسم ایفا

1. Wacker

می‌کنند. همچنین، مشارکت والدین در زمینه درمان نیز باعث تسهیل در فرایند درمان خواهد بود.

منابع

۱. ابراهیمی‌پارسا، ف. (۱۳۸۹). **بررسی اختلالات طیف اوتیسم**. پایان‌نامه کارشناسی ارشد، رشته زبان‌شناسی همگانی، دانشگاه علامه طباطبائی.
۲. بهبهانی، س؛ کریمی مریدانی، مر. (۱۳۹۴). «بیماری اوتیسم از تشخیص تا درمان». **مجله مهندسی پزشکی**، ۱۷۴.
۳. روح‌پرور، رحیمه و همکاران. (۱۳۹۳). «مقایسه آوایی-واجی و صرفی-نحوی کودکان مبتلا به اوتیسم با کودکان سالم». **مجله علمی پژوهشی توانبخشی نوین**. دانشگاه تهران. ۳ (۸). ۳-۶.
۴. زارعی زوارکی، ا؛ مرادی، ر. (۱۳۹۳). **طیف اختلالات اوتیسم**. چاپ اول تهران: انتشارات علامه طباطبائی.
۵. شوقی‌جوان، ا؛ فرامرزی، س. (۱۳۹۶). **بررسی اختلالات نحوی کودکان مبتلا به اوتیسم**. پایان‌نامه کارشناسی ارشد، رشته زبان‌شناسی همگانی، تهران: دانشگاه علامه طباطبائی.
۶. عالی، ش؛ و همکاران. (۱۳۹۳). «طراحی درمان ترکیبی خانواده‌محور مبتنی بر مدل تحول یکپارچه انسان و مقایسه اثربخشی آن با بازی‌درمانی». **مجله اصول و بهداشت روان**. ۱۷ (۲). ۸۷-۸۹.
۷. محتشمی، ط. (۱۳۹۴). **اثر روش درمانی پاسخ‌محور (PRT) مبتنی بر والدین بر بهبودی کودکان مبتلا به اوتیسم**. پایان‌نامه کارشناسی ارشد. رشته زبان‌شناسی همگانی. تهران: مرکز تهران جنوب. ۵-۷.
۸. نظری، ا؛ فرامرزی، س. (۱۳۹۶) «تأثیر مداخله بازی‌محور بر رشد روانی-حرکتی». **مجله رشد و یادگیری حرکتی- ورزشی**. ۲۰ (۹): ۳۰۳-۳۱۸.
۹. نجف‌آبادی ایزدی، س و همکاران. (۱۳۹۲). «اختلال حرکتی در کودکان مبتلا به اوتیسم با عملکرد بالا». **ماهنامه علمی پژوهشی فیض**. ۱۷ (۱). ۹۱-۹۹.
10. Baltaxe, (2005). «use of stress in autism children». **PMC journal**. Vol. 24, pp.97-105.
11. Fombonne, Eric, (2003). «Modern views of Autism». **SAGE Journal**. Vol. 48, pp.503-505
12. Wacker, D.P. et al. (2005). «Treatment effectiveness, stimulus generalization, acceptability to parents of functional communication training». **Journal of Educational Psychology**. Vol. 25, pp.233-256.

تأثیر استفاده از سوالات CCQ و ICQ بر یادگیری زبان دوم

محمد رضا کامیار، دانشجوی کارشناسی ارشد زبان‌شناسی همگانی، دانشگاه علامه طباطبائی

Kamyar.mohammadreza@yahoo.com

چکیده

در زمینه آموزش زبان دوم، روش‌های مختلفی وجود دارد که در هر دوره زمانی هر کدام از آن‌ها طرفداران خاص خود را داشته‌اند. آموزش زبان، شامل آموزش مهارت‌هایی^۱ همچون مکالمه، نوشتن، خواندن، شنیدن و خرده‌مهارت‌هایی^۲ همچون دستور زبان^۳، واژه و تلفظ^۴ است. مدرسان زبان باتجربه در زمینه آموزش مهارت‌ها و خرده‌مهارت‌ها مراحل مشخص و ثابتی را

طی می‌کنند که پس از آماده‌سازی اولیه زبان‌آموزان^۵ و آموزش قسمت مورد نظر، نوبت به طرح پرسش‌هایی با پاسخ کوتاه می‌رسد. از این مجموعه سوالات معمولاً با عنوان^۶ CCQ و^۷ ICQ یاد می‌شود. در واقع، این سوالات به شکلی هستند که پاسخ آن‌ها به صورت بله/خیر و یا پاسخ‌هایی کوتاه در حدود دو یا سه کلمه است. مدرسان زبان همواره از این مجموعه سوالات به عنوان یکی از ارکان اصلی آموزش یاد کرده‌اند؛ به طوری که تأثیر استفاده از این سوالات امری انکارناپذیر است. در این مقاله نیز تأثیر محسوس استفاده از این سوال‌ها نشان داده می‌شود.

کلمات کلیدی: CCQ، ICQ، یادگیری زبان دوم، آموزش زبان

۱-مقدمه

فلورکفسکا^۸ (۲۰۱۶) بر این باور است که تعامل بین مدرس و زبان‌آموزان عامل مهمی در روند آموزش و یادگیری است. مدرس مجرب باید ضمن ارائه، توضیح و تعریف مبحث جدید، وظائف زیادی را در اختیار زبان‌آموزان قرار دهد تا آنها بتوانند از مطالب جدید استفاده کنند. ممکن است از زبان‌آموزان خواسته شود که این تمرین‌ها یا فعالیت‌ها را به صورت جداگانه و یا در گروه‌های کوچک یا با کل کلاس انجام دهند. قبل از شروع آموزش، باید به زبان‌آموزان توضیح داده شود که دقیقاً قرار است چه کاری انجام دهند (مرحله آماده‌سازی کلاس^۹). بنابراین، اسکریوینر^{۱۰} (۱۹۹۴ {۲۰۱۱}): ادعا می‌کند که مدرسان باید

1. skills
2. subskills
3. grammar
4. pronunciation

5. warm up s tep
6. Concept Checking Questions
7. Instruction Checking Questions
8. Florkowska. K.
9. warm up step
10. Scrivener. J.

به‌طور واضح و ساده آموزش دهند و اگر گفته‌های خود را بیش از حد مبهم بیان‌کنند، زبان‌آموزان دچار سردرگمی می‌شوند. پس از آموزش باید اطمینان حاصل شود که زبان‌آموزان مطلب ارائه‌شده را درک کرده‌باشند. مدرس می‌تواند این کار را با پرسش‌های مربوط به بررسی دستورالعمل (ICQ) انجام دهد.

سوالات ICQ، سؤالاتی هستند که مدرس به‌طور مکرر از آن‌ها استفاده می‌کند تا میزان درک زبان‌آموزان را از یک فعالیت خاص مورد بررسی قرار دهد. سوالات ICQ باید ساده و کوتاه باشند. همچنین استفاده از ترکیبی از سوالات درست و غلط ایده خوبی است. البته باید مراقب بود که استفاده بیش از حد از ICQها می‌تواند این حس را در برخی از زبان‌آموزان ایجاد کند که کلاس جدی نیست و مدرس در حال شوخی کردن با آنهاست. یک روش جایگزین برای بررسی اینکه آیا دستورالعمل‌ها درک شده‌اند یا خیر آن است که از زبان‌آموز خواسته‌شود تا از دستورالعمل‌ها استفاده کند و آن‌ها را به‌کار ببرد. استفاده از سوالات ICQ می‌تواند روش مفیدی برای جلوگیری از بروز مشکلات متعدد باشد و به مدرس کمک کند تا میزان درک هر زبان‌آموز را ارزیابی کند.

در استفاده از ICQها، رعایت چند نکته ضروری است که در ادامه به آن‌ها اشاره خواهد شد:

۱. مدرس در زمان استفاده از ICQها باید گاهی آهسته صحبت کند و یا حتی مکث کند تا زبان‌آموزان بتوانند اطلاعات مربوط به هر قسمت را تجزیه و تحلیل کنند.

۲. تا زمانی که تمام زبان‌آموزان توجه نکرده‌اند، استفاده از ICQها را نباید شروع کرد؛ در واقع مدرس باید مطمئن شود که زبان‌آموزان هیچ فعالیتی ندارند و صرفاً در حال گوش دادن هستند. برای درک بهتر، یک نمونه مناسب از استفاده از ICQها در ادامه ارائه شده‌است:

فرض کنید که مدرس در حال آموزش زمان حال ساده است. پس از اتمام آموزش بهتر است جمله‌ای را که شامل زمان حال ساده است به صورت غلط استفاده کند؛ به عنوان مثال: *she drive slowly*. می‌دانیم که در زبان انگلیسی برای فاعل سوم شخص باید حرف "s" را به پایان فعل اضافه کنیم. اگر زبان‌آموزان متوجه غلط عمده مدرس شدند، مشخص می‌شود که مبحث را متوجه شده‌اند؛ ولی اگر پاسخی دریافت نشد مدرس باید قسمت اشتباه جمله را با تأکید بیشتر تکرار کند. چنین راهکاری برای آموزش تمام قسمت‌ها قابل اجرا است. البته باید خاطر نشان کرد که در سوالات ICQ تمام سوالات و جملات نباید به صورت غلط بیان شوند؛ گاهی بیان یک جمله درست نیز می‌تواند مفید باشد.

سوالات CCQ در واقع سؤالاتی هستند که برای بررسی مفهوم به منظور برجسته‌کردن ماهیت زبان هدف طراحی شده‌است و به طور شفاهی دستورزبان، واژگان، عملکردهای ارتباطی و دستورالعمل‌ها را بررسی می‌کند. در واقع سوالات CCQ به‌جای سوال قدیمی و منسوخ 'آیا متوجه شده‌ای؟' استفاده می‌شود. این دسته از سوالات به دو منظور به‌کار می‌روند:

الف) مدرس آنچه را که زبان‌آموزان می‌دانند بیان می‌کند و آن‌ها در فرایند یادگیری و درک مطالب جدید، مشارکت می‌کنند.

ب) زبان‌آموزان دانش زبانی خود را بیان می‌کنند و مدرس، دانش زبان‌آموزان را کامل و در صورت لزوم تصحیح می‌کند.

سوالات CCQ باید دارای چند ویژگی اصلی به شرح زیر باشد:

۱. سوالات باید از قبل تهیه شده باشند.
 ۲. سوالاتی باید مطرح شود که ساده باشند.
 ۳. ۷۰٪ زبان‌آموزان کلاس باید پاسخگوی سوالات باشند و نه صرفاً گروه خاصی از زبان‌آموزان.
 ۴. باید از هر دو نوع سوال بله / خیر و پاسخ کوتاه مطرح شود تا جنبه‌های مختلف زبان هدف بررسی گردد.
 ۵. در CCQها نباید از واژه‌های ناآشنا و جدید استفاده کرد.
- برای درک بهتر، مثالی از استفاده از CCQ در ادامه ارائه شده است:

بیا باید تصور کنیم که شما به زبان‌آموزان خود دو ساختار متداول بیان آینده را آموزش داده‌اید: زمان حال استمراری (او امشب به اینجا می‌آید: *He's coming here tonight*) در مقابل زمان آینده ساده (من بیدار خواهم شد: *I will wake up*). یک سوال CCQ خوب برای زبان‌آموزان این است که 'برنامه شما برای بقیه روز چیست؟' (*What are your plans for the rest of the day?*) و اگر پاسخ آن‌ها جملاتی همچون من تنیس بازی خواهم کرد (*I will play tennis*) یا 'من قصد دارم تنیس بازی کنم' (*I am going to play tennis*) نشان می‌دهد که آن‌ها درس را فهمیده‌اند! در سوالات ICQ و CCQ مدرس می‌تواند بررسی کند که آیا زبان‌آموزان مطالب ارائه شده را درک کرده‌اند یا خیر؟

۲- روش‌ها

در این مقاله سعی بر آن است که تاثیر استفاده از CCQ و ICQ بر زبان‌آموزان یکی از موسسات شهر تهران در خرده‌مهارت‌های دستور زبان، واژه و تلفظ نشان داده شود. در این مطالعه زبان‌آموزان چهار نفر از استادان مجرب آموزشگاه در چهار سطح متفاوت مقدماتی، متوسط، حرفه‌ای و پیشرفته مورد مطالعه قرار گرفته‌اند. تمام استادان و زبان‌آموزان خانم هستند و در هر سطح، دو کلاس بررسی شده است. تعداد زبان‌آموزان هر کلاس ۵ نفر است؛ پس در هر سطح آموزشی تعداد ۱۰ زبان‌آموز و در کل تحقیق ۴۰ زبان‌آموز مورد بررسی قرار گرفتند. در زمان انجام تحقیق زبان‌آموزان در بازه سنی ۱۵ تا ۲۵ سال بودند. از استادان خواسته شده است که در آموزش هر قسمت برای یک گروه بین ۵ تا ۱۰ سوال CCQ و ICQ و برای گروه دیگر بین ۱۵ تا ۲۰ سوال مطرح شود. مبنای ارزیابی میانگین نمرات کسب شده در امتحان پایان ترم هر گروه از زبان‌آموزان در بخش‌های مکالمه، دستور زبان، واژه و تلفظ است.

1. elementary
2. intermediate
3. upper-intermediate
4. advance

جدول زیر جزئیاتی دقیق‌تر از تعداد سوالات مطرح شده در هر کلاس را نشان می‌دهد:

		دستور زبان (grammar)		واژه (vocabulary)		تلفظ (pronunciation)	
سطح مقدماتی	کلاس اول	۵ سوال ICQ	۴ سوال CCQ	۴ سوال ICQ	۳ سوال CCQ	۳ سوال ICQ	۳ سوال CCQ
	کلاس دوم	۹ سوال ICQ	۹ سوال CCQ	۱۰ سوال ICQ	۸ سوال CCQ	۱۲ سوال ICQ	۷ سوال CCQ
سطح متوسط	کلاس اول	۴ سوال ICQ	۴ سوال CCQ	۲ سوال ICQ	۴ سوال CCQ	۵ سوال ICQ	۳ سوال CCQ
	کلاس دوم	۹ سوال ICQ	۱۰ سوال CCQ	۸ سوال ICQ	۱۲ سوال CCQ	۱۰ سوال ICQ	۱۰ سوال CCQ
سطح حرفه‌ای	کلاس اول	۴ سوال ICQ	۳ سوال CCQ	۵ سوال ICQ	۲ سوال CCQ	۵ سوال ICQ	۵ سوال CCQ
	کلاس دوم	۱۱ سوال ICQ	۹ سوال CCQ	۱۰ سوال ICQ	۷ سوال CCQ	۹ سوال ICQ	۹ سوال CCQ
سطح پیشرفته	کلاس اول	۳ سوال ICQ	۵ سوال CCQ	۵ سوال ICQ	۵ سوال CCQ	۴ سوال ICQ	۴ سوال CCQ
	کلاس دوم	۹ سوال ICQ	۹ سوال CCQ	۱۰ سوال ICQ	۱۰ سوال CCQ	۸ سوال ICQ	۸ سوال CCQ

مطالب ارائه‌شده در کلاس‌های سطح مقدماتی در قسمت دستور زبان شامل آموزش حروف تعریف، جمع بستن اسم‌ها، استفاده از صفت‌ها، اسم‌ها و زمان حال ساده است. در قسمت واژه کلاس سطح مقدماتی، زبان‌آموزان کلمات مربوط به ماه‌های سال و روزهای هفته، اسم وسایل موجود در کلاس درس و خانه، تعداد کمی از پوشاک و میوه‌ها را یاد گرفتند.

در کلاس‌های سطح متوسط در قسمت دستور زبان، زمان گذشته ساده، صفت‌های تفضیلی و عالی و قیدها آموزش داده‌شد. در قسمت واژه نیز کلمات مربوط به ورزش‌های مختلف و حوادث طبیعی ارائه‌گردید. در سطح حرفه‌ای، قسمت دستور زبان شامل جملات شرطی نوع اول و دوم بود و واژه‌های مربوط به رسانه^۱ و کلمات کاربردی در فرودگاه بودند.

سطح پیشرفته نیز شامل جملات شرطی ترکیبی^۲ در قسمت دستور زبان و باهم‌آیی‌ها^۳ در قسمت واژه بود.

تمام استادان مشخص‌شده، در تمامی کلاس‌های خود از جدیدترین آموزش استفاده کرده‌اند. امتحانات پایان‌ترم در این آموزشگاه در هر چهار سطح، همگی در یک روز برگزار و سوالات مربوط به قسمت دستور زبان، واژه و تلفظ به صورت کتبی در سوالات جداگانه با ساختارهای متفاوت و به صورت شفاهی در آزمون بخش مکالمه به‌کارگرفته شد. بخش مکالمه به تنهایی ۱۰ نمره از آزمون پایان‌ترم را به خود اختصاص می‌دهد و سوالات دستور زبان، واژه و تلفظ مجموعاً ۱۰ نمره را شامل می‌شوند.

-
1. articles
 2. media
 3. mixed conditional
 4. collocation

جدول زیر میانگین نمرات زبان آموزان هر کلاس در چهار سطح موردنظر در بخش‌های مکالمه، دستور زبان، واژه و تلفظ است:

		مکالمه	دستور زبان، واژه، تلفظ
سطح مقدماتی	کلاس اول	۷,۵	۷,۷۵
	کلاس دوم	۹	۹,۵
سطح متوسط	کلاس اول	۷,۷۵	۸
	کلاس دوم	۸,۷۵	۹
سطح حرفه‌ای	کلاس اول	۸	۸,۲۵
	کلاس دوم	۹,۲۵	۹,۷۵
سطح پیشرفته	کلاس اول	۸,۷۵	۸,۵
	کلاس دوم	۹,۵	۹

با توجه به جدول فوق که میانگین نمرات زبان آموزان سطوح مختلف در دو کلاس برنامه‌ریزی شده را نشان می‌دهد، می‌توان به تأثیر استفاده از سوالات CCQ و ICQ در میزان یادگیری زبان آموزان و نمرات کسب شده پی برد.

۳- نتیجه‌گیری

با تجزیه و تحلیل نحوه یادگیری تمامی زبان آموزان و نحوه پاسخ دادن آن‌ها در امتحان پایان‌ترم و با توجه به نتایج به دست آمده می‌توان به تأثیر مهم و اساسی استفاده از سوالات CCQ و ICQ پی برد که با افزایش تقریباً دو برابری تعداد این سوالات، میانگین نمرات زبان آموزان دو کلاس مختلف در هر سطح آموزشی افزایش چشمگیری داشته‌است. نکته حائز اهمیت در نتایج به دست آمده، اختلاف ناچیز نمرات کسب‌شده بین دو کلاس در سطح پیشرفته است. رده سنی زبان آموزان سطح پیشرفته بین ۲۳ تا ۲۶ سال است و مدرس این سطح هنگام استفاده از سوالات CCQ و ICQ همواره سعی بر آن داشته‌است که راجع به مسائل روز جامعه سوالات خود را مطرح کند و در تمام طول کلاس حس شوخ‌طبعی خود را حفظ کرده‌است. نکته قابل توجه دیگر که می‌توان به آن اشاره کرد، تفاوت محسوس نمرات دو کلاس سطح مقدماتی است. زبان آموزان این سطح در رده سنی ۱۵ تا ۱۷ سال هستند. مسئله‌ای که مدرس این سطح بیان می‌کند، نیاز زبان آموزان مبنی بر پیگیری تکالیف و وظایف محول‌شده بر آنها است.

افزایش استفاده از سوالات CCQ و ICQ به ویژه برای زبان آموزان رده سنی پایین‌تر باعث افزایش میزان یادگیری زبان آموزان و تسلط بیشتر آن‌ها در استفاده از مطالب آموزش داده‌شده در سطوح مختلف می‌گردد؛ البته همان‌طور که گفته شد عواملی همچون نحوه بیان سوالات، موضوع سوالات و نحوه تعامل مدرس و زبان آموزان از دیگر عوامل مؤثر و مهم در میزان یادگیری زبان آموزان است. هنگام آموزش زبان دوم باید به خاطر داشت که علاوه بر استفاده از تعداد مناسبی از سوالات CCQ و ICQ، جذابیت موضوع سوالات و نحوه بیان آن‌ها نیز می‌تواند در میزان یادگیری زبان آموزان مؤثر باشد.

منابع

1. Florkowska, K. (2016). *The use of Concept Checking Questions in the EFL classroom: Reflections on the CELTA experience*. London: Kingston University.
2. Scrivener, J. (1994 {2011}). *Learning Teaching: the Essential Guide to English Language Teaching (3th edition)*. Oxford: Macmillan.

گزارش کارگاه مستندنگاری زبان و نرم افزارهای گویش شناسی FLEX و ELAN

کارگاه مستندنگاری زبان^۱ و نرم افزارهای گویش شناسی الان^۲ و فلکس^۳ از ۱۲ تا ۱۴ آذرماه ۱۳۹۸ در دانشکده ادبیات فارسی و زبان های خارجی دانشگاه علامه طباطبائی و با همکاری انجمن دانشجویی زبان شناسی و انجمن زبان شناسی ایران برگزار شد.

در این دوره مجموعاً ۹ کارگاه آموزشی به مدت ۱۵ ساعت برگزار گردید. استاد این دوره آموزشی سرکارخانم دکتر سالومه غلامی استاد کرسی زبان های اقلیت خاورمیانه در انستیتوی زبان شناسی تجربی دانشگاه گوته فرانکفورت آلمان بود. ۲۵ نفر دانش آموخته و دانشجوی کارشناسی ارشد و دکتری زبان شناسی، زبان های باستانی ایران و آزفا از دانشگاه علامه طباطبائی، دانشگاه تهران، دانشگاه بوعلی سینا (همدان) و پژوهشگاه

1. Language documentation
2. Elan
3. Flex

علوم انسانی و مطالعات فرهنگی در این کارگاه تخصصی شرکت کردند. خانم دکتر غلامی در اولین جلسه از روز اول، در ابتدا توضیح مختصری از فعالیت های خود به عنوان استاد در انستیتوی زبان شناسی تجربی دانشگاه گوته فرانکفورت ارائه نمودند. ایشان با تکیه بر زبان شناسی تاریخی - تطبیقی - تجربی به مستندنگاری زبان اقلیت های خاورمیانه مشغولند. تمرکز ایشان به طور ویژه روی زبان دری زرتشتی (زرتشتیان کرمان)، گویش کلیمیان (در شهر همدان) و گویش دلوار (در استان

میهن محقق زاده، دانشجوی کارشناسی ارشد زبان‌شناسی، دانشگاه علامه طباطبائی

m_mohagheghzade@atu.ac.ir

از نظر زمانی، سرفصل مطالب پیش رو را ارائه و به توضیح آن‌ها پرداختند:

مستندنگاری چیست؟

تا اواسط قرن بیستم نه تنها در ایران بلکه در خارج از ایران نیز مستندنگاری به معنای تهیه‌ی واژه‌نامه، دستور زبان، گردآوری نمونه‌های متنی و تهیه‌ی نمونه داستان

(بوشهر) است. ایشان هدف برگزاری این کارگاه سه روزه را پرداختن به زبان‌شناسی تجربی^۱ و کسب مهارت‌های لازم جهت کار میدانی مستندنگاری عنوان کردند.

این استاد زبان‌شناسی که به منظور بازسازی گویش قدیم همدان به مدت یک سال و سه ماه در ایران سکونت داشتند، ضمن اشاره به فشرده بودن کارگاه

1. Empirical linguistics

بود، اما امروزه مقصود از مستندنگاری مجموعه گام‌های گردآوری، پردازش و آرشیو داده است. گردآوری داده، خود ضبط ویدئویی و صوتی، عکس‌برداری، ضبط اسناد کتبی و تهیه فراداده را شامل می‌شود. خانم دکتر غلامی ضمن اشاره به این نکته که ضبط ویدئویی بهترین نوع گردآوری داده است یادآوری کردند که در بعضی موارد، گویشور اجازه این کار را به پژوهشگر نمی‌دهد. در چنین شرایطی، محقق زبان ناچار به پذیرش درخواست گویشور است و در این صورت تنها یک فایل صوتی، فایل نهایی پروژه خواهد بود. با این حال، نرم‌افزار اِلان قادر است هر دو فایل صوتی و تصویری را فهرست‌نویسی کند. ایشان در ادامه به پژوهشگران این حوزه توصیه کردند که از عکس‌برداری غافل نشوند، زیرا عکس‌برداری امکان بازنمایی ظرایف را در اختیار پژوهشگر قرار می‌دهد. ایشان بر این نکته تأکید داشتند که هر نوع کار مستندنگاری بدون تصویر، کامل نخواهد بود.

1. metadata

تحت تأثیر زبان زرتشتیان یزد و کرمان قرار گرفته است، به طوری که گاهی می‌توان ردپای دری زرتشتی یزدی را از کرمانی تشخیص داد. این انجامه‌ها میراث مکتوب بسیار ارزشمندی هستند که اطلاعات مهمی را در اختیار پژوهشگر قرار می‌دهند. بنابراین، مستندنگاری این اسناد کتبی نیز از جمله ضروریات کار است. ایشان همچنین به توضیحاتی در مورد فراداده پرداختند و خاطرنشان کردند که این تصور که جمع‌آوری فراداده در پایان کار انجام می‌شود،

ایشان همچنین اضافه کردند که اسناد تاریخی بعضی از جوامع زبانی و نسخه‌های کتبی مربوط به آن‌ها نه تنها بازنمایاننده اطلاعات تاریخی و فرهنگی آن جوامع هستند، بلکه می‌توانند در بردارنده اطلاعات ارزشمند زبانی بسیاری نیز باشند. برای مثال، انجامه‌های موجود در بعضی از نسخه‌های اوستا اطلاعات جانبی مربوط به آن نسخ (از جمله کاتب نسخه، تاریخ نگارش نسخه، سفارش‌دهنده نسخه و اطلاعاتی از این دست) را در اختیار پژوهشگر زبان قرار می‌دهد. زبان این انجامه‌ها به شدت

جامعه، تاریخ و مواردی از این دست را نیز شامل می‌شود. نکته دیگر حفاظت از خاطرات و مسائلی است که در طول تاریخ، موجودیت یک جامعه زبانی را شکل می‌دهد. نکته حائز اهمیت در زمینه مستندنگاری این است که پژوهشگر نظریات زبان‌شناسی را بر پایه مشاهده مستقیم زبان انجام می‌دهد.

ایشان همچنین به مستندنگاری آبراهامیان (۱۹۳۴)، هایدیه سهیم (۱۳۵۳)، استاد احسان یارشاطر (۱۹۶۹) و پروفیسور دونالد ال. استیلو^۵ (۱۹۸۱) از زبان همدانی اشاره و بیان کردند که از کلیه این پژوهش‌ها حداکثر تنها متن‌هایی به جامانده است. از آنجاکه شیوه آوانویسی این پژوهش‌ها کاملاً با یکدیگر متفاوت است، حتی در مورد نظام واجی این زبان نمی‌توان به یک نتیجه‌گیری نهایی رسید و باید به جمع‌آوری داده طبیعی زبان و حفظ آن همت گماشت. کاری که ایشان در قالب یک پروژه در حال انجامش بودند.

پژوهشگر در کار میدانی مربوط به مستندنگاری با چه مسائلی روبه‌رو خواهد شد؟

- گویشور بی‌وقفه صحبت می‌کند: در این شرایط باید او را به حال خود آزاد و رها بگذاریم تا از پس آنچه که می‌خواهد مطرح کند، به خوبی برآید.
- گویشور کوتاه و تلگرافی صحبت می‌کند: پژوهشگر باید بتواند با درست مطرح کردن چند پرسش برای دستیابی به انواع فعل در زمان گذشته، حال و آینده گویشور را هدایت کند.
- گویشور مرتبط با موضوع صحبت نمی‌کند و یا در حین صحبت به افرادی اهانتمی‌کند: در این شرایط پژوهشگر باید سعی در هدایت کردن گویشور و برگرداندن او به موضوع اصلی کند.

5. Stilo.D

اشتباه است بلکه می‌بایست از ابتدای شروع ضبط ویدیویی یا صوتی، اطلاعات ارائه شود، برای مثال امروز دوازدهم آذرماه سال ۹۸ است، من در شهر همدان در کنار خانم اکبری هستم. خانم اکبری اهل روستای بابارستم هستند، ۶۵ سال سن دارند و اطلاعاتی از این دست. این چنین ارائه‌ای از فراداده، بهترین شیوه گردآوری است اما می‌توان پیش از مصاحبه متنی را تهیه و پس از خواندن آن به گفتگو با گویشور و ضبط مصاحبه پرداخت. خانم دکتر غلامی، اطلاعات تکمیلی مربوط به ثبت فراداده را در روز پایانی کارگاه ارائه دادند.

ایشان همچنین به مستندنگاری همه‌جانبه تأکید داشتند. از نظر این استاد زبان‌شناسی، فایل پروژه پژوهشگر می‌تواند تنها یک فایل زبانی باشد، اما اگر وی بتواند کار خود را به درستی انجام دهد، اطلاعات پروژه او به یک منبع مهم بین‌رشته‌ای تبدیل خواهد شد. بهترین فایل‌های پروژه آن دسته از فایل‌هایی هستند که بازنمایاننده فرهنگ، بافت اجتماعی و اطلاعات فرازبانی باشند. هدف پروژه هر پژوهشگر سمت و سوی ضبط ویدیویی یا صوتی آن را مشخص می‌کند. برای مثال، مسیر پژوهشگری که با هدف زبان‌شناسی فرهنگی یا اجتماعی به سراغ این قبیل کارها می‌آید با محقق که روی تحول تاریخی یک زبان از دید صرفاً زبان‌شناسانه کار می‌کند، متفاوت است. بنابراین، پژوهشگر در وهله نخست می‌بایست هدف پروژه خود را شناسایی و تعریف کند. با این حال، توصیه تازه اندیشمندان حوزه زبان‌شناسی تجربی و مستندنگاران زبان این است که مستندنگاری همه‌جانبه باشد.

پدرازش داده، شامل فهرست‌نویسی^۱، آوانویسی^۲، ترجمه، آنالیز دستوری^۳ و غیردستوری می‌شود. در گام آرشو داده نیز که از پیچیده‌ترین مراحل مستندنگاری است به ذخیره داده می‌پردازیم.

مستندنگاری یک زبان به چه دلایلی انجام می‌شود؟

طبق نظر زایفا^۴، پژوهشگر مستندنگاری را به منظور حفظ میراث بشر انجام می‌دهد. مستندنگاری تنها شامل زبان نیست، بلکه فرهنگ،

1. Annotation- glossing
2. transcription
3. Interlinear analysis
4. zaifah

با وجود این، اگر در انجام این کار موفق نبود باید از به کارگرفتن فایل صوتی حاوی مطالب غیرمرتبط که می‌تواند موجب شناسایی افراد شود، خودداری کند.

- گویشور با پژوهشگر زبان همکاری نمی‌کند: در این شرایط، حضور فردی آشنا با زبان مورد مطالعه و امین مردم آن منطقه می‌تواند در انجام مصاحبه و بهبود کیفیت آن موثر باشد. در مجموع، پژوهشگر باید با کسب آگاهی از فرهنگ جامعه موردنظر و ارائه برخوردی صادقانه، اعتماد گویشور را برای ضبط زبان طبیعی^۱ جلب کند.

در جلسه دوم از روز اول به بررسی بخش‌های مختلف مستندسازی پرداخته شد که عبارت است از:

۱. آمادگی اولیه، یعنی بررسی ابزار و کارایی آن‌ها.

۲. ضبط ویدیویی

۳. انتقال فایل‌ها از دوربین به هارد مجزا و یا به کامپیوتر

۴. ضبط نسخه پشتیبان

۵. مدیریت داده‌ها به گونه‌ای که بتوان از آن‌ها در نرم‌افزارهایی چون الان و فلاکس استفاده کرد.

۶. فهرست‌نگاری

۷. آماده‌سازی فراداده

۸. آرشیو داده

از مدیریت پیکره، آرشیو داده، اداره پیکره در آرشیو و تعیین حق دسترسی به پیکره نیز به عنوان مهم‌ترین بخش کار میدانی نام برده شد. همچنین نکاتی پیرامون مستندنگاری از کودکان و قوانین حاکم بر آن مطرح گردید.

در ادامه این جلسه، شرکت‌کنندگان در گروه‌هایی ۸ نفره به بحث پیرامون تصاویر مربوط به مستندنگاری زبان زرتشتیان کرمان و زبان دلواری

1. Natural language

بوشهر پرداختند. در پایان جلسه نماینده هر گروه به پرسش‌های زیر پاسخ داد:

- این تصاویر چه اطلاعات غیرزبانی به دست می‌دهند؟

- چه تفاوت‌هایی بین جامعه اول و دوم وجود دارد؟

- این تصاویر چه کمکی به پژوهشگر زبان می‌کنند؟

در آخرین جلسه، یعنی جلسه سوم از روز اول، پس از ارائه توصیه‌هایی جهت گزینش هرچه بهتر تجهیزات تکنیکی نظیر دوربین، میکروفون، سه‌پایه دوربین، سه‌پایه میکروفون و هدست مخصوص مستندنگاری، سه گویشور زبان همدانی، گویش سبزواری و گویش بندری انتخاب و چگونگی مستندنگاری و گرفتن گزارش از آن‌ها به صورت عملی آزمایش شد.

در روز دوم و سوم کارگاه، نرم‌افزار الان و فلاکس، چگونگی کار با آن‌ها و نیز چگونگی ثبت فراداده در نرم‌افزار CMDI Maker مورد بررسی قرار گرفت. این دو نرم‌افزار امکان تحلیل اسناد مکتوب و شفاهی را در کنار یکدیگر فراهم می‌آورند. از آن‌جا که نرم‌افزار فلاکس تنها با متن سر و کار دارد، می‌توان اسناد مکتوب را در این نرم‌افزار آوانویسی کرد و برای آوانویسی فایل‌های گفتاری از نرم‌افزار الان کمک گرفت و در نهایت خروجی این دو نرم‌افزار را با یکدیگر ادغام کرد. این دو نرم‌افزار همچنین امکان جستجوی پیشرفته را فراهم می‌آورند تا بتوان به تگ‌های مثل پیشوند، پسوند، پایانه و تگ‌های از این دست دسترسی پیدا کرد.

در ادامه گزارشی خواهید خواند با عنوان 'گزارشی از مدرسه پاییزه ای‌ال‌دی‌پی' که از یکی از دانشجویان دکتری دانشگاه علامه طباطبائی و از شرکت‌کنندگان مدرسه پاییزه زبان‌شناسی میدانی در خاورمیانه و شمال آفریقا، به رشته تحریر درآورده است. در بخش فناوری نیز دو تن از دانشجویان کارشناسی ارشد دانشگاه علامه طباطبائی به معرفی دو نرم‌افزار الان و فلاکس پرداخته‌اند. بخش فناوری در شماره‌های بعدی نشریه ادامه خواهد داشت.

منابع

۱. استیلو، دونالد. (۲۰۰۴). **حکایت‌های عامیانه و فسی (پیکره)**، **دستور و آوانگاشت**. ترجمه مهین‌ناز میردهقان و سعیدرضا یوسفی (۱۳۹۵). تهران: نشر آوای خاور، چاپ اول

گزارش

سی از مدرسه پایزه ای ال دی پی

حسین هاشمی زرچآباد، دانشجوی دکتری زبان شناسی دانشگاه علامه طباطبائی

نخستین مدرسه پاییزه ای‌ال‌دی‌پی^۱ تحت‌عنوان 'مدرسه پاییزه زبان‌شناسی میدانی در خاورمیانه و شمال آفریقا'^۲ در مرکز زبان‌شناسی همگانی لایبنیتز (زاس)^۳ شهر برلین آلمان، در روزهای دهم تا هجدهم اکتبر سال ۲۰۱۸ با حضور ۲۴ نفر از دانشجویان و دانش‌آموختگان زبان‌شناسی و همچنین چند تن از زبان‌وران زبان‌های درخطر برگزار گردید. پیش از تشریح آموزش‌های ارائه‌شده، ابتدا معرفی مختصری از سازمان برگزارکننده مدرسه پاییزه ارائه می‌شود.

ای‌ال‌دی‌پی نام نهادی است که در سال ۲۰۰۲ و به‌عنوان بخشی از پروژه بزرگ‌تری با نام 'پروژه زبان‌های درخطر هانس راوسینگ'^۴ تاسیس شد. این نهاد اکنون بیش از ده سال است که به رسالت اصلی خود، ثبت‌وضبط زبان‌ها در سراسر دنیا مشغول است. این مهم آن‌گونه که ای‌ال‌دی‌پی خود اذعان دارد با حمایت مالی جهانی از پژوهشگران جوان، در قالب پرداخت انواع کمک‌هزینه درجهت انجام کار میدانی، آرشیسازی مستندات حاصل و درادامه فراهم ساختن امکان استفاده همگانی آزاد از آنها انجام می‌گیرد. ای‌ال‌دی‌پی تاکنون ۴۰۰ پروژه ثبت‌زبانی را حمایت مالی کرده و تنها در سال ۲۰۱۶ برای ۲۸ مورد از آنها بیش از یک میلیون پوند بودجه صرف کرده است. آموزش بیش از ۲۰۰ بورس‌گیرنده در شهر لندن، برگزاری مدرسه‌های آموزشی تابستانه در خودکشورها و مناطق محل رواج زبان‌های درخطر از جمله غنا، اتیوپی، کامرون، سیرری و چین و همین‌طور برگزاری سخنرانی‌های عمومی و نمایش فیلم برای عموم مردم و جز آن، از جمله فعالیت‌های انجام‌شده بوده‌است.

ای‌ال‌دی‌پی با فراهم ساختن بستری برخط و رایگان تحت‌عنوان ایلار^۵، آرشیسو زبان‌های درخطر که خود بخشی از کتابخانه سواس، دانشکده مطالعات شرق و آفریقایی است، همه آنچه را که از کارهای میدانی در قالب فایل‌های صوتی، تصویری، عکس و متن برای هر زبان به‌دست می‌آید، در اختیار همگان قرار می‌دهد. امکان بهره‌گیری از محتویات، تنها محدود به زبان‌شناسان نیست و تمام متخصصان از هر حوزه‌ای می‌توانند مجوز استفاده از آن را طی مراحل معین دریافت دارند.

از میان ۲۴ شرکت‌کننده در مدرسه پاییزه، ۱۳ پژوهشگر از ایران، یک پژوهشگر از ترکیه، سه پژوهشگر از پاکستان، دو پژوهشگر از گرجستان، یک پژوهشگر از ارمنستان، یک پژوهشگر از یمن، یک پژوهشگر از مراکش و دو سخنگوی زبان شغنی از تاجیکستان حضور داشتند. همه پژوهشگران ایرانی به‌استثناء یک پژوهشگر که تخصص‌شان زبان اشاره فارسی بود، هنگام معرفی خود، زبان مورد مطالعه‌شان را یکی از زبان‌های ایرانی رایج در ایران اعلام کردند. از میان شرکت‌کنندگان غیرایرانی تنها پژوهشگر یمنی؛ زبانور بومی زبان مهری^۶ دارای بورس تحقیقاتی ای‌ال‌دی‌پی بود که طی جلساتی به سوالات شرکت‌کنندگان درمورد مراحل اخذ آن به‌روشنی پاسخ داد.

روز نخست آموزش مطابق با برنامه ازپیش‌معین، ابتدا با خوش‌آمدگویی ریاست ای‌ال‌دی‌پی، خانم دکتر

1. ELDP (Endangered Languages Documentation Program), www.eldp.net
2. Fall School on Documentary Linguistics in Middle East and North Africa
3. Leibniz-Zentrum Allgemeine Sprachwissenschaft, <http://www.zas.gwz-berlin.de/>
4. Hans Rausing Endangered Languages Project (HRELP)
5. Elar (Endangered Languages Archive), www.soas.ac.uk/elar/
6. Mehri language

ماندانا سیف‌الدینی‌پور و همچنین خوش‌آمدگویی آقای دکتر مانفرد کریفکا، ریاست زاس آغاز شد و سپس با معرفی و آشنایی شرکت‌کنندگان با یکدیگر و صحبت مختصر هریک درخصوص زبان مورد مطالعه‌شان ادامه یافت. ذکر کلیاتی از ثبت زبان‌ها عنوان جلسه بعدی بود که توسط ریاست ای‌ال‌دی‌پی صورت گرفت. برنامه آموزشی بعدازظهر روز نخست با تدریس دو محقق جوان اسپانیایی و آمریکایی به ترتیب خانم‌ها زامورا^۲ و مارتی سوتسوی^۳ درمورد انواع دستگاه‌های ضبط صدا، انواع میکروفون و متعلقات آنها و نحوه ضبط صدای مطلوب با رعایت و نظرداشت نکات اولیه در هنگام انجام کار میدانی پایان پذیرفت. در آخر از شرکت‌کنندگان خواسته شد ضمن تقسیم به گروه‌های چهارنفره و با در دست داشتن دستگاه‌های ضبط صدا به تمرین بلافصل آنچه آموخته‌اند در سطح شهر برلین بپردازند. هرگروه مکلف بود تا یک تک‌گویی، یک گفتگوی دونفره با حضور یکی از اعضای گروه و شخص مصاحبه‌شونده و یک گفتگوی چندنفره بدون حضور عضوی از گروه در گفتگو ضبط نماید. کیفیت فایل‌های صوتی پس از انتقال به رایانه‌های موجود در کلاس و پخش از طریق گوشی‌های انفرادی با ذکر محاسن و معایب احتمالی و راه‌های رفع آن سنجیده شد.

روز دوم با تدریس درس‌های معنی‌شناسی و فرهنگ‌نویسی در زبان‌شناسی میدانی آغاز شد. در دو جلسه اختصاص یافته به این درس، خانم دکتر اولریکه موزل^۴، مدیر گروه زبان‌شناسی دانشگاه کیل^۵ آلمان، ضمن بیان تجارب ارزشمند خود از کار میدانی بر روی زبان‌های ساموئای غربی^۶ و پاپوا گینه نو^۷ به چگونگی ثبت زبان‌ها به‌خصوص ظرائف تدوین فرهنگ لغت برای آنها پرداختند. ایشان ویراستار و مولف ۹ کتاب از جمله **اصول ثبت زبان‌ها**^۸ با همکاری یُست گِیپرت^۹ و نیکلاس هیملمان^{۱۰} هستند که از آن به عنوان کتابی تاریخی در این حوزه یاد می‌شود. تدریس مقدمات کار با نرم‌افزار تخصصی فلکس در ساعات باقیمانده توسط خانم دکتر سالومه غلامی بخش دیگر از برنامه آموزشی روز دوم را تشکیل می‌داد. ایشان ضمن معرفی

1. Manfred Krifka
2. Gema Zamor
3. Martha Tsutsui
4. Ulrike Mosel
5. Kiel University
6. Western Samoa
7. Papua New Guinea
8. Essentials of Language Documentation
9. Jost Gippert
10. Nicholaus Himmelman

خانم‌ها دکتر غلامی و دکتر سیف‌الدینی‌پور تدریس شد و شرکت‌کنندگان در پایان ضمن طرح مشکلات کار با نرم‌افزار به‌طور انفرادی یا گروهی سوال مطرح کردند که توسط مدرسان پاسخ داده شد. در ادامه همین روز خانم دکتر آنه پاولز^۴، استاد بازنشسته زبان‌شناسی مدرسه مطالعات شرقی و آفریقایی و متخصص در تماس زبان‌ها، دو و چندزبانگی، ارتباط سیاست زبانی و آموزش زبان و حفظ و تغییر زبان و ... در قالب یک جلسه دوساعته کلیاتی از زمینه‌های یادشده و ارتباط آنها با کار میدانی بیان داشتند. ایشان همچنین اشاراتی به تجربه‌های شخصی ارزشمند خود کردند. جلسه پایانی روز پنجم به معرفی وبسایت حاوی پیکره زبانی عظیم ای‌ال‌دی‌پی، ایلار اختصاص داشت که این معرفی و آشناسازی شرکت‌کنندگان توسط ریاست ای‌ال‌دی‌پی صورت گرفت.

در روز ششم تا پیش از ظهر مدرسان، خانم‌ها زامورا و سوتسوی با نمایش آنچه که از آن با نام کلان‌داده^۵ یاد می‌شود، شرکت‌کنندگان را با آن آشنا ساخته و در ادامه مراحل ساختش را توضیح دادند. در این کلاس نرم‌افزار کلان‌داده^۶ بی‌مور^۷ هم تدریس شد. نخستین جلسه بعدازظهر روز ششم با تدریس آقای دکتر جفری هگ^۷، مدیر گروه زبان‌های ایرانی دانشگاه بامبرگ^۸، در قالب درسی با عنوان صرف و نحو آغاز شد. ایشان ضمن بیان کلیات معنی‌دهی^۹ و ایجاد فضای تعاملی با شرکت‌کنندگان نظرات آنان را درمورد مثال‌های نمایش‌داده‌شده خواستار شدند. کلاس پایانی روز ششم به موضوع مهم و مورد تاکید ای‌ال‌دی‌پی، ثبت‌نام برای بورس

نرم‌افزار و نمایش نحوه کار با آن بر روی پرده‌نگار به پرسش‌های پژوهشگران به‌طور خصوصی و عمومی پاسخ گفت.

در روز سوم، برنامه آموزشی با چگونگی ضبط تصویر زبان‌وران به‌وسیله دوربین‌های فیلمبرداری آغاز شد. مدرس این بخش؛ خانم دکتر سیف‌الدینی‌پور با همکاری خانم‌ها زامورا، سوتسوی و شوآرتز^۱ پژوهشگران را با اهمیت ضبط تصویر درهنگام ثبت زبان‌ها و نکات لازم برای ضبط تصاویر مطلوب آشنا ساختند. ایشان با نمایش انواع دوربین‌های مناسب کار میدانی زبان‌شناسان و ذکر مشخصات هر یک از آنها در انتها از شرکت‌کنندگان خواستند تا همچون روز نخست با تقسیم شدن به گروه‌های چندنفره سه نوع فیلمبرداری را در سطح شهر انجام دهند. سپس فیلم‌های تهیه‌شده ضمن پخش روی پرده نمایش کلاس با ذکر محاسن و معایب احتمالی توسط مدرس کیفیت‌سنجی شدند. در روز چهارم آموزش که تا ظهر ادامه یافت، مدرسان نکاتی پیرامون انتقال فایل‌های تصویری و صوتی بر روی رایانه، تبدیل و همچنین ویرایش آنها به‌وسیله نرم‌افزارهای آویدموکس^۲ و وین‌اف‌اف^۳ بیان داشتند. نحوه مدیریت فایل‌ها ازجمله نحوه نام‌گذاری آنها برای دستیابی هرچه آسان‌تر روی رایانه بخش دیگری از آموزش‌های روز چهارم بود. مدرسان با نظرخواهی از شرکت‌کنندگان و اطلاع از تجربه‌های شخصی آنان نکاتی برای بهبود کار ارائه کردند.

نرم‌افزار دیگری که در طی دوره آموزشی تدریس شد و کار با آن با همراهی قدم‌به‌قدم شرکت‌کنندگان نشان داده شد، نرم‌افزار تخصصی کار میدانی ایلان بود. این نرم‌افزار در روز پنجم و توسط

4. Anne Pauwels

5. Metadata

6. SayMore

7. Geoffrey Haig

8. Bamberg University

9. Glossing

1. Anne Schwartz

2. Avidemux

3. WinFF

اختصاص داشت که دکتر سیف‌الدینی‌پور ضمن بیان کلیات و انواع کمک‌هزینه‌های در دسترس پژوهشگران و مراحل نگارش یک تقاضانامه، تعدادی از پروژه‌های انجام‌یافته یا در حال انجام را معرفی کردند.

دکتر غلامی مطالب و نکات باقیمانده از تدریس دو نمرافزار الان و فلکس را در روز هفتم ارائه و نحوه کار متوالی با آنها را آموزش دادند. به این صورت که پس از کار با نمرافزار نخست، محصول نهایی برای انجام دیگر کارها به فلکس منتقل و در پایان مجدد به الان بازگردانده می‌شود. عنوان جلسه دوم پیش‌ازظهر، جمع‌آوری داده به‌وسیله تصویر نام داشت که توسط خانم دکتر ناتالیا گاگارینا^۱ عضو هیات علمی زاس ارائه شد. ایشان ضمن مطرح ساختن گزارشی از تحقیقات شخصی خود به‌طور تصویری، نکات ارزشمندی درخصوص چگونگی استخراج داده با کمک تصاویر بیان کرده و از شرکت‌کنندگان در آخر برای مشارکت در تحقیقات خود طلب همکاری کردند. طرح مباحث باقیمانده از کلاس صرف و نحو و حل مسئله و تکلیف‌های گروهی بخش دیگری از روز هفتم را تشکیل می‌داد. این روز با ذکر نکات بیشتری توسط خانم دکتر سیف‌الدینی‌پور درخصوص نحوه تدوین تقاضانامه‌ای مطلوب جهت دریافت کمک‌هزینه پایان یافت.

در روز هشتم که آن نیز تا ظهر ادامه یافت، بنا به اهمیت موضوع، ابتدا جلسه‌ای برای هم‌فکری بیشتر درخصوص نکات درس صرف و نحو برگزار شد و در ادامه جلسه دیگری برای رفع اشکالات کل دوره دایر گشت. در آخر شرکت‌کنندگان ضمن دریافت گواهی‌های

1. Natalia Gagarina

صادر شده از سوی ای‌ال‌دی‌پی با گرفتن عکس‌های جمعی همراه با مدرسان، دوره را به پایان رساندند. نگارنده گزارش، به‌نماینده‌گی از شرکت‌کنندگان ایرانی، مراتب قدردانی خود را از سرکار خانم دکتر سیف‌الدینی‌پور، سرکار خانم دکتر سالومه غلامی و جناب آقای دکتر مانفرد کریفکا اعلام می‌دارد. مقدمات برگزاری این کارگاه آموزشی از ماه‌ها پیش‌تر و به‌صورت مکاتبه‌ای و با نظم مثال‌زدنی آماده شده بود که نشان از تلاش بسیار عوامل برگزارکننده داشت. ای‌ال‌دی‌پی ضمن تقبل تمام هزینه‌ها اعم از پرواز رفت و برگشت، اقامت، پذیرایی و غیره محیطی دور از دغدغه و کاملاً علمی و درعین‌حال دوستانه و صمیمانه را برای شرکت‌کنندگان فراهم کرد. این نهاد حتی هزینه‌های پیش از عزیمت شرکت‌کنندگان را نیز تقبل کرد. سرکارخانم دکتر غلامی نقش به‌سزایی در تخصیص سهمیه بیشتر برای پژوهشگران ایرانی داشتند و در طول برگزاری کارگاه ضمن حضور مداوم در محل اسکان تمام تلاش خود را در رفع مشکلات احتمالی به‌کار بستند. از لطف بی‌دریغ ایشان بسیار سپاسگزاریم. دکتر کریفکا ضمن اختصاص فضا و امکانات آموزشی لازم، میزبانی مهربان و تمام‌عیار بودند. لازم است از مدرسان دوره، خانم‌ها موزله، پاولز، زامورا، سوتسوی، شوارتز، گاگارینا و آقای هگ که به‌طور رایگان و با صبوری دانش خود را در اختیار شرکت‌کنندگان قرار دادند نیز تشکر ویژه گردد. کوچک‌ترین قدردانی ممکن از سوی شرکت‌کنندگان همکاری و سعی در انتقال آموخته‌هایشان به داخل و همین‌طور اقدام برای ثبت زبان‌های درخطر در کشورمان خواهد بود^۲.

۱. از فردای روز اختتامیه کارگاه آموزشی، همایش بین‌المللی دو روزهای تحت عنوان 'تماس زبان‌ها و جزیره‌های زبانی در ایران' برگزار شد که جناب آقای دکتر محمد دبیرمقدم، جناب آقای دکتر مهرداد نغزگوی‌کهن و جناب آقای دکتر مرتضی طاهری اردلی نیز به ایراد سخنرانی پرداختند. شرکت‌کنندگان در کارگاه به درخواست ای‌ال‌دی‌پی بخت حضور در این همایش را نیز یافتند.

کاربرد اولیه نرم افزار ELAN

سمن سا ماحوزی، دانشجوی کارشناسی ارشد زبان شناسی همگانی، دانشگاه علامه طباطبائی

samansa1995@gmail.com

۱- معرفی نرم افزار ELAN

نرم افزار ELAN (EUDICO Linguistic Annotator) ابزاری حرفه ایست که با هدف نشانه گذاری داده های صوتی و تصویری مورد استفاده قرار می گیرد. مفاهیم کلیدی این نرم افزار شامل حاشیه نگاری^۱، ردیف^۲، گونه^۳ و الگو^۴ می گردد. حاشیه نگاری به متنی اطلاق می شود که در یک ردیف وارد می کنیم. ردیف یا طبقه شامل چند حاشیه نگاری است که دارای مشخصات یکسان اند. یک ردیف می تواند مستقل و یا از نظر زمانی خطی باشد که در این صورت حاشیه نگاری آن مستقیماً وابسته به محدوده زمانی فایل رسانه ای خواهد بود و یا ارجاعی باشد، که در این صورت به ردیف دیگری مربوط می شود که آن را والد^۵ می نامند. ردیف ارجاعی از نظر انطباق زمانی تابع طبقه والد است. ردیف ها دارای گونه هایی متفاوت هستند که محدودیت های خاصی را مشخص می کنند. الگو به فایل خاص توضیحی ELAN اطلاق می شود که شامل تنظیمات ردیف ها برای انجام حاشیه نگاری بدون فایل های رسانه ای ضمیمه می گردد. به این ترتیب، می توان هر فایل توضیحی جدید را طبق الگو، با صرف زمان کمتر، مانند فایل های پیشین توضیح داد.

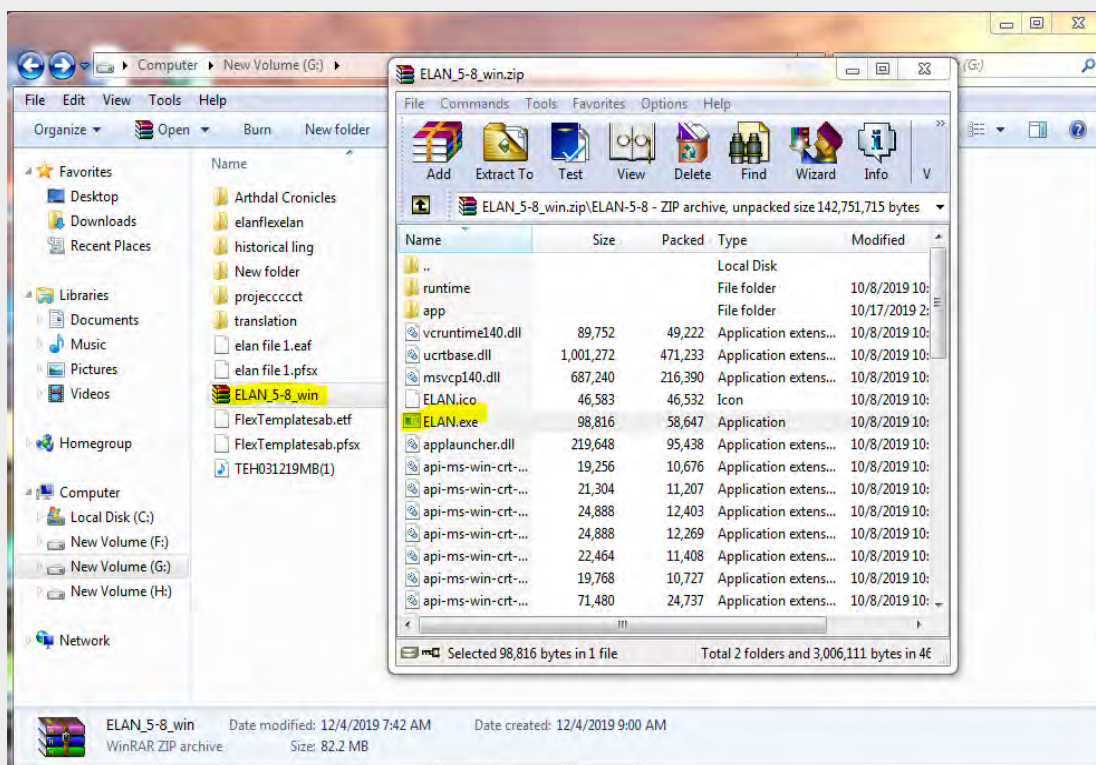
۲- شیوه دانلود و نصب نرم افزار

برای نصب ELAN، ابتدا وارد وبسایت <https://tla.mpi.nl/tools/tla-tools/elan> شوید و مراحل دانلود را در سایت دنبال کنید. علاوه بر نرم افزار، حتماً راهنمای برنامه را نیز نصب کنید. این راهنما حاوی اطلاعات جزئی نرم افزار ELAN است و آخرین بار در تاریخ ۲۰۱۹/۱۰/۰۸ به روزرسانی شده است و کاربران می توانند با ورود به سایت <https://www.mpi.nl/corpus/html/elan/index.html> آخرین نسخه کامل راهنما را دریافت نمایند. این وبسایت، در کنار راهنما، اطلاعات مربوط به 'پیشینه انتشار'^۶ و 'خدمات'^۷ را نیز در اختیار کاربران قرار می دهد که از طریق گزینه Help و سپس Visit the ELAN website قابل دسترسی است. در بخش پیشینه انتشار، تفاوت های نسخه های مختلف ELAN نشان داده می شود که به صورت کامل در آدرس <https://tla.mpi.nl/tools/tla-tools/elan/release-notes> قابل مشاهده است.

1. annotation
2. tier
3. type
4. template
5. parent
6. Release History
7. Services

۳- وارد کردن فایل به نرم افزار ELAN

پس از نصب، به این ترتیب وارد نرم افزار می شویم:

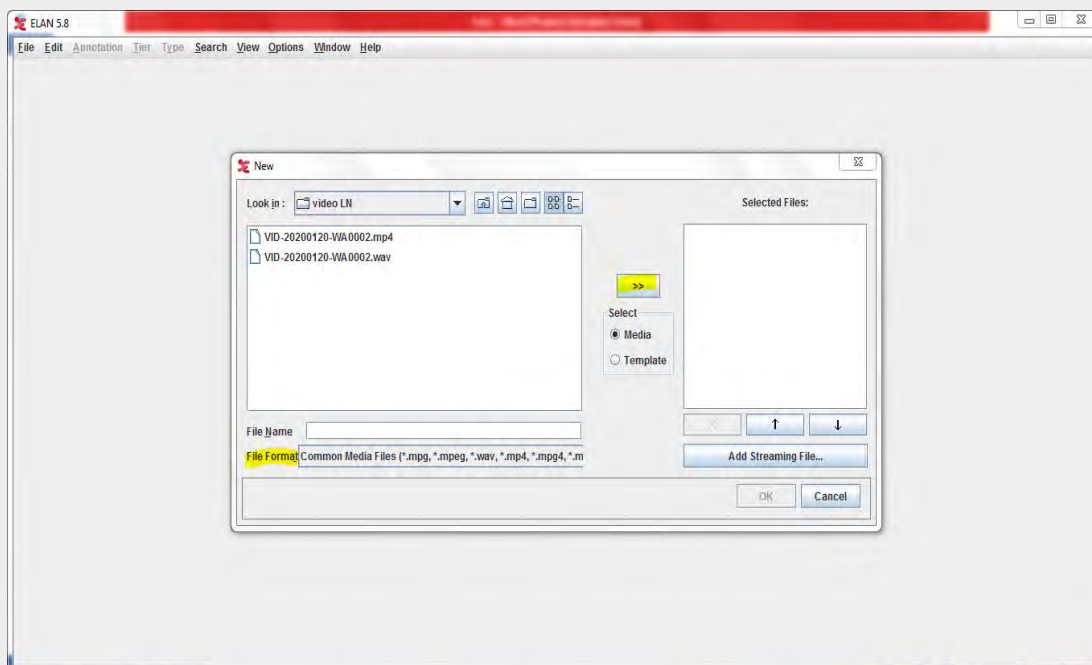
(تصویر شماره ۱)

(تصویر شماره ۲)

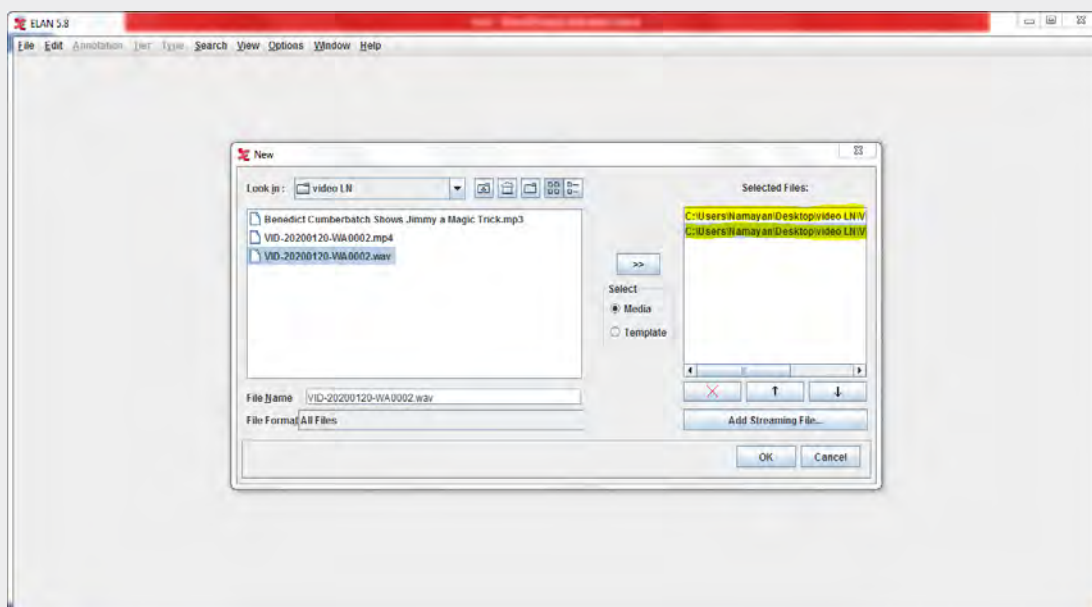
لازم به ذکر است که پیش از وارد کردن فایل به ELAN می بایست ابتدا فایل ویدیو را با بهره گیری از نرم افزارها و یا وبسایت های مربوط (مثلاً سایت <https://www.onlineconverter.com/video-to-wav>) به فایل صوتی

تبدیل کنیم، چراکه این نرم افزار تنها با وارد کردن فایل ویدیویی قادر به پردازش موج صوتی نخواهد بود. پس از بازکردن نرم افزار، گزینه File و سپس New را انتخاب می کنیم:

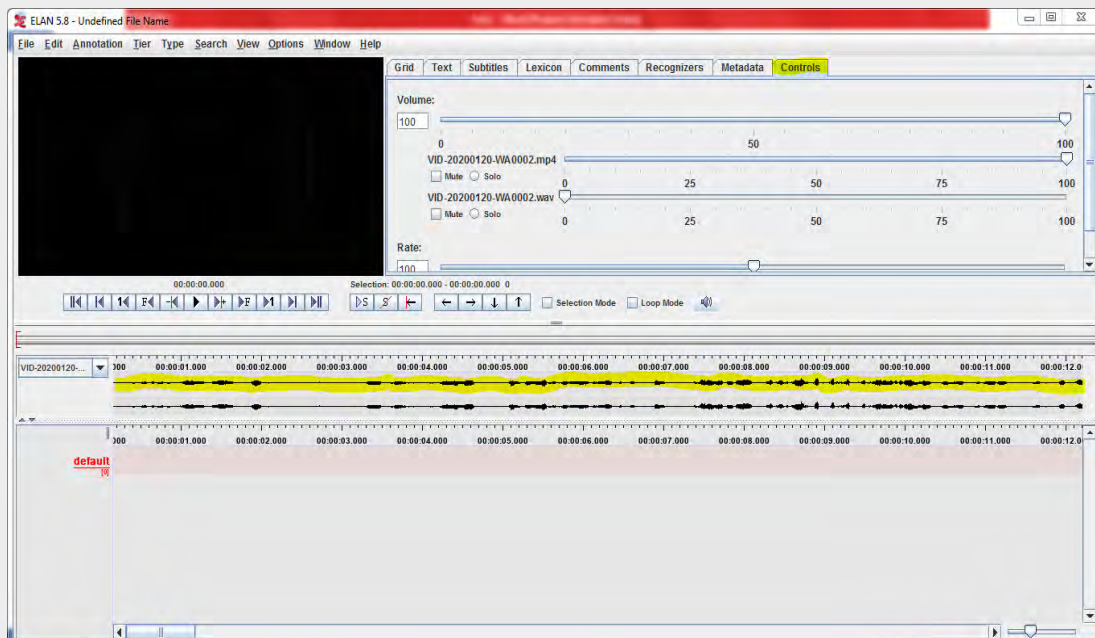
(تصویر شماره ۳)

هنگامی که صفحه بالا نمایش داده شد، در قسمت File Format گزینه All Files را انتخاب می کنیم تا همه فایل های مورد نیاز در صفحه نمایان شوند. پس از آن، ابتدا فایل ویدیویی مورد نظر را انتخاب و به وسیله پیکان مشخص شده در تصویر بالا آن را وارد نرم افزار می کنیم و سپس همین مراحل را برای waveform یا فایل صوتی تکرار می کنیم. در آخر، با انتخاب گزینه OK این فرایند را تأیید و هر دو فایل را به ELAN وارد می کنیم:

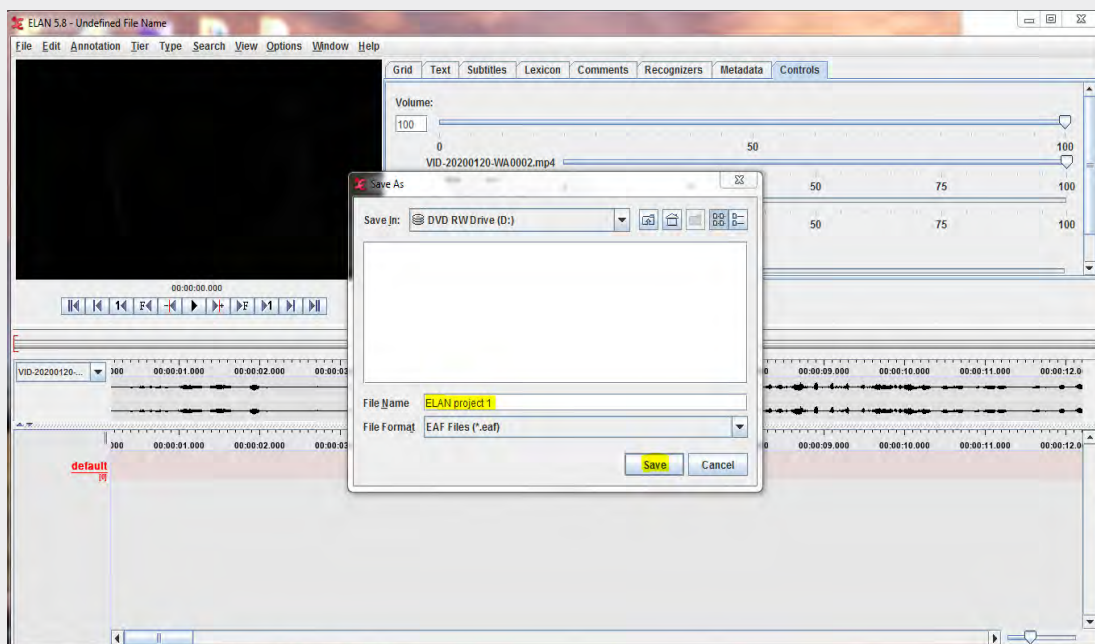
(تصویر شماره ۴)

پس از وارد کردن فایل‌ها، دو فایل ویدیویی و صوتی بر روی صفحه‌نمایش نمایش داده می‌شوند: ویدیو در قسمت بالا، سمت چپ و فایل صوتی به صورت موج صوتی در قسمت هایلایت شده دیده می‌شود:

(تصویر شماره ۵)

برای اطمینان و فعال‌سازی ذخیره خودکار، بهتر است در مراحل اولیه فایل را ذخیره کنیم. بدین منظور، File و سپس Save As را انتخاب نموده و آن را نام‌گذاری کرده و در نهایت فایل را ذخیره می‌کنیم:

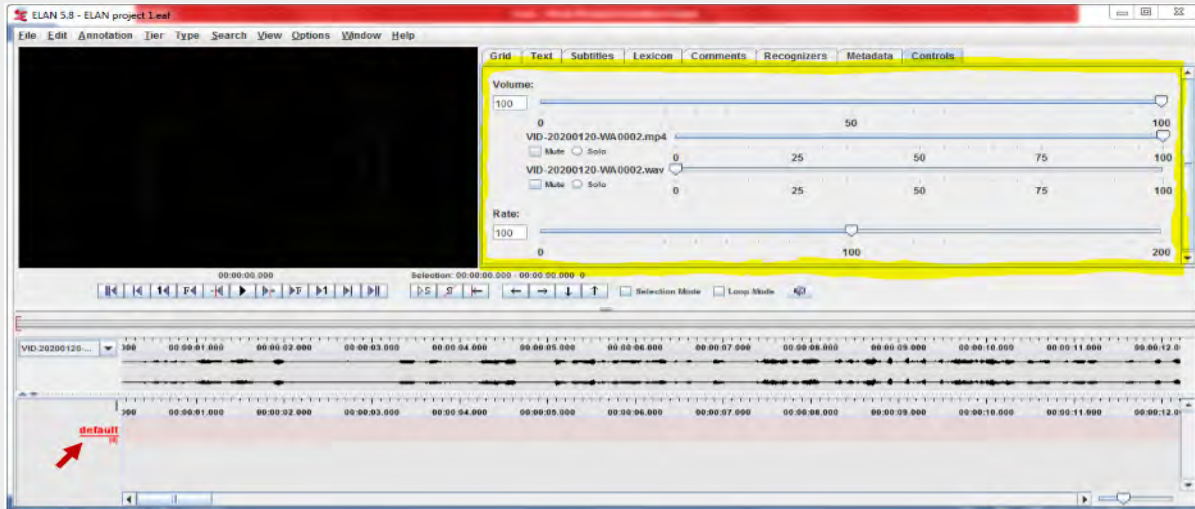

(تصویر شماره ۶)

1. automatic backup

۴-روش کار با نرم افزار ELAN

ابتدا از بخش پنجره ابزار، Controls را انتخاب می‌کنیم. در این قسمت، می‌توانیم میزان صدا و سرعت پخش را تنظیم نماییم:

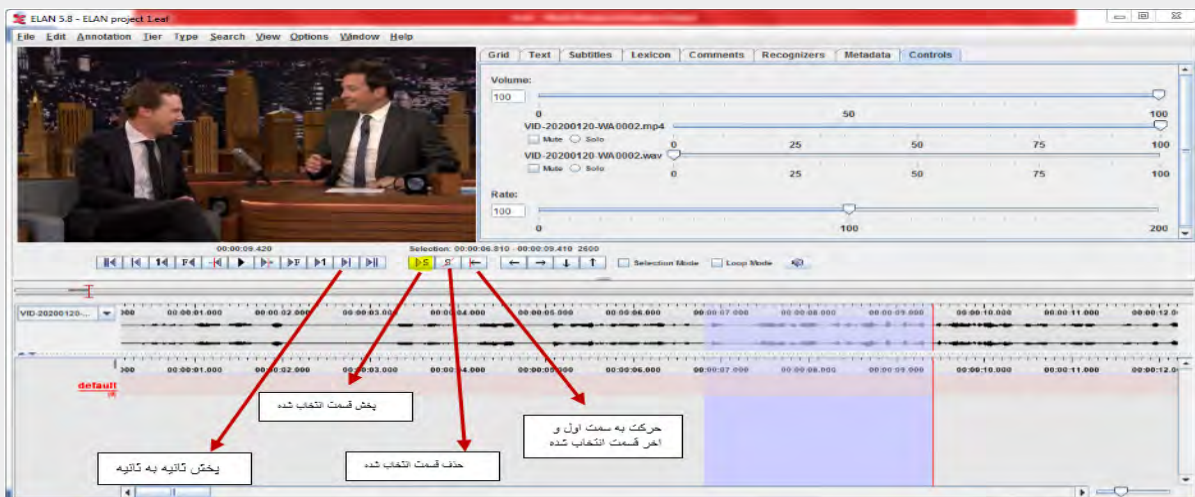
(تصویر شماره ۷)

در قسمت میانی، Waveform یا فایل صوتی و در بخشی که در تصویر بالا با پیکان سرخ‌رنگ نشان داده شده است، ردیف‌های حاشیه‌نویسی یا تفسیر قرار دارد که محل آوانویسی بخش‌های مشخص شده است. در تصویر زیر، چگونگی کنترل فایل در بخش پایین ویدیو قابل مشاهده است:

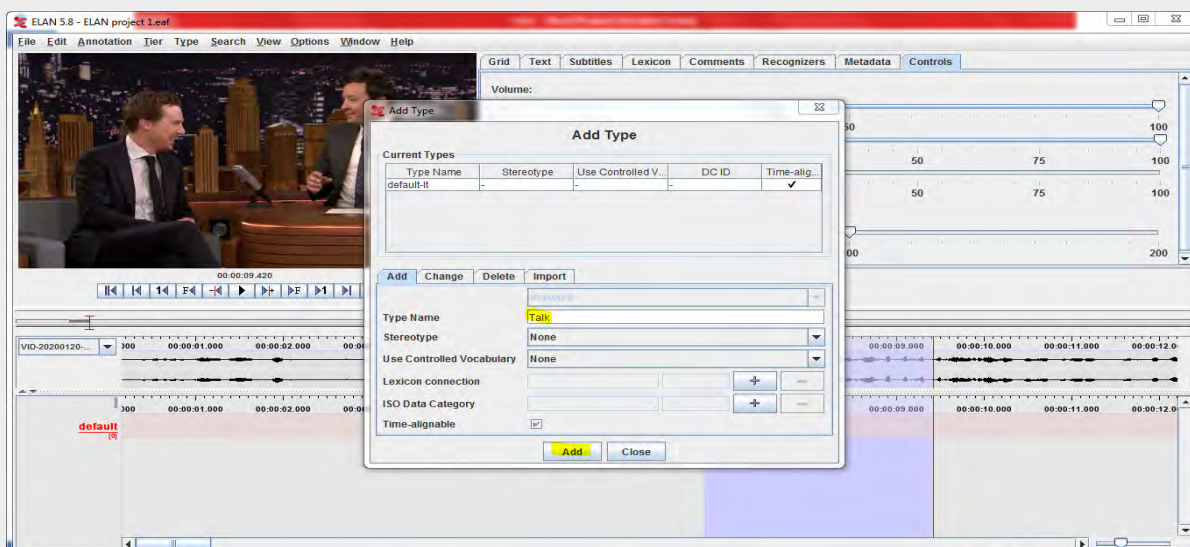
(تصویر شماره ۸)

در صورتی که بر روی هر نقطه از ردیف‌ها کلیک کنیم، می‌توانیم قسمت دلخواه را انتخاب کنیم. در تصویر زیر، کاربرد برخی از علائم نرم‌افزار ELAN شرح داده شده است:

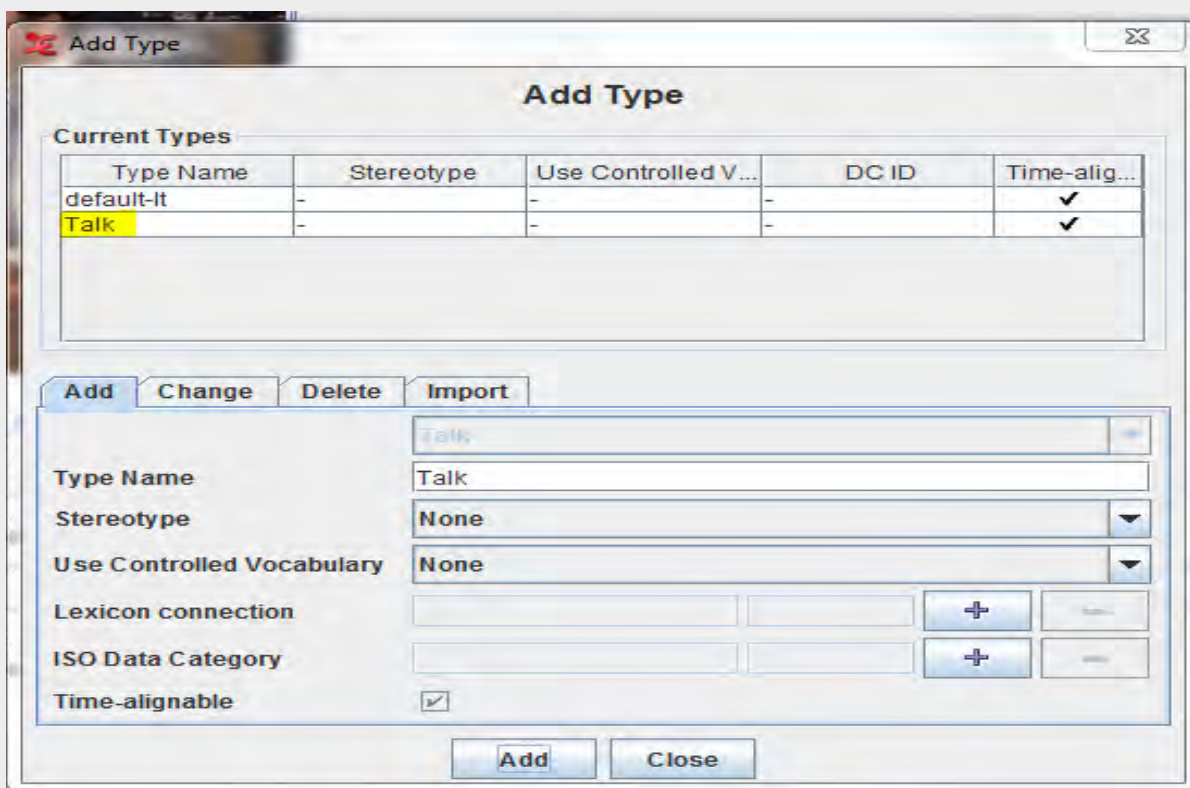
(تصویر شماره ۹)

اکنون مراحل ساخت Type و Tier را بررسی می‌کنیم. برای ساخت Type ابتدا روی گزینه Type و سپس Add New Tier کلیک می‌کنیم. پس از نام‌گذاری تایپ، گزینه Add را انتخاب می‌کنیم و تایپ مورد نظر به روی صفحه نمایان می‌شود:

(تصویر شماره ۱۰)

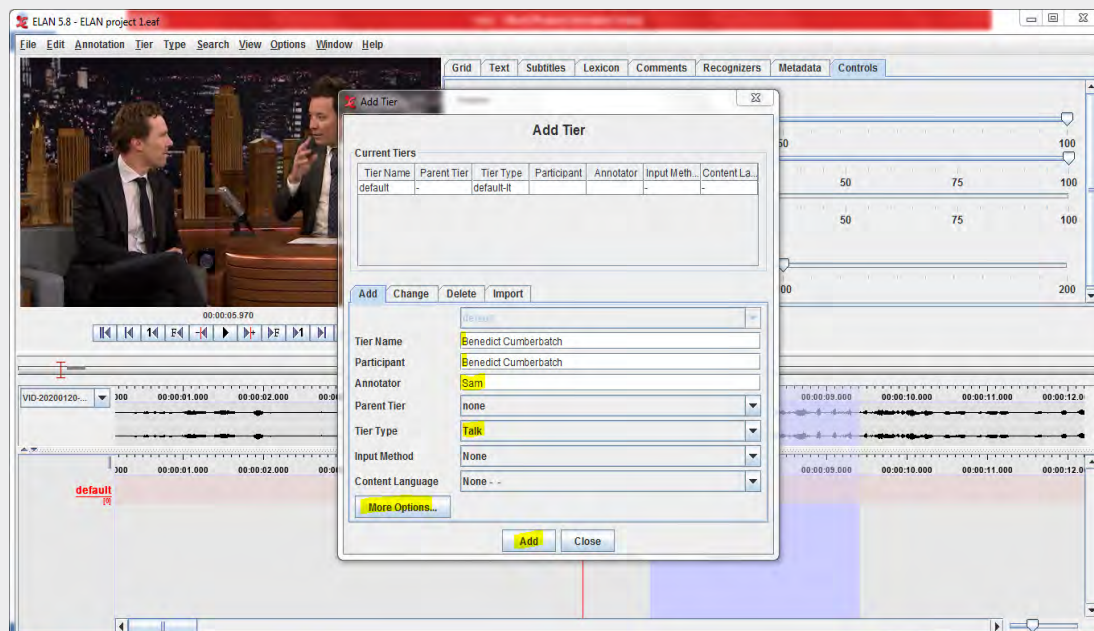
سپس با انتخاب گزینه Close، پنجره را می‌بندیم.

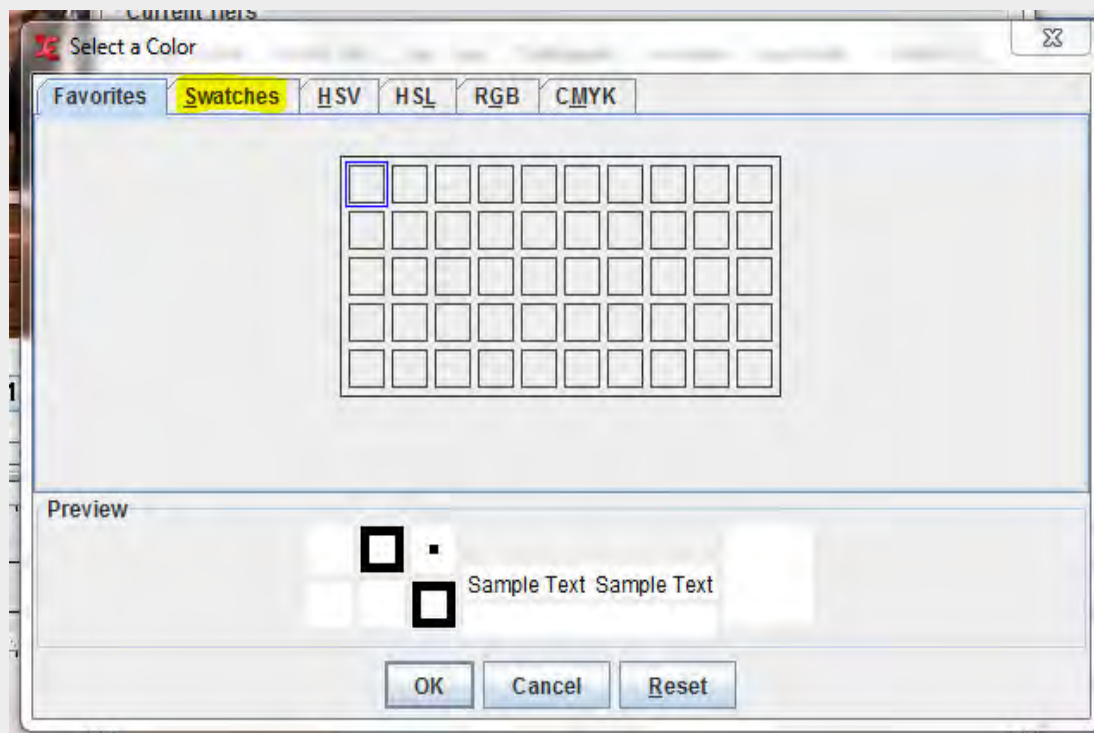
(تصویر شماره ۱۱)

برای ساختن Tier یا یک ردیف جدید و به دست آوردن مکالمه شرکت‌کننده‌ها، ابتدا روی Tier و سپس روی Add New Tier کلیک کرده، نام ردیف را در قسمت Tier Name می‌نویسیم. موارد هایلایت شده در تصویر زیر را تکمیل می‌کنیم و آنگاه

گزینه Add را انتخاب می‌نماییم. در بخش More Options، می‌توان به منظور رمزگذاری فایل تغییراتی از قبیل تغییر رنگ و یا فونت در هر ردیف ایجاد کرد.

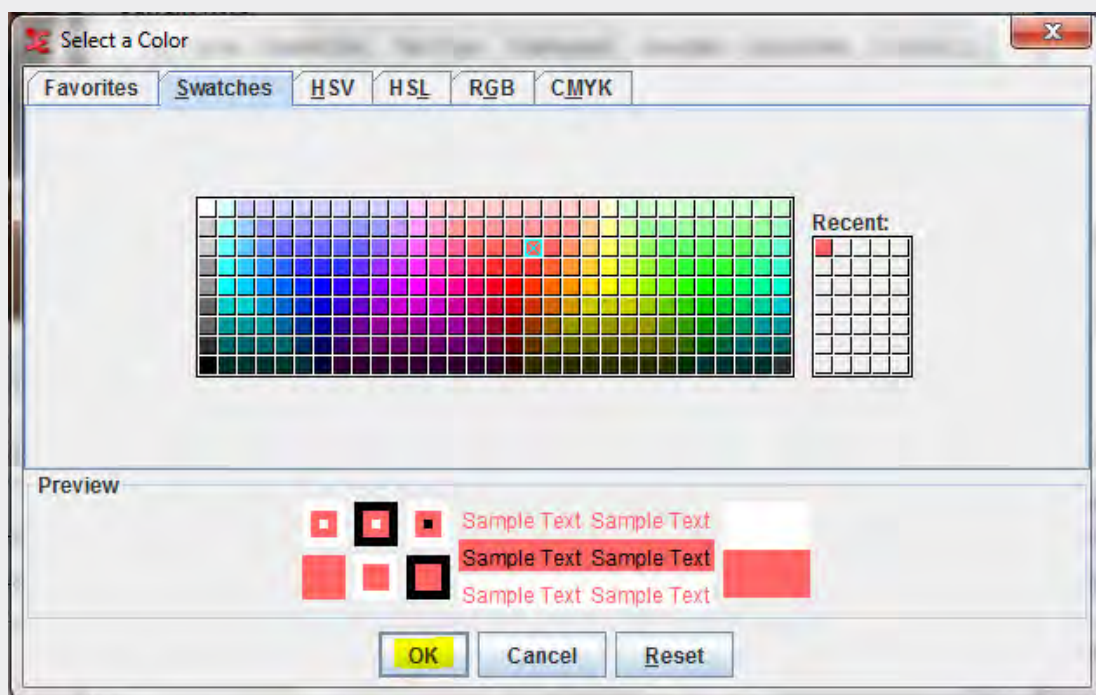

(تصویر شماره ۱۲)

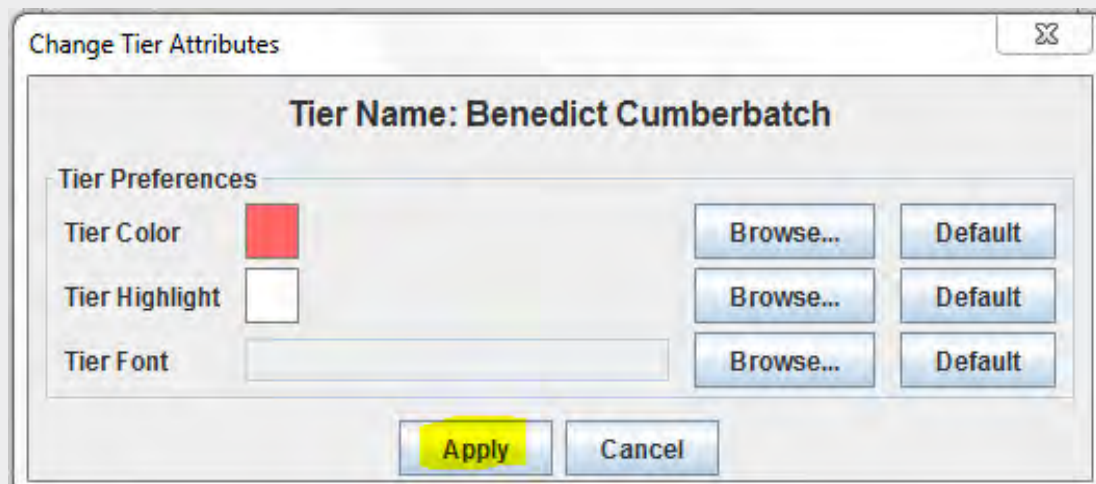
(تصویر شماره ۱۳)

با انتخاب قسمت Swatches انواع رنگ‌ها نمایش داده می‌شوند:

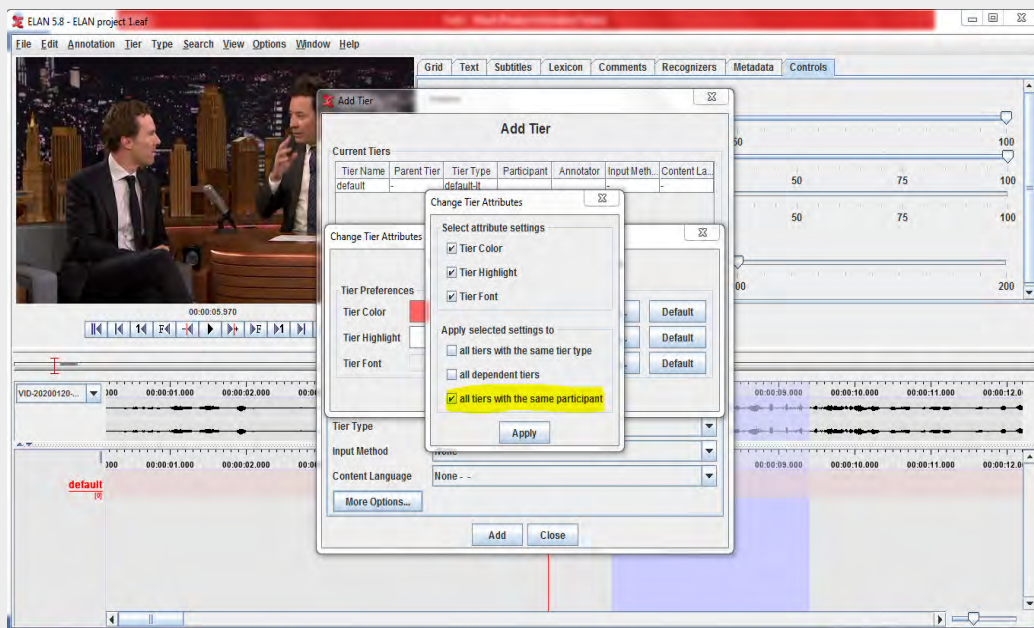
(تصویر شماره ۱۴)

برای هر ردیف، رنگی برگزیده، بر روی OK کلیک می‌کنیم و پس از مشاهده صفحه زیر، Apply را انتخاب می‌نماییم.

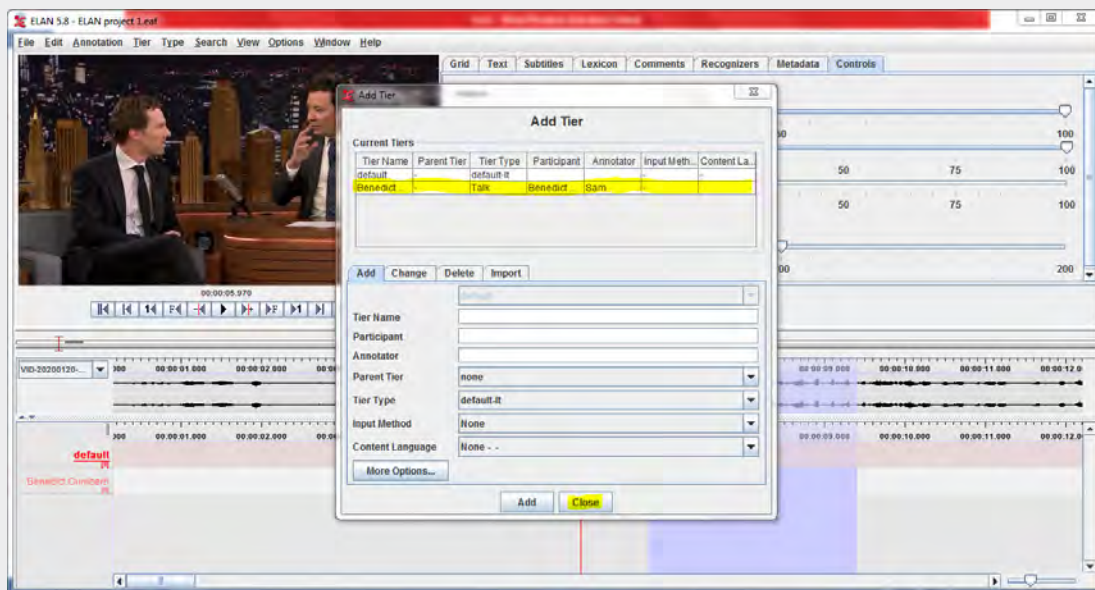
(تصویر شماره ۱۵)

برای آن که بتوانیم در مراحل بعد ویژگی‌های هر ردیف را براساس گفته‌های هر شرکت‌کننده تغییر دهیم، باید مطابق تصویر زیر گزینه all tiers with the same participant را علامت بزنیم و به ترتیب بر روی Apply و سپس Add کلیک کنیم.

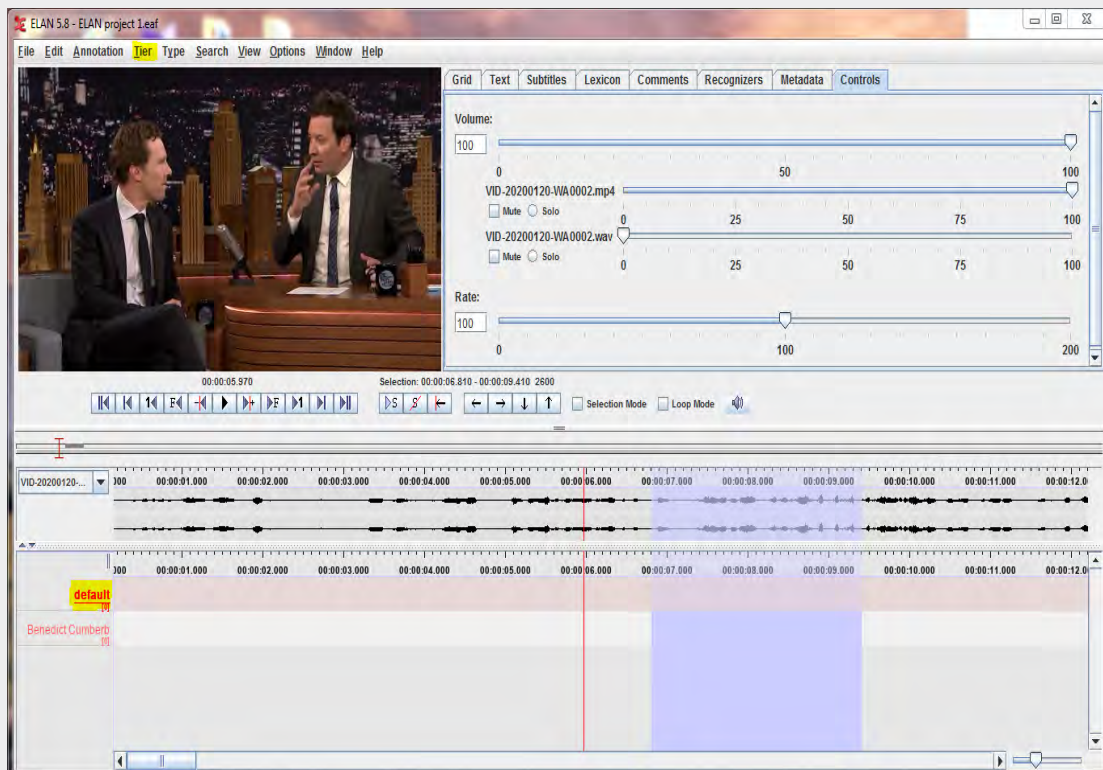
(تصویر شماره ۱۶)

زمانی که یک ردیف جدید در قسمت بالا نمایش داده شد، گزینه Close را انتخاب می‌نمایم:

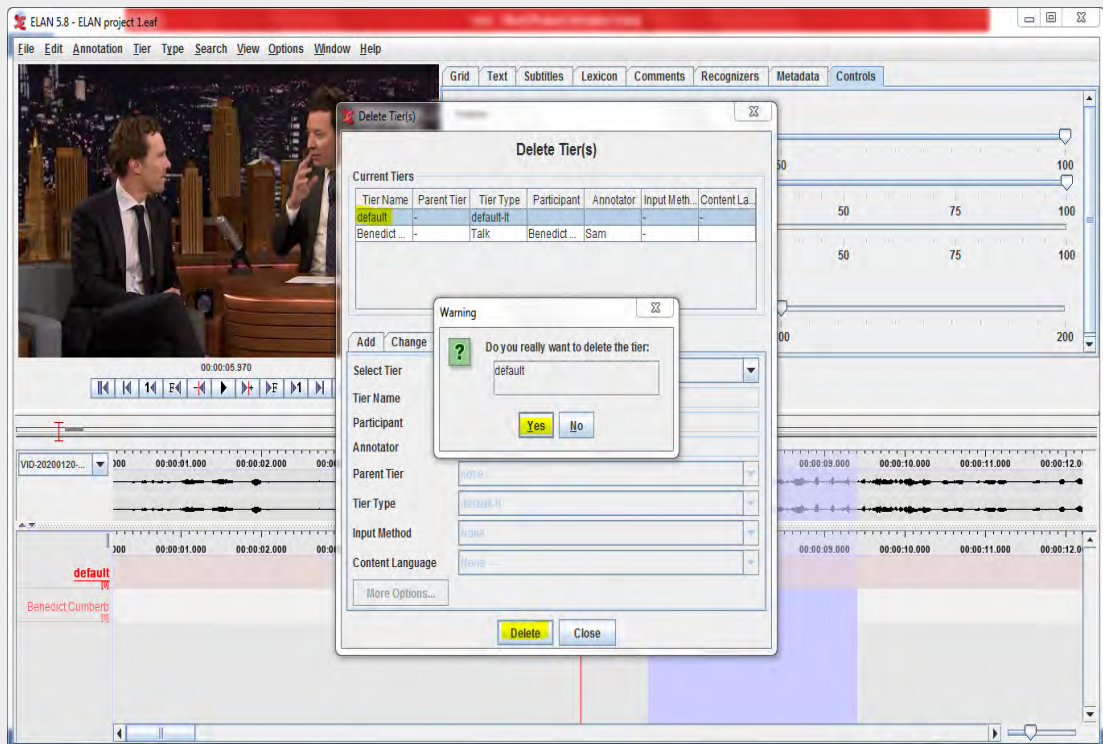
(تصویر شماره ۱۷)

برای این که تنها فایل موردنظر نمایش داده شود، بایستی مانند تصویر پایین، ردیف Default را حذف کنیم. آنچه در این بخش حائز اهمیت است این است که در ابتدا Tier و بعد از آن Type را حذف کنیم. در صورتی که این کار به ترتیب ذکرشده انجام نگیرد، Type حذف نخواهد شد. به منظور حذف ردیف، ابتدا در قسمت بالا، سمت چپ صفحه گزینه Tier و سپس Delete Tier را انتخاب می‌کنیم:

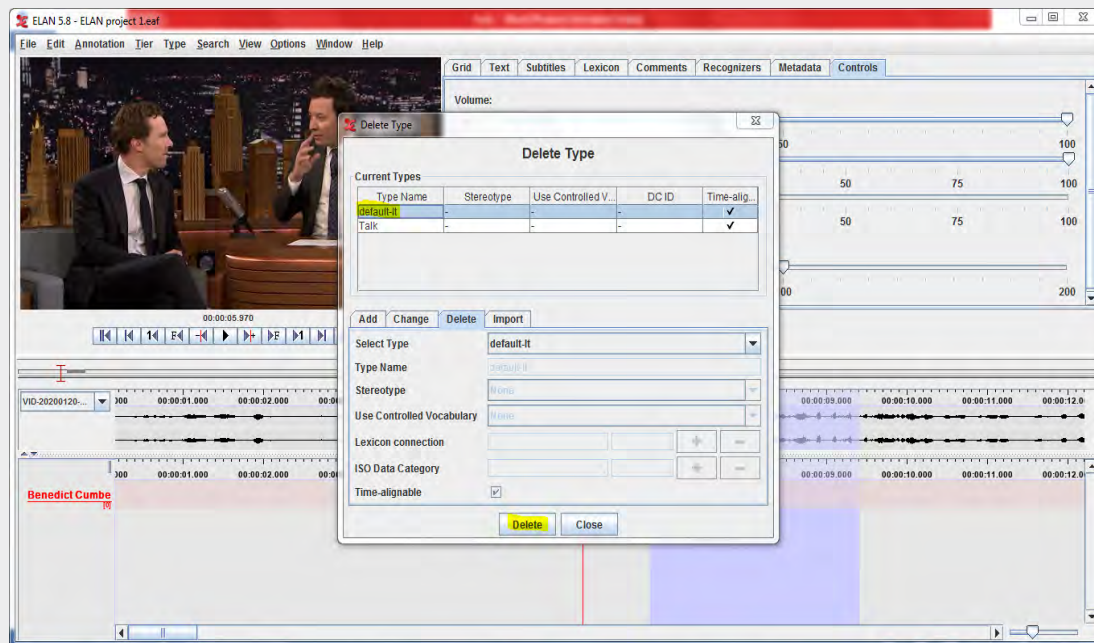
(تصویر شماره ۱۸)

پس از انتخاب ردیفِ Default، بر روی Delete و Yes کلیک می‌کنیم:

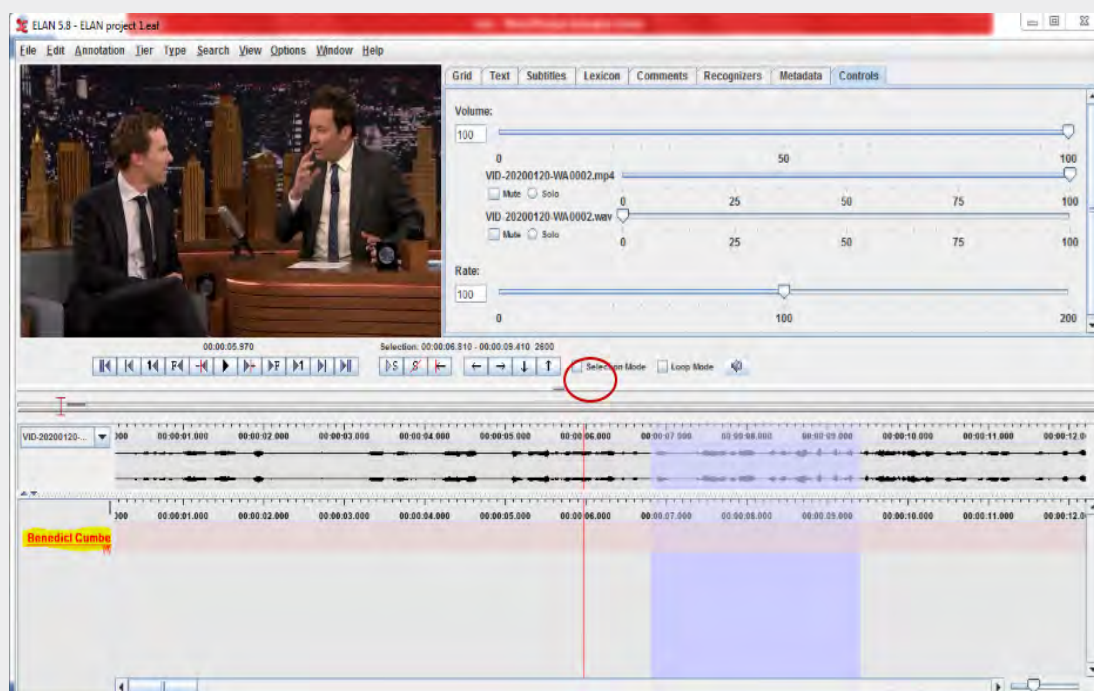
(تصویر شماره ۱۹)

بعد از حذف Tier، باید Type نیز حذف شود. برای این کار، در بخش Type، Delete Tier Type را انتخاب می‌نمایم:

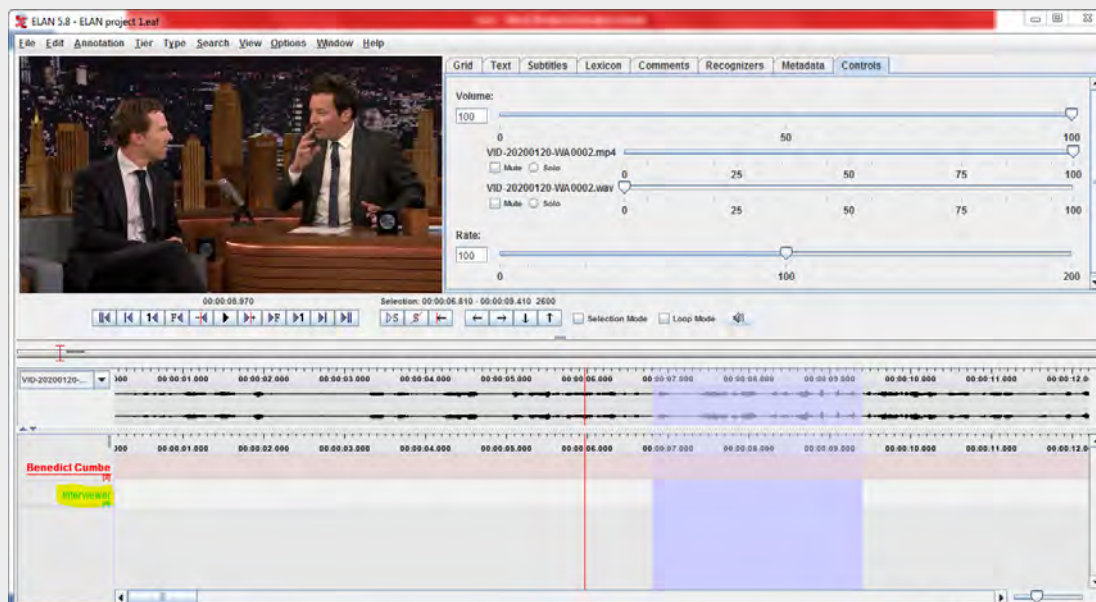
(تصویر شماره ۲۰)

آنگاه، مطابق با تصویر بالا، بایستی ردیف Default را در وهله اول انتخاب و سپس روی گزینه Delete و بعد Close کلیک کنیم تا در نهایت تنها فایل انتخابی نمایش داده‌شود:

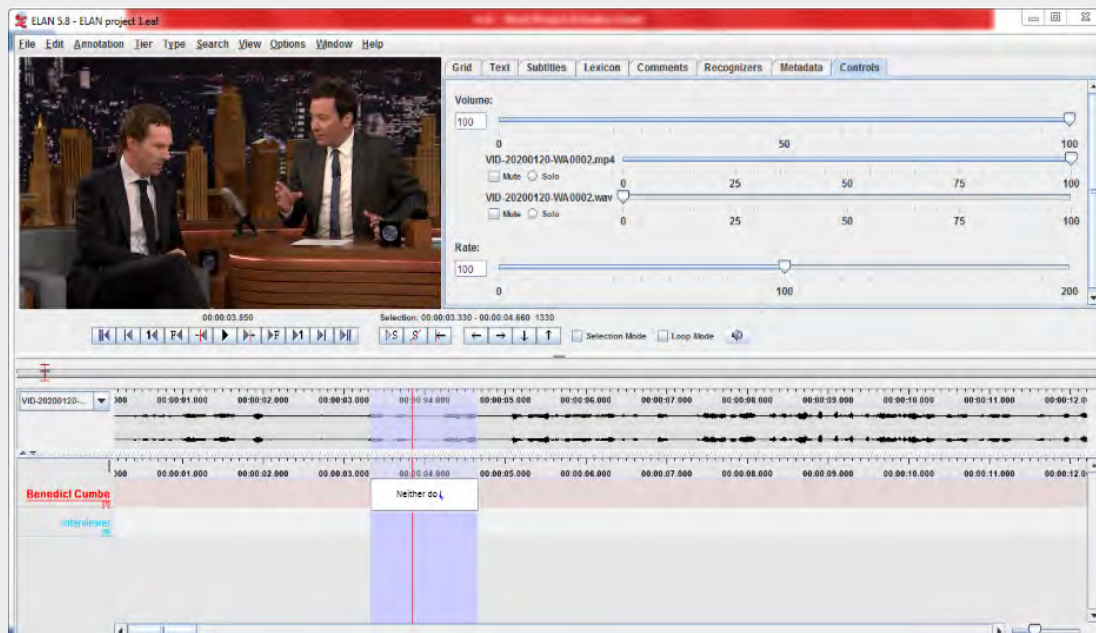
(تصویر شماره ۲۱)

حال، به منظور افزودن شرکت‌کننده بعدی (مصاحبه‌گر)، بار دیگر مراحل Add a New Tier را تکرار می‌کنیم. پس از ثبت شرکت‌کننده دوم، اطلاعات هر شرکت‌کننده به صورت زیر نشان داده می‌شود:

(تصویر شماره ۲۲)

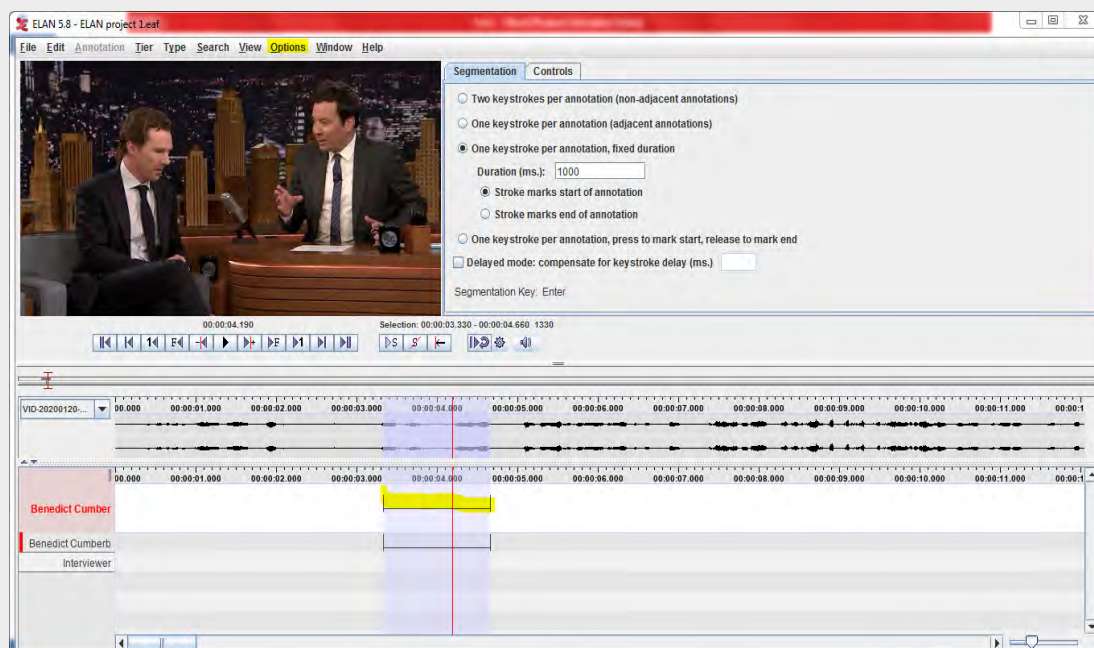
در بخش آوانویسی و حاشیه‌نویسی، ابتدا بخشی از فایل صوتی را انتخاب کرده و دو بار روی قسمت انتخاب‌شده کلیک می‌کنیم و در فضای خالی آنچه را که هر یک از شرکت‌کنندگان بر زبان آورده‌است آوانویسی می‌کنیم:

(تصویر شماره ۲۳)

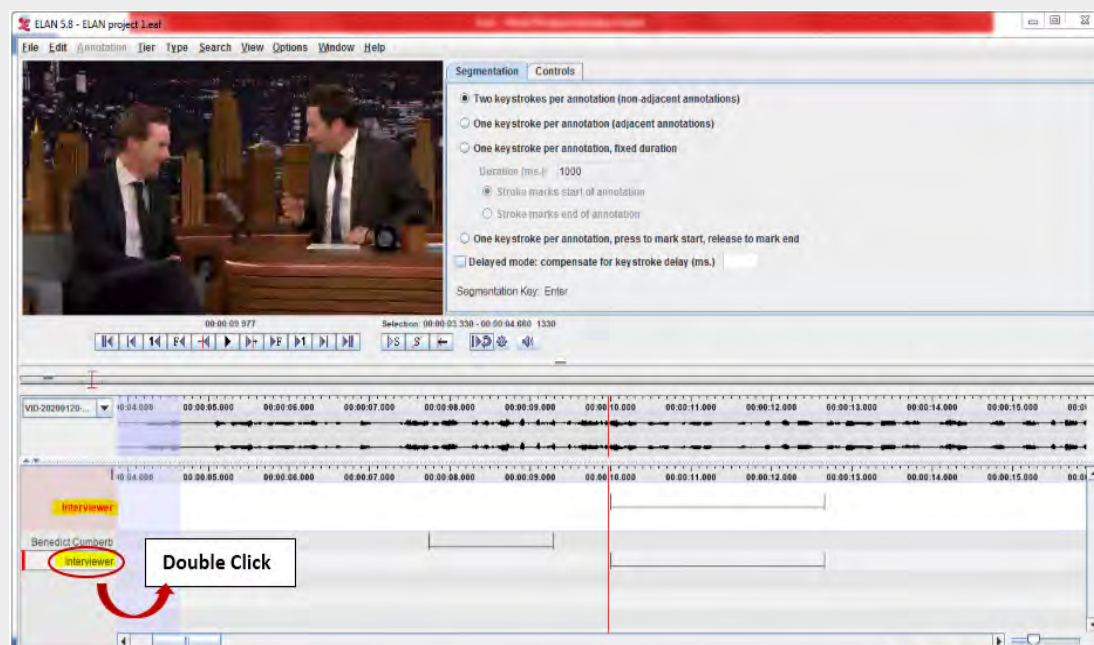
برای بررسی کاربردهای دیگر این نرم‌افزار، وارد قسمت Options و سپس Segmentation Mode می‌شویم. حال، فایل ویدیو را با استفاده از Ctrl + Shift از ابتدا پخش می‌کنیم و برای مشخص کردن بخش‌های مربوط

به هر شرکت‌کننده، نقطه آغاز و پایان گفته‌های هر یک از آن‌ها را با فشردن کلید Enter نشانه‌گذاری می‌کنیم:

(تصویر شماره ۲۴)

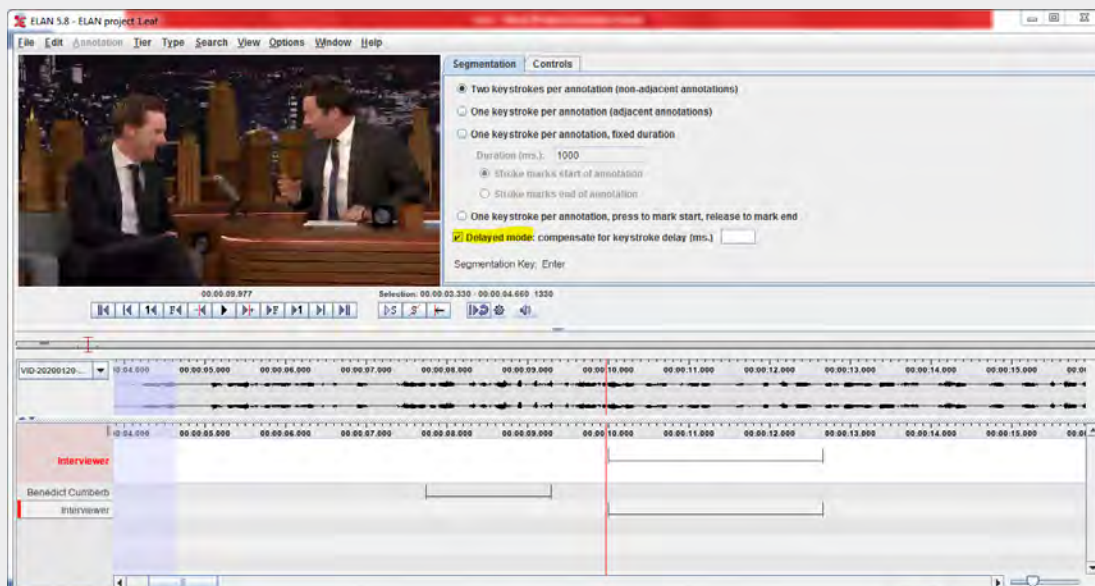
به‌منظور انجام این کار برای شرکت‌کننده دوم، می‌بایست ابتدا دو بار مطابق تصویر پایین بر روی Interviewer کلیک و سپس مراحل قبل را تکرار کنیم:

(تصویر شماره ۲۵)

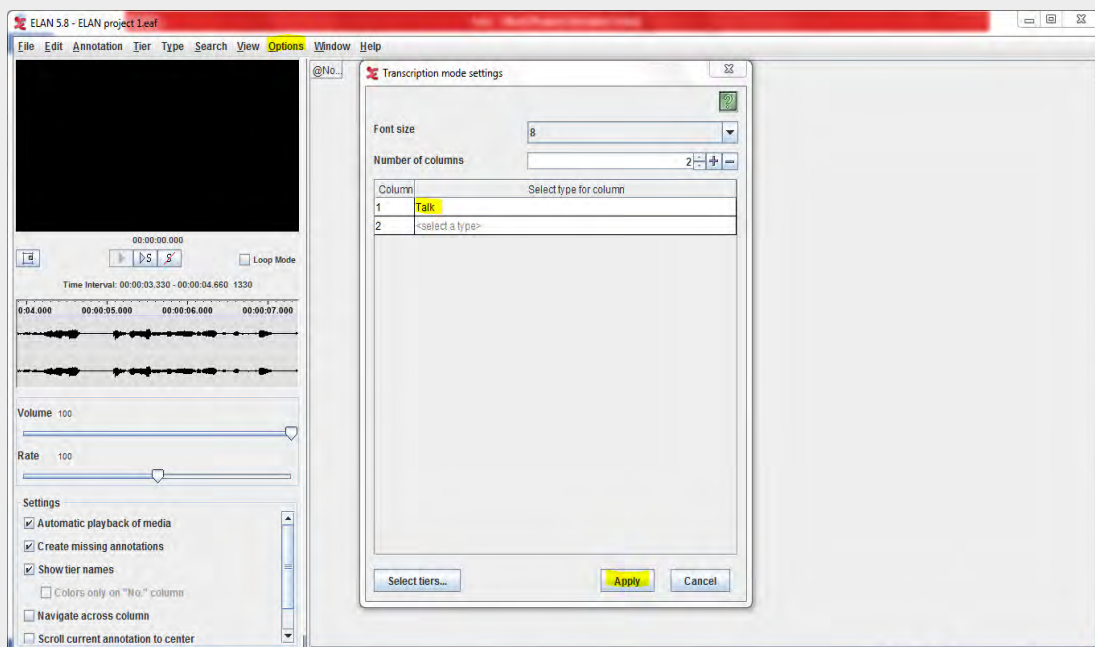
یکی از مزایای Segmentation mode در مقایسه با حاشیه‌نویسی پیش‌فرض این است که امکان حرکت دادن قسمت انتخاب‌شده وجود دارد؛ یعنی اگر دقت قطعه‌بندی آن‌چنان بالا نباشد، می‌توانیم آن را تصحیح و حتی

کوتاهتر و بلندتر کنیم. بهتر است مانند شکل پایین، بخش Delayed mode را فعال نماییم تا زمان فشردن Enter -یا به عبارتی زمان ثبت آغاز و پایان مکالمه- با زمان شنیدن صوت، یکسان باشد:

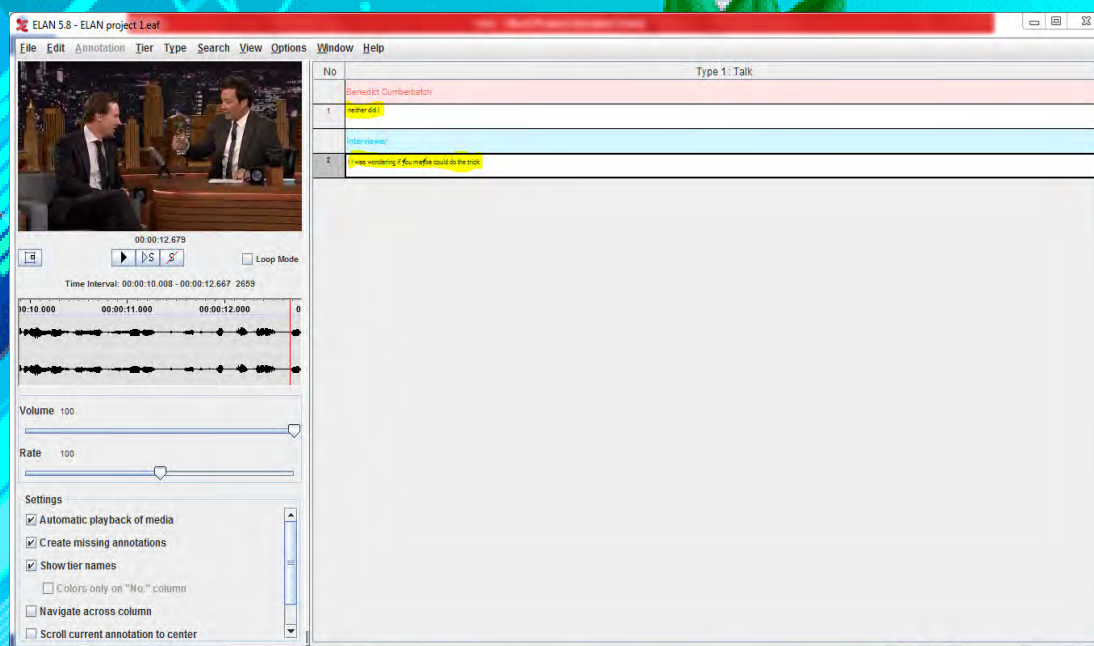
(تصویر شماره ۲۶)

حال، در قسمت Options و Transcription Mode، فایل موردنظر (talk) را برای آوانویسی انتخاب و بررسی Apply کلیک می‌کنیم.

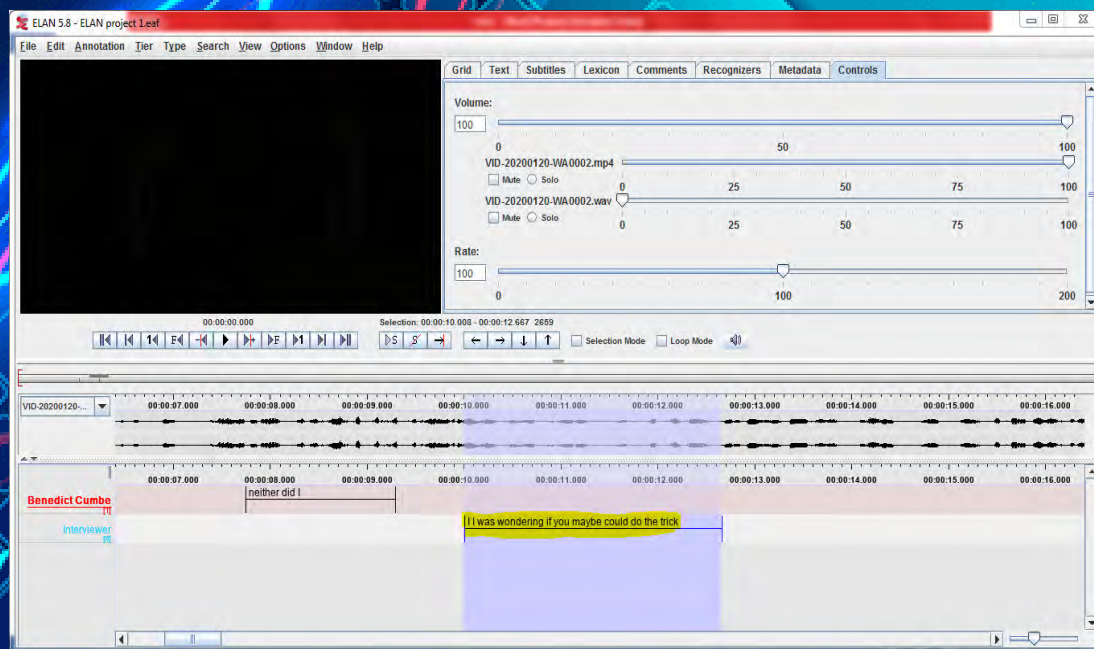
(تصویر شماره ۲۷)

قسمت‌های ۱ و ۲ در شکل زیر برای هر دو شرکت‌کننده مشخص شده‌است و دو قطعه موردنظر در سمت چپ تصویر به صورت دو موج صوتی نشان داده شده‌است:

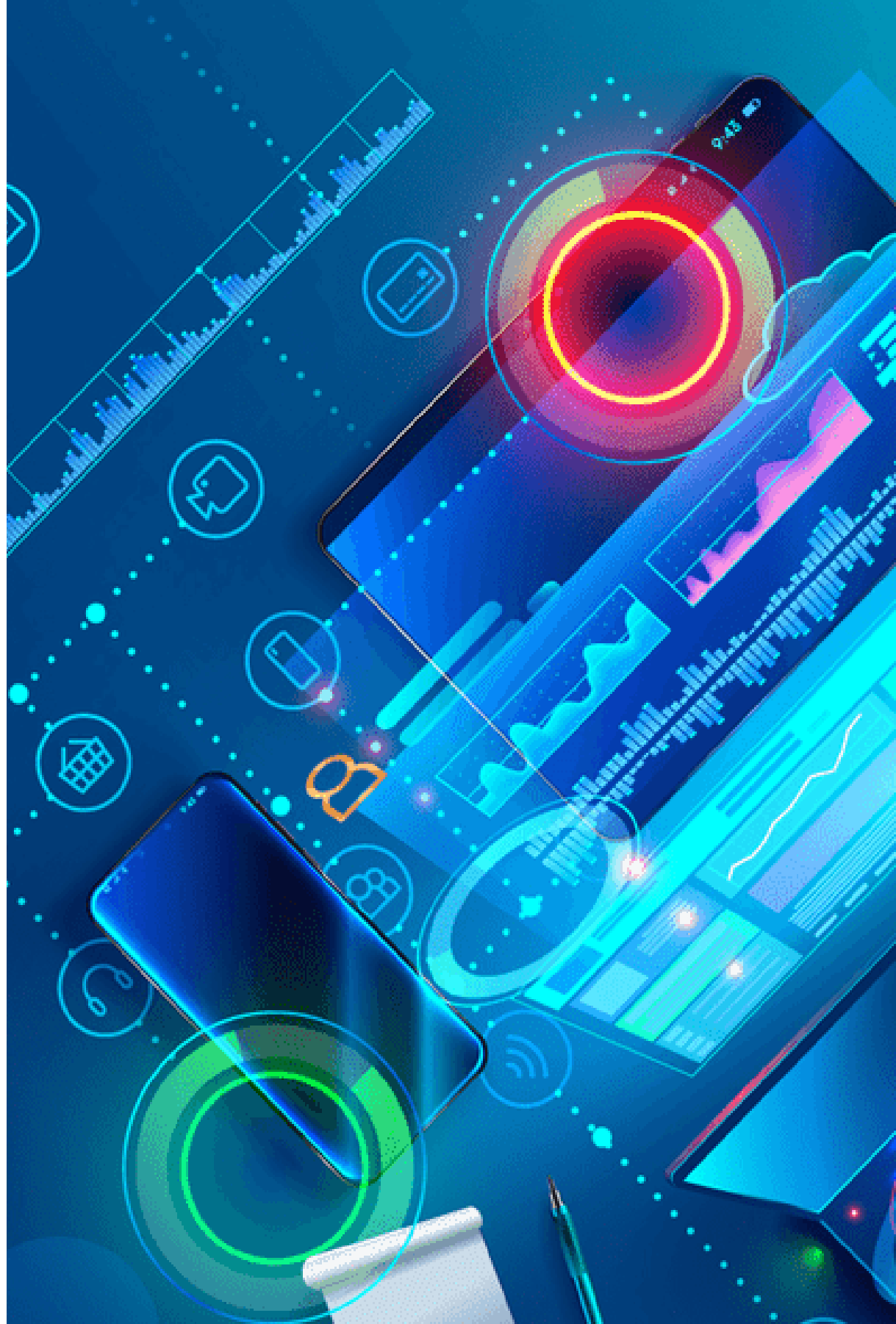
(تصویر شماره ۲۸)

در پایان، بخش مشخص شده برای هر شرکت‌کننده را مانند نمونه بالا آوانویسی می‌کنیم و پس از اتمام کار، Options و بعد Annotation Mode را انتخاب می‌نماییم. در این مرحله، آوانویسی و قطعه‌بندی به صورت هم‌زمان مشاهده می‌شوند:

(تصویر شماره ۲۹)

در این گزیده به معرفی نرم‌افزار ELAN، چگونگی نصب این برنامه، آموزش کاربردهای اولیه و همچنین، مفاهیم پایه این نرم‌افزار، همچون Annotation، Tier، Type و Template پرداختیم. این مقاله در نهایت، آمادگی لازم را برای نشانه‌گذاری مقدماتی به مخاطب می‌بخشد و او را در استفاده پیشرفته‌تر از این نرم‌افزار یاری می‌نماید.

1. Rosenfelder, I. (2011). *A Short Introduction to Transcribing with ELAN*. University of Pennsylvania.
2. Tachetti, M. (2018). *User Guide for ELAN Linguistic Annotator*. Nijmegen: MPI for Psycholinguistics

راهنمای نرم افزار Flex

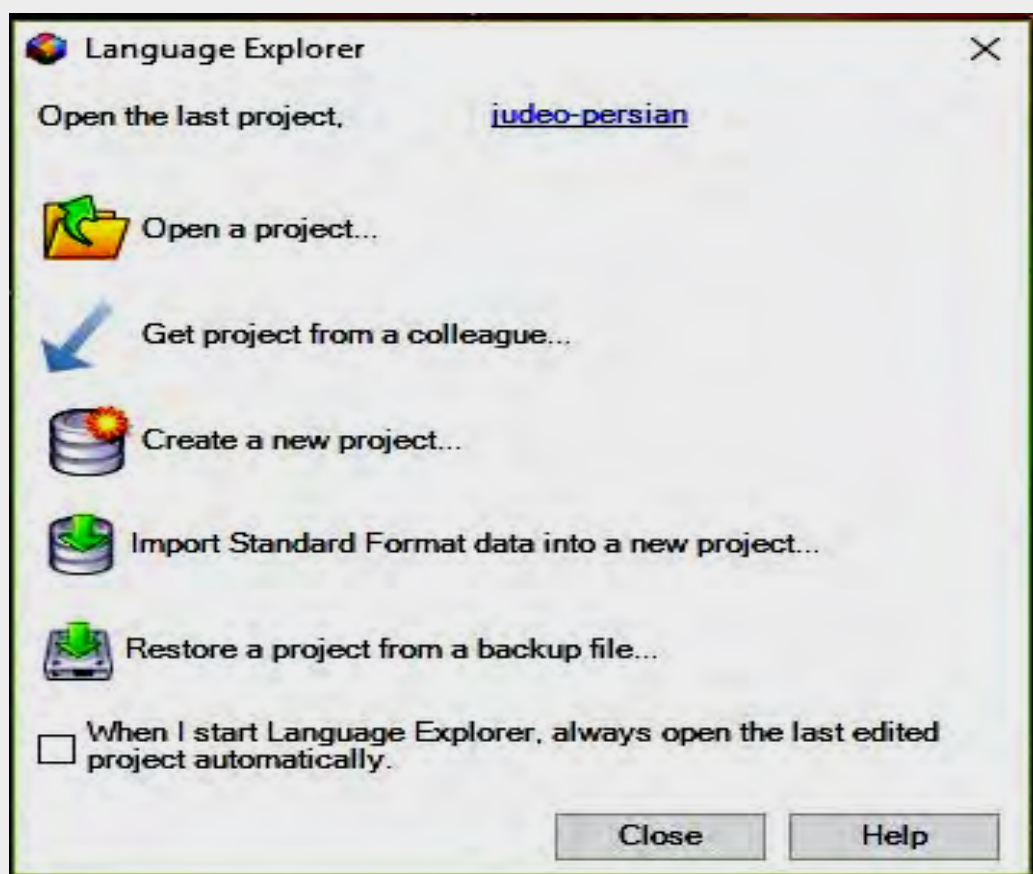
مریم عباسی ، دانشجوی کارشناسی ارشد زبان‌شناسی همگانی، دانشگاه
علامه طباطبائی

Maryam.ab1372@gmail.com

داده مورد بررسی در نرم‌افزار Flex معمولاً طی تحقیقات میدانی به صورت صوتی ضبط شده‌اند و توسط نرم‌افزارهای دیگر مانند Elan واج‌نویسی شده‌اند. در این نرم‌افزار داده مورد استفاده واج‌نویسی شده‌است. این نرم‌افزار برای تحلیل داده‌های جمع‌آوری شده زبانی از گویش‌ها و فرهنگ‌های مختلف برای تحلیل‌ها و تحقیقات زبان‌شناختی و به‌منظور اهدافی همچون تهیه پیکره نحوی از زبان مورد بررسی، فراهم‌آوردن یک واژگان از زبان مورد نظر، بررسی نقش‌های دستوری و دستور زبان، بررسی‌های فرهنگی در زبان، بررسی معناساختی زبان، و غیره قابل استفاده است.

این نرم‌افزار را می‌توانید از طریق لینک <http://fieldworks.sil.org/download> دانلود کنید و یا لینک دانلود را از طریق جستجوی عبارت Flex Language Documentation در گوگل بیابید.

پس از دانلود نرم‌افزار با صفحه زیر مواجه می‌شوید.

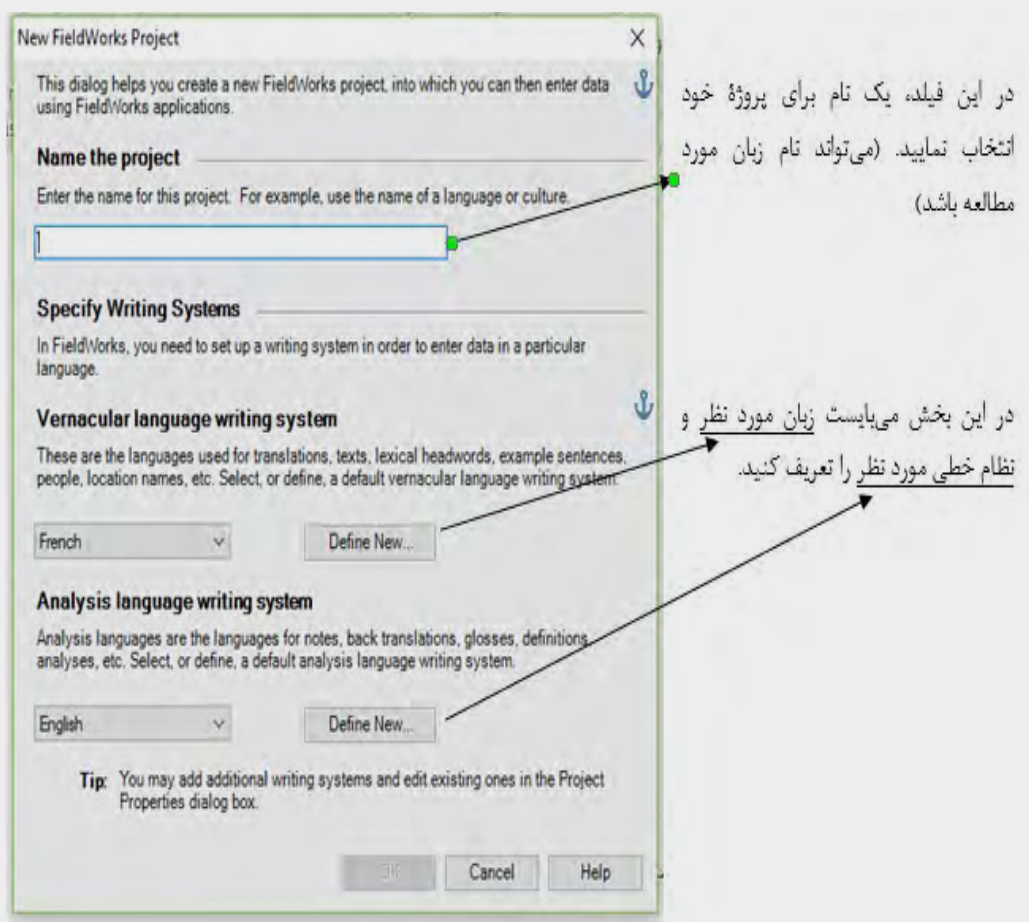
(تصویر شماره ۱)

گام اول

در اولین اقدام روی گزینه **create a new project** کلیک کنید. در صورتی که از قبل فایل ذخیره شده دارید روی گزینه **open a project** کلیک کنید.

گام دوم

سپس صفحه زیر باز می شود:

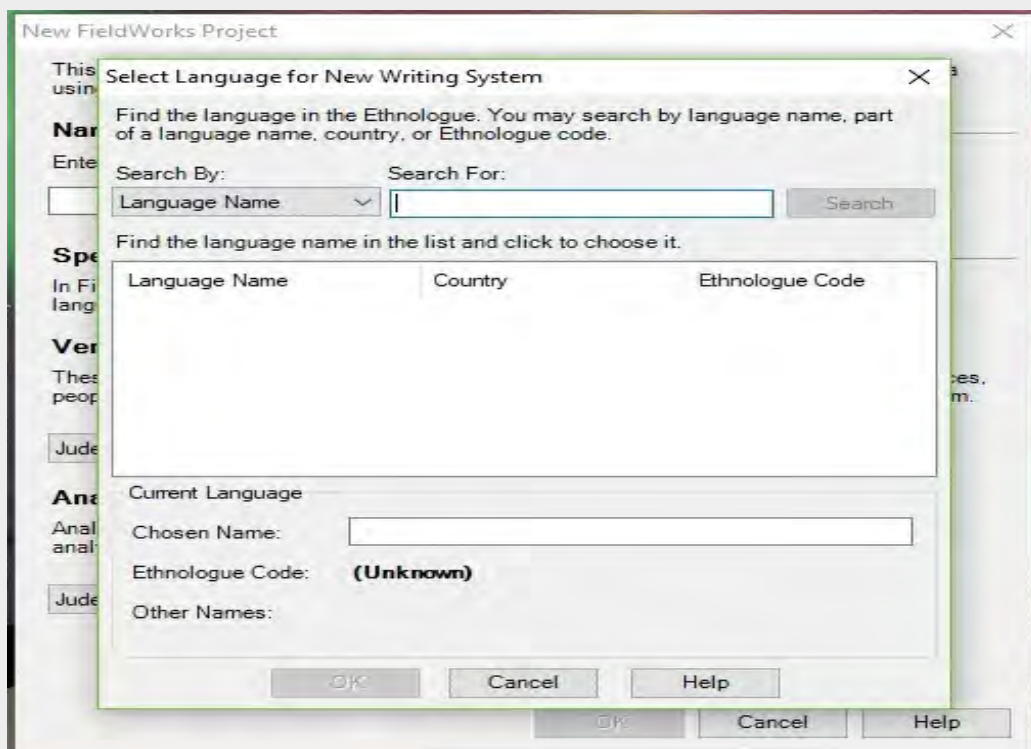
(تصویر شماره ۲)

گام سوم

سپس گزینه **OK** را بزنید.

۱-۳ Flex برای برخی از زبان‌ها **isocode** دارد و برای برخی زبان‌ها ندارد. راه حل: زبان فارسی را انتخاب کنید (با پسوند **pas**) و در بخش **define** برای نام زبان **variant name** بدهید. توجه کنید که پسوند اسم در هر دو نرم افزار **Elan** و **Flex** یکسان باشد.

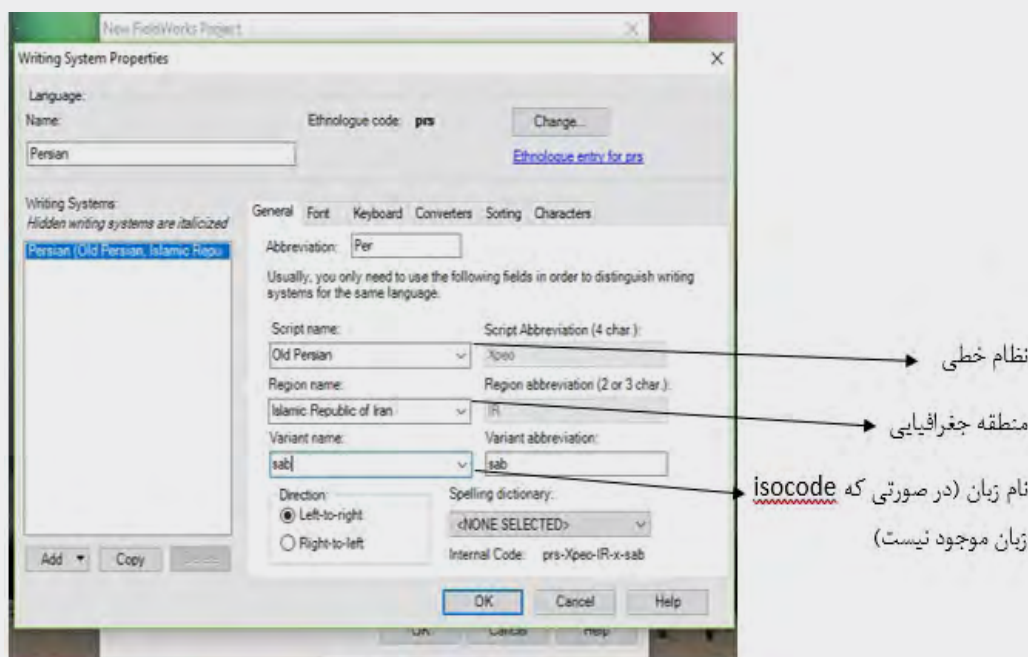
۲-۳ در صورتی که زبان شما در نرم افزار ذکر نشده باشد، در این قسمت نام زبان را انتخاب کنید. از قسمت **Search** نیز می‌توانید استفاده کنید.

(تصویر شماره ۳)

۴-گام چهارم

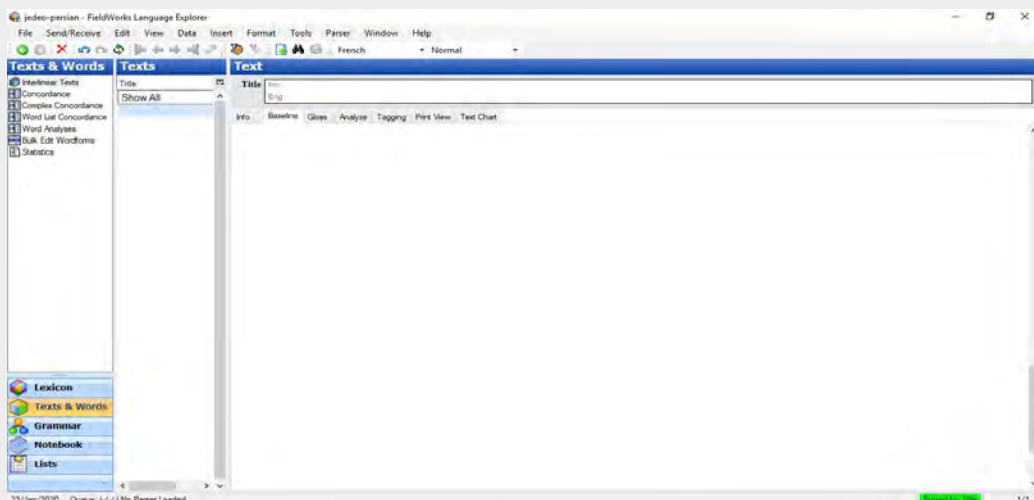
پس از انتخاب زبان، این صفحه باز می‌شود که اطلاعات را مطابق با زبان مورد بررسی در این قسمت وارد کنید و کلید OK را بزنید.

(تصویر شماره ۴)

۵- گام پنجم

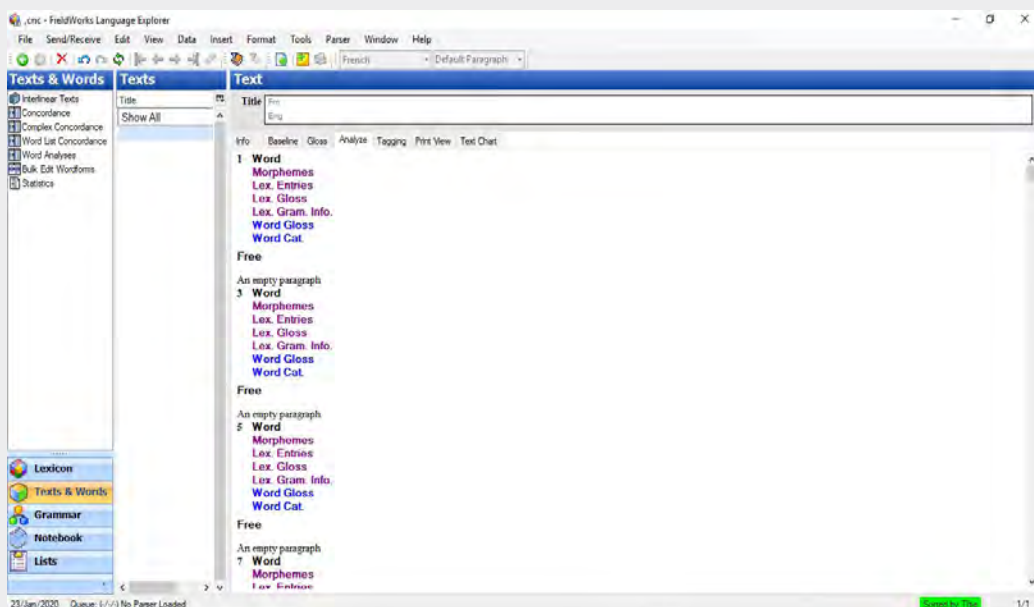
در این صفحه از منوهای گوشه پایین سمت چپ، وارد منوی Text & Words شوید و روی نوار Baseline کلیک کنید. داده‌های واج‌نویسی شده خود را که از قبل در خروجی روی فایل word ذخیره کرده‌اید، در قسمت Baseline کپی کنید و سپس برای مشاهده و تحلیل داده‌ها به نوار Analyze بروید.

(تصویر شماره ۵)

۶- گام ششم

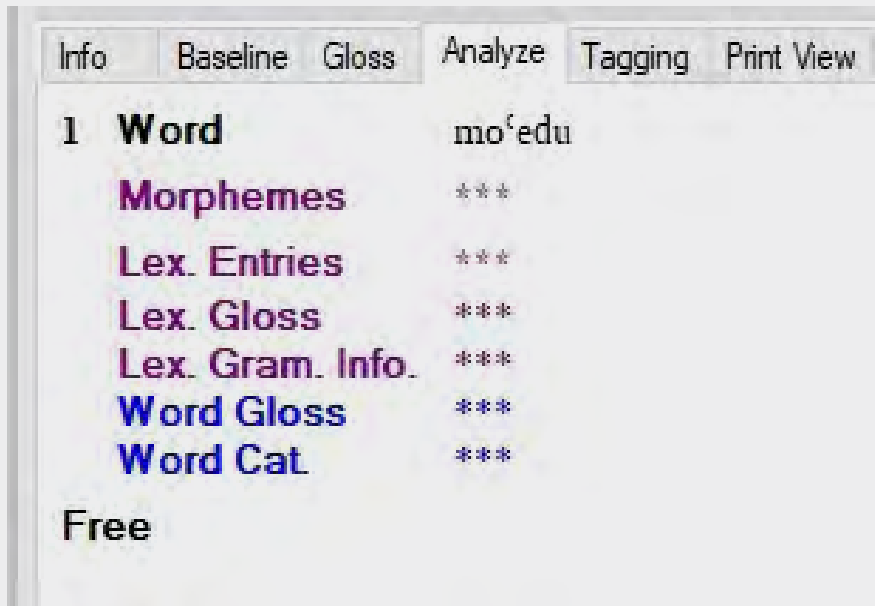
صفحه‌ای مطابق شکل زیر در برابر شما گشوده می‌شود. همان‌طور که مشاهده می‌کنید، در این بخش می‌بایست داده‌های ورودی را به تفکیک Morphemes، Lexical Entries، Lexical Gloss، و Lexical می‌بایست Grammar Information بررسی و تحلیل کنیم.

(تصویر شماره ۶)

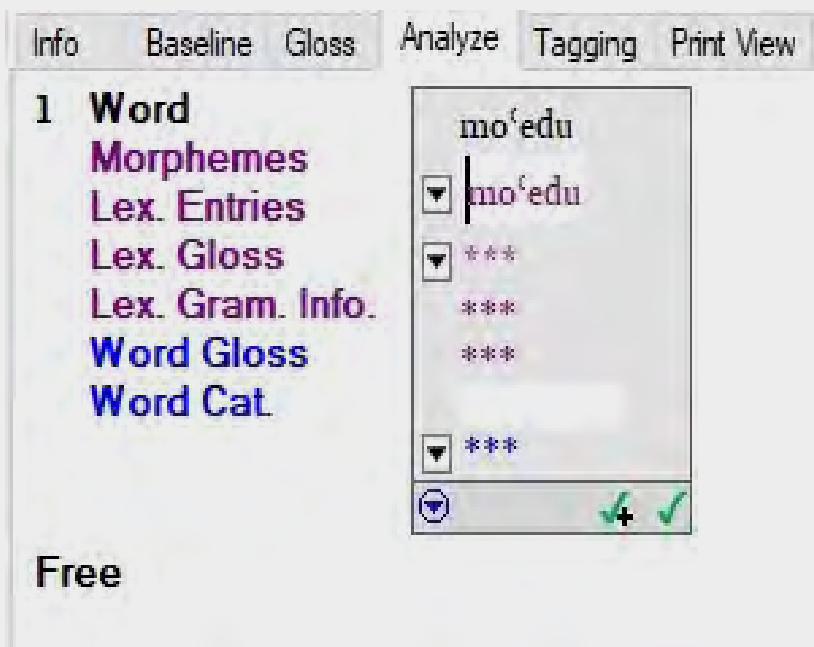
۷- گام هفتم

در بخش Analyze، واژه‌ها به صورتی که در تصویر می‌بینید آماده تحلیل هستند. با کلیک بر روی واژه، می‌توانید کارهای مربوط به تحلیل صرفی را انجام دهید.

(تصویر شماره ۷)

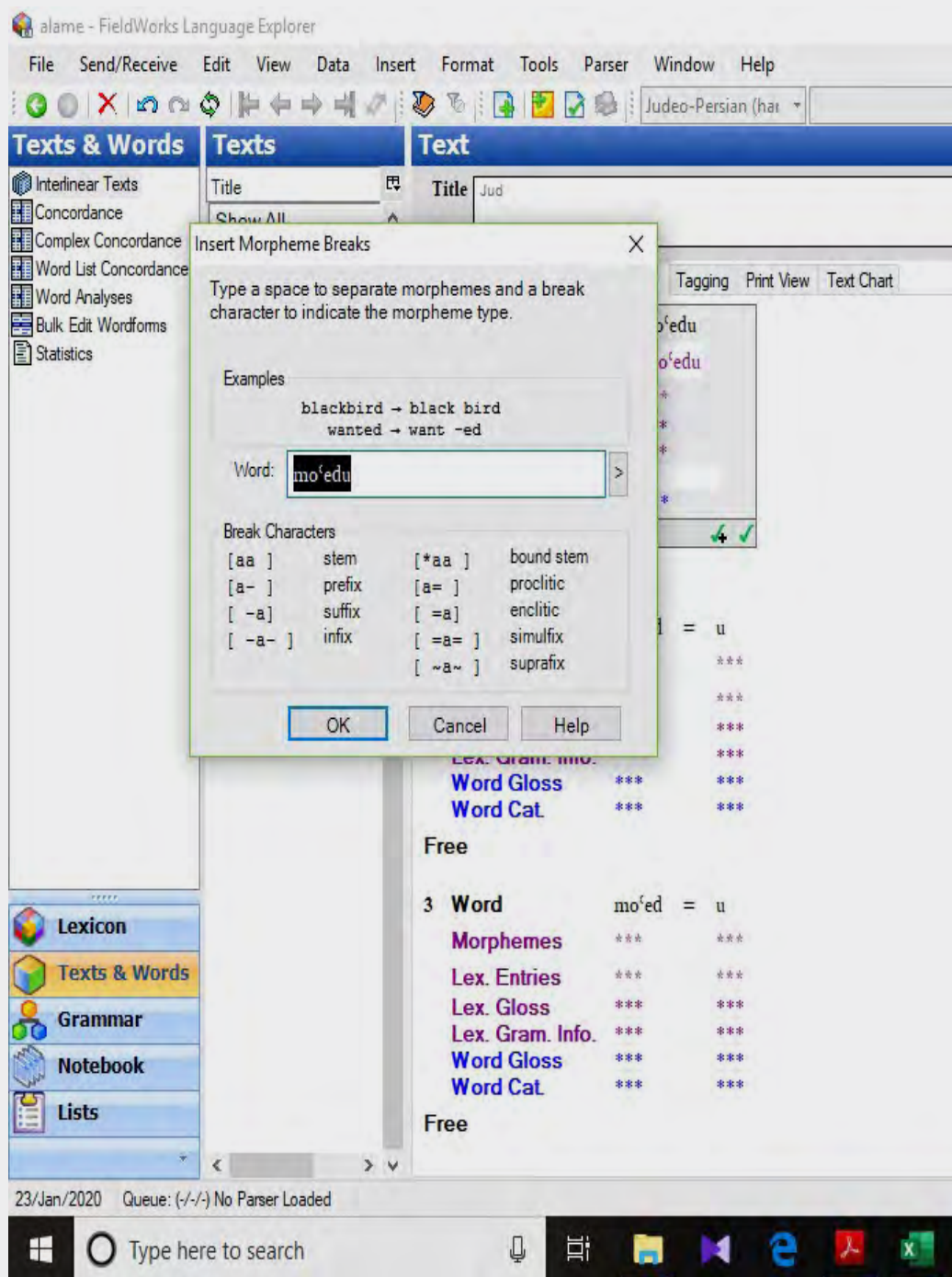
۷-۱- با کلیک بر روی واژه تصویر زیر را خواهید دید.

(تصویر شماره ۸)

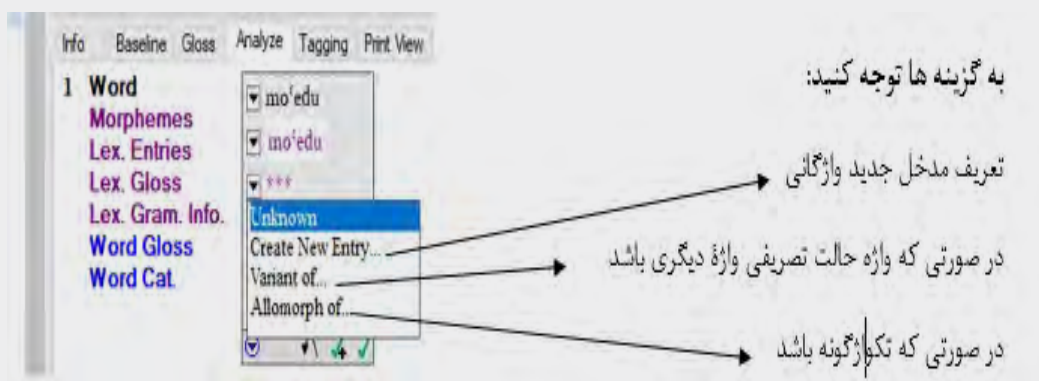
۷-۲- گاهی کلمه‌ای از چند تکواژ تشکیل شده که در نرم‌افزار امکان تفکیک آن‌ها وجود دارد. با استفاده از منوهای کشویی واژه را به تکواژهای سازنده آن تفکیک کنید. با کلیک بر روی منوی کشویی گزینه Edit

morph breaks را مشاهده می‌کنید و سپس با کلیک روی این گزینه تصویر زیر ظاهر می‌شود:

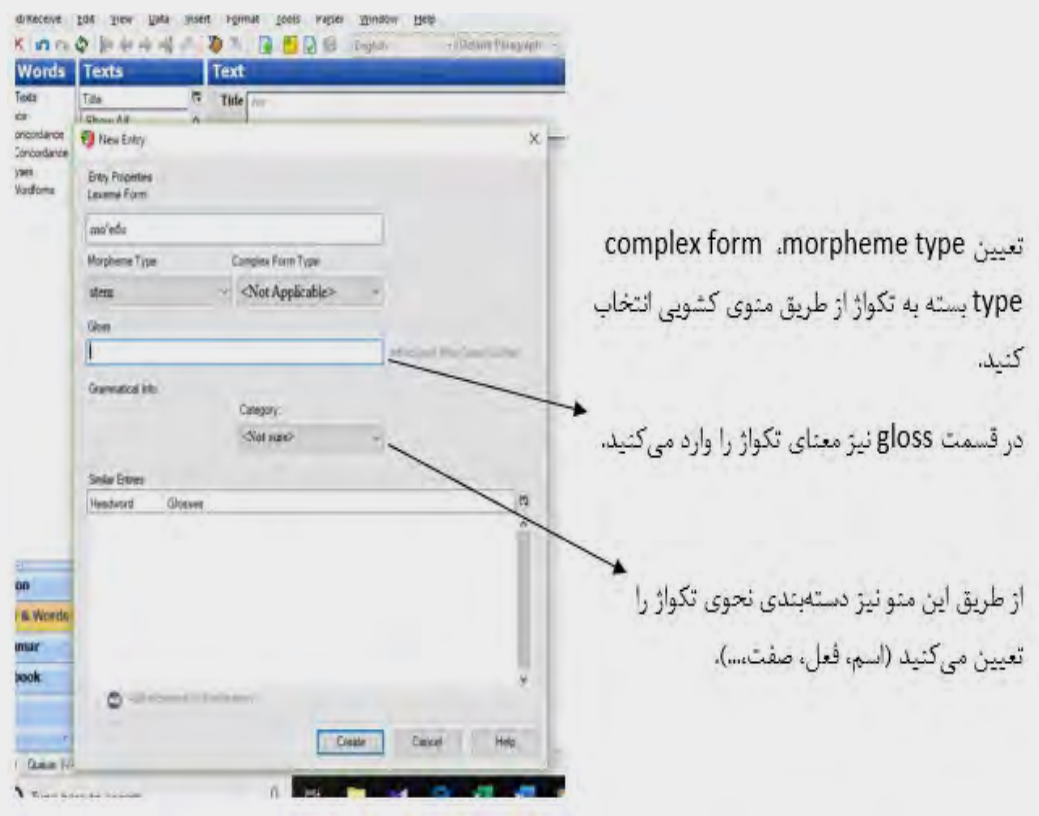
(تصویر شماره ۹)

۲-۲-۷-چنان‌که می‌بینید، در زیرقسمت Break Characters نشانه‌هایی برای تعیین هر تکواژ در نظر گرفته شده است. به‌عنوان مثال، هر زمان با نشانه a- مواجه شوید، نشان‌دهنده prefix است. ۲-۲-۳-بعد از آن‌که تفکیک تکواژی را صورت دادید، در کنار هر تکواژ یک منوی کشویی وجود دارد:

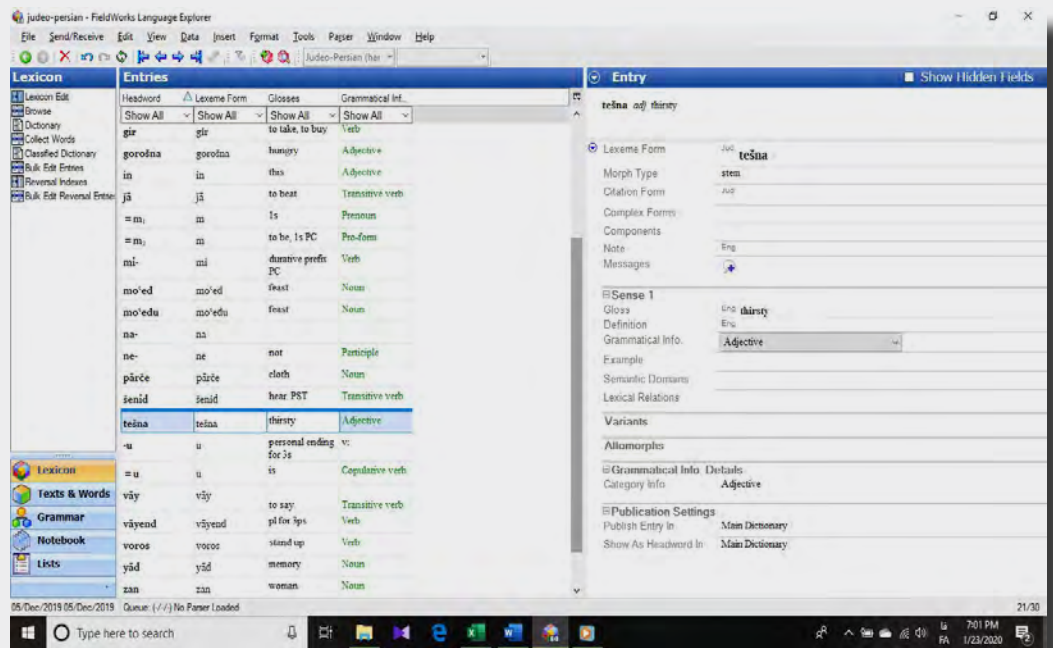
(تصویر شماره ۱۰)

به همین ترتیب از گزینه‌های موجود برای تعیین تکواژ استفاده نمایید.
۷-۳-۷-۳ در صورتی که گزینه تعریف مدخل جدید را انتخاب نمایید، صفحه‌ای مطابق شکل گشوده می‌شود؛ برای تعیین **morpheme type**، **complex form type** بسته به تکواژ از طریق منوی کشویی انتخاب کنید.

(تصویر شماره ۱۱)

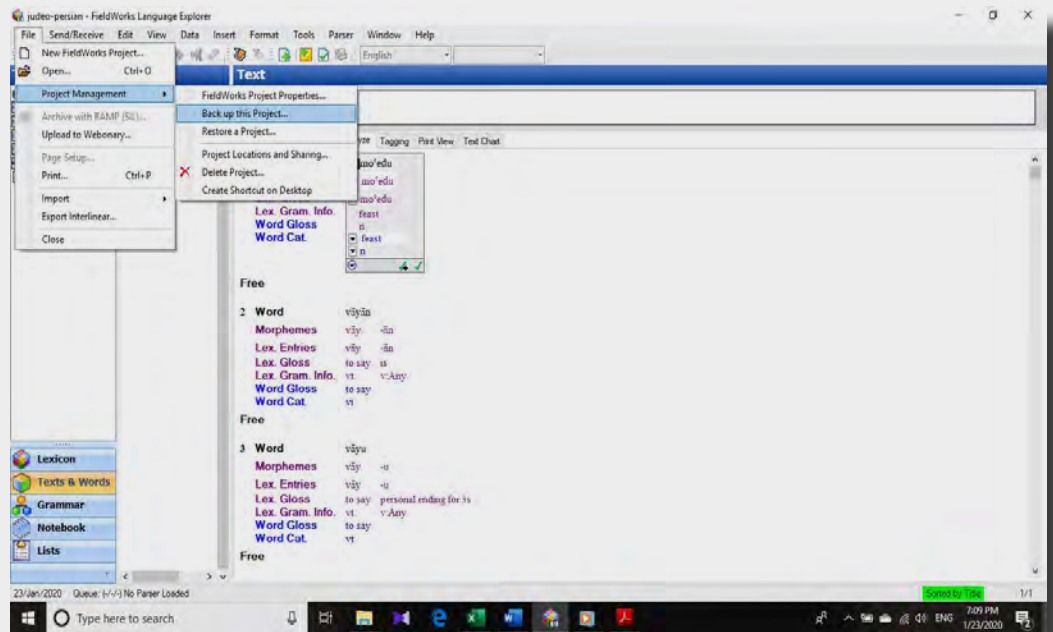
۷-۴-۷-۴ در پایان نیز گزینه **create** را بزنید.
 به همین ترتیب تمام تکواژها را برچسب می‌زنیم.
 نکته: توجه کنید که تعیین این صورت‌های تکواژی به نوع دسته‌بندی شما بستگی دارد که آیا هدف از برچسب‌زدن هر تکواژ به صورت جداگانه است و یا قصد دارید واژه‌ها را به صورت صرف‌شده در **Lexicon** وارد کنید.
 بعد از آن‌که هر داده را برچسب زدیم، مدخل جدیدی در **Lexicon** ایجاد می‌شود. به نمونه توجه کنید:

(تصویر شماره ۱۲)

۸-گام هشتم

برای حفظ اطلاعات در منوی File، مانند تصویر، گزینه‌ها را به ترتیب انتخاب و از پروژه خود فایل پشتیبان تهیه کنید.

(تصویر شماره ۱۳)

احتمالاً برای کسانی که از واژه سغدی، آن‌هم در مطالعات زبان‌شناسی، استفاده می‌کردند این سؤال پیش نمی‌آمد که چرا در مطالعات زبان‌شناسی باید پای سغدی را به میان کشید! دکتر قریب با فعالیت در زمینه زبان سغدی خدمت ارزنده و جاودانی به مطالعات زبان‌های باستانی کرده‌است و به قول خودش خوشحال بود که می‌دید مطالعات زبان سغدی پی گرفته می‌شود و دیگر مثل گذشته کسی به جای 'سغدی' نمی‌گوید 'مطالعات سغدی'!

فرهنگ سغدی کتابی سه‌زبانه است که بدرالزمان قریب آن را در سال ۱۳۷۴ منتشر کرد. زبان سغدی از آن دسته از زبان‌های باستانی است که کمتر به آن پرداخته شده‌است. بی‌شک اندک بودن منابع بازمانده از این زبان در کیفیت این مطالعات تأثیر گذاشته‌است.

۱- خاستگاه زبان سغدی

خاستگاه اصلی زبان سغدی دره پنجکت و بخارا بوده است و پس از آن به مناطق دیگر راه یافت. در سنگ‌نوشته‌های هخامنشی و ساسانی و نیز در آثاری چون مهریشت و وندیداد از سغد صحبت به میان آمده‌است. سغدی هم نام زبان و هم نام مردمی بود که به این زبان صحبت می‌کردند. این زبان از ۲۲ حرف تشکیل شده است و به سه گونه سمرقندی، پالمیری و سریانی تقسیم می‌شود. از این زبان اسناد کوه مغ، مجموعه‌ای از متون بودایی، دست‌نوشته‌های مانوی و نامه‌هایی باستانی باقی مانده‌است. هم‌چنین کتیبه‌ها و سنگ‌نوشته‌هایی به زبان سغدی یافت شده‌است.

۲- معرفی بخش‌های کتاب فرهنگ سغدی

کتاب فرهنگ سغدی با دو مقدمه به دو زبان فارسی و انگلیسی شروع شده است. در این بخش جدول دستگاه آوایی زبان سغدی نیز آمده است. در بخش اول کتاب، واژه‌های سغدی در ۱۱۶۱۷ مدخل به ترتیب الفبای سغدی و به سه زبان سغدی، فارسی و انگلیسی فهرست شده‌اند.

یاسمن رضائیان، دانشجوی کارشناسی ارشد زبان‌های باستانی ایران، دانشگاه علامه طباطبائی

jasmin_rmb@yahoo.com

معرفی کتاب فرهنگ سغدی، اثر دکتر بدرالزمان قریب

صدای زنده یک زبان خاموش

همچنین به دنبال هر واژه سغدی، نماد خطی، آوانوشت، گونه‌های املایی، نکات ریشه‌شناختی، نکات دستوری، ارجاعات، معنی فارسی، معنی انگلیسی و مآخذ آن واژه آمده‌است. بخش دوم کتاب شامل واژه‌یاب فارسی و بخش سوم شامل واژه‌یاب انگلیسی است. این واژه‌یاب‌ها به ترتیب الفبا مرتب شده‌اند و در آن کلمات و عبارات و یا اصطلاحاتی که در یافتن واژه سغدی پژوهشگر را یاری می‌دهند همراه با شماره واژه سغدی فهرست شده‌اند.

۳- روند گردآوری اطلاعات و چاپ کتاب

تدوین فرهنگ سغدی ۲۰ سال زمان برده است. دکتر قریب درباره روند گردآوری واژه‌ها گفته است: «وقتی واژه‌نامه به نخستین صورت خود برای چاپ آماده شده بود و به علل گوناگون چاپ نشد، متون جدیدی (به زبان سغدی) منتشر شد و بسیاری از متون چاپ‌شده قبلی مورد تجدید نظر قرار گرفت. به همین دلیل مجبور شدم در تلاش دوباره و مضاعف، واژه‌های جدیدی را که در دسترس بود وارد فرهنگ کنم و این کار انتشار کتاب را باز چند سال به عقب انداخت.»

چاپ اول فرهنگ سغدی در تیراژ پایین منتشر شد. ۱۰۰۰ نسخه منتشرشده این کتاب از همان ابتدا در اختیار کتابخانه‌ها و دانشگاه‌های کشورهای دیگر قرار گرفت. بنابراین، نسخه‌های اولین انتشار کتاب به دست عموم پژوهشگران و علاقه‌مندان رسید. این کتاب در سال ۱۳۸۳ به چاپ دوم رسید.

فرهنگ سغدی در سال ۱۳۷۴ از طرف وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی به عنوان کتاب سال جمهوری اسلامی ایران برگزیده شد.

۴- کتابی برای زبان‌شناسان و تاریخ نگاران دنیا

دانشمندان و بزرگان عرصه زبان‌های باستانی ایران در ارزش فرهنگ سغدی بسیار گفته‌اند. از جمله این افراد آنتونیو پانائینو^۱، شرق‌شناس و ایران‌شناس ایتالیایی است. او درباره این فرهنگ چنین گفته است: «دکتر قریب اثر بسیار مهمی را در زمینه فرهنگ‌نگاری زبان‌های ایرانی در تهران منتشر کرده‌است. فرهنگ زبان سغدی او که حاصل بیست‌سال کار است، سندی بنیادین برای پژوهش‌های آتی خواهد بود. بدیهی است که این فهرست ابزار مفیدی است که نه تنها به کار زبان‌شناسان می‌آید، بلکه برای تاریخ‌نگاران ادیان یا متخصصان دیگر زبان‌های آسیای میانه که به برابری واژگان در سغدی علاقه‌مندند نیز قابل استفاده است.»

این کتاب مرجعی برای مطالعات سغدی در دانشگاه‌های خارج از ایران است و حتی کسانی را که با زبان سغدی آشنایی نداشتند به آن علاقه‌مند کرد. دوشن گیمین^۲، استاد رشته زبان‌های ایرانی در دانشگاه لیژ در بلژیک، گفته است: «من با این کتاب با یکی از شاگردانم سغدی می‌خوانم.»

منابع

- ۱- قریب، ب. (۱۳۷۴)، فرهنگ سغدی (بخش مقدمه)، تهران: فرهنگان
- ۲- پانائینو، آ. بهرامی، ع. (۱۳۷۷)، فرهنگ سغدی، تهران: ایران‌شناخت
- ۳- سایت ویکی‌ادبیات به نشانی اختصاصی:

<http://www.wikiadbiat.net/wiki/>

1. Domenico Antonio Clemente Panaino
2. Jacques Duchesne-Guillemin

سوده سعیدنیا، کارشناس ارشد گفتاردرمانی، دانشگاه علوم پزشکی اصفهان

soodesaeednia_slp@yahoo.com

دیرگفتارها؛

آنچه می‌دانیم و آنچه نمی‌دانیم

*این مطلب ترجمه مقاله‌ای است از لارن لاری (Lauren Lowry) (۲۰۱۹):

Late Talkers... What We Know and What We Don't

دیرگفتار گیج‌کننده هستند، زیرا بیشتر آنچه را که به آن‌ها گفته می‌شود می‌فهمند، مهارت‌های بازی خوبی دارند، به خوبی با مراقبان‌شان ارتباط برقرار می‌کنند، اما با وجود این مهارت‌ها، دایره واژگانی آن‌ها در مقایسه با دیگر کودکان هم‌سنشان محدود است.

۱-مقدمه

دیرگفتار^۱، نوپایی است که در شروع استفاده از کلمات تأخیر دارد با اینکه به نظر می‌رسد در سایر جنبه‌ها از رشد طبیعی برخوردار است. کودکان

1. late talkers

با مرور پژوهش‌های صورت‌گرفته پیرامون دیرگفتاری می‌توان به پاسخ این پرسش نزدیک شد؛ آیا کودکان دیرگفتار به کمک نیاز دارند؟

۲- آنچه در مورد دیرگفتارها نمی‌دانیم:

۱-۲ چرا دیرگفتارها در شروع استفاده از کلمات تأخیر دارند؟

تاکنون هیچ‌کس قادر به کشف پاسخ این سوال نبوده‌است که چرا این دسته از کودکان دیر شروع به حرف زدن می‌کنند. به عبارت دیگر، دلیل واضحی برای تأخیر زبانی آن‌ها وجود ندارد. با وجود این، پژوهشگران این حوزه در حال بررسی نقش ژنتیک بر دیرگفتاری کودکان هستند.

۲-۲ کدام کودکان دیرگفتار ممکن است به همسالان‌شان برسند؟

به نظر می‌رسد بسیاری از دیرگفتارها زمانی که مدرسه را شروع می‌کنند به همسالان‌شان می‌رسند. با این حال، ۲۰ تا ۳۰ درصد کودکان دیرگفتار به مشکل رشد اولیه زبانی ادامه می‌دهند. در این نقطه نمی‌توان با اطمینان گفت که مشکل کدام‌یک از کودکان دیرگفتار ادامه می‌یابد، بلکه باید به گمانه‌زنی‌هایی در مورد احتمال ادامه مشکل در دسته خاصی از این کودکان بسنده کرد.

۳- آنچه در مورد دیرگفتارها می‌دانیم

۱-۳ دیرگفتارهایی که به همسالان‌شان می‌رسند، مشکلات جزئی با زبان خواهند داشت

باینکه به نظر می‌رسد بسیاری از دیرگفتارها با شروع مدرسه به همسالان‌شان می‌رسند، این کودکان همچنان در مهارت‌های زبانی در حیطه واژگان، دستور، خواندن، نوشتن و درک شنیداری مشکل خواهند داشت و این به این معناست که حتی دیرگفتارهایی که به همسالان‌شان می‌رسند در توسعه مهارت‌های زبانی و سوادآموزی با قدری اشکال مواجه‌اند.

۲-۳ کودک تحت تأثیر عوامل متعدد می‌تواند در معرض خطر بیشتری برای ادامه تأخیر زبانی قرار گیرد

گرچه ما با اطمینان نمی‌دانیم کدام کودکان با مشکلات زبانی خود به زندگی ادامه می‌هند، اما عوامل متعددی وجود دارند که باعث ادامه تأخیرگفتاری در کودکان می‌شوند. برای مثال، دیرگفتارهایی که از صداها یا ایماهای زیادی استفاده نمی‌کنند یا آن‌هایی که در فهمیدن زبان مشکل دارند، در معرض خطر

مهارت‌هایی که به زبان وابسته‌اند، مثل خواندن، مهارت‌های اجتماعی، رفتار و عملکردهای اجرایی (از قبیل برنامه‌ریزی، سازمان‌دهی، توجه کردن، کنترل رفتار تکانشی) نیز رشد خواهند کرد. به طور کلی، کمک زودهنگام به دیرگفتارها از مشکلات آینده آنها پیشگیری و مهارت‌های لازم برای موفقیت در مدرسه و تعاملات اجتماعی را تقویت می‌کند.

بیشتری هم هستند نیز در دیرگفتارهایی که در خانواده‌شان سابقه تأخیر زبانی وجود دارد، احتمال ادامه مشکل بیشتر است.

۳-۳-۲ مداخله زودهنگام می‌تواند تفاوت ایجاد کند

محققان پیشنهاد می‌کنند دیرگفتارهایی که برخی از این ریسک فاکتورها را دارند، در اولین فرصت ممکن کمک دریافت کنند. وقتی به سرعت به نوپایان کمک شود، نه تنها زبان آنها رشد می‌کند، بلکه سایر

اغلب بیشتر از زمانی که گفتاردرمانگر مداخله را ارائه می‌کند مؤثر خواهند بود.

منبع

<http://www.hanen.org/Helpful-Info/Articles/Late-Talkers----What-We-Know,-and-What-We-Don-t.aspx>

۴-۳- مداخلات والدمحور^۱ برای دیرگفتارها

توصیه می‌شود

مداخلات والدمحور نوعی حمایت برای کودکان است که در آن، والدین مهمترین نقش را ایفا می‌کنند. وقتی والدین استراتژی‌هایی برای کمک به کودک دیرگفتار خود یاد بگیرند، به اندازه و

1. parent implemented intervention

سوره ابراهیم

فضای مجازی؛ زبان و خطِ مجازی

معرفی و نقد کتاب زبان، هویت ملی و فضای سایبر

بیبا قوچانی، دانشجوی دکتری زبان‌شناسی همگانی، پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی

ghouchani.bit@gmail.com

۱- مقدمه

وقتی با بزرگترین پایگاه دادگان زبانی‌ای که جهان تاکنون به خود دیده مواجه می‌شویم، باید انتظار داشته باشیم که زبان‌شناسانی آن را بررسی کنند تا بدانند چه اتفاقی در حال روی دادن است (کریستال، ۱۳۹۷: ۲۱). به اعتقاد کریستال (۲۰۱۱)، یکی از وظایف مهم زبان‌شناسان از بین بردن تصورات غلط عموم است و بدون شک فضای مجازی تاکنون باعث به‌وجود آمدن بسیاری از این تصورات و افکار غلط بوده است. بسیاری از افراد هرگونه نگرانی زبانی در زمان حاضر را به این پدیده نسبت می‌دهند؛ از جمله این‌که مرگ زبان‌ها و انحطاط معیارهای نوشتار و گفتار را پیش‌بینی می‌کنند. جدیدترین گزارش از مرکز ملی فضای مجازی در فروردین ۱۳۹۷ حاکی از آن است که گسترش استفاده از پیام‌رسان‌های اجتماعی در سال‌های اخیر از دو منظر تهدیدی برای زبان و خط فارسی محسوب می‌شود. از منظر اول می‌توان به تغییرات ناگهانی و سریع رواج غلط‌نویسی در خط فارسی در پیام‌های تبادل‌شده اشاره نمود که شاید در آینده به مسئله تفاهم نوشتاری در زبان فارسی

چکیده

کتاب **زبان، هویت ملی و فضای سایبر** نوشته حیات عامری یکی از پژوهش‌هایی است که به آسیب‌شناسی زبان و خط فارسی در فضای مجازی می‌پردازد. از مباحث مطرح در این کتاب می‌توان به ردپای فضای مجازی در زبان فارسی، ویژگی‌های زبانی فضای مجازی، تفاوت فارسی معیار با زبان فارسی در فضای مجازی، آسیب‌های زبان فارسی در فضای مجازی، آمیزش زبان فارسی با زبان‌های خارجی، و راه‌کارهای حفاظت از زبان فارسی معیار در فضای مجازی اشاره کرد. در این مختصر، تلاش شده است تا افزون‌بر معرفی کتاب و ساختار کلی آن و نیز مروری بر مطالب فصل‌های آن، به برخی نقاط قوت و ضعف این اثر تاحدودی اشاره شود. **کلیدواژه‌ها:** فضای مجازی، زبان و خط فارسی، هویت ملی، زبان معیار

دوستای عزیز پیشاپیش ممنون از لایکاتون 😊 لدفن کامنت بزارین زیر

گاه‌ها این ورزش سیاست‌زده، مجال حرکت را از

تاحالا شده ظرف پیرکس بزارین تو فر بشکنه

۲- ساختار و محتوای کتاب

۱-۲- مروری بر فصل‌های کتاب

عنوان فصل اول 'ردپای فضای مجازی در زبان فارسی' است. در این فصل، نویسنده با اذعان به این‌که زبان موجودی زنده است و این قابلیت را دارد که با نیاز سخن‌گویانش تغییر کند، این دوره گذار و تحول زبان و خط را در فضای مجازی پذیرفته و معتقد است، دیگران نیز باید مجازی‌بودن این فضا و قواعد خاص آن را به منزله گفتمانی نوظهور و پرقدرت بپذیرند. در بحث واژه، وی معتقد است اصل کم‌کوشی در کاربرد زبان مختص جوانان نیست، بلکه از آن‌ها شروع می‌شود و می‌تواند به قشرها و گروه‌های دیگر جامعه نیز سرایت کند. در این بین، نقش رسانه در ابداع واژه‌های جدید بسیار مهم است. یکی از دلایل نادرست‌نویسی در فضای مجازی، عمومی‌شدن نویسنده‌گی پس از رواج رایانه و اینترنت است. به همین دلیل، شاهد رواج غلط املائی و نگارشی، شکسته‌نویسی، عدم وجود نشانه‌گذاری‌های سجاوندی و از این دست هستیم که می‌تواند حافظه دیداری خواننده را مختل کند. اما موضوعی که باید به آن توجه شود، نهراسیدن از این تغییرات است، هرچند که نباید از هدایت

آسیب جدی وارد کند. از منظر دوم نیز به دلیل تبدیل شدن بستر پیام‌رسان‌های اجتماعی به بستر تولید و انتشار محتوا، شاهد کاهش غنای محتوای وب فارسی هستیم که از طریق موتورهای جستجو برای همه کاربران قابل دسترسی است.

در این میان، مطالعات و پژوهش‌های زیادی درباره دلایل شکل‌گیری این آسیب‌ها در فضای مجازی و راه‌کارهایی برای غلبه بر آن‌ها انجام شده است. یکی از این پژوهش‌ها کتاب زبان، هویت ملی و فضای سایبر اثر حیات عامری است که در سال ۱۳۹۵ توسط نشر پژوهشگاه فرهنگ، هنر و ارتباطات وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی در ۱۸۸ صفحه به چاپ رسید.

این اثر نتیجه تحقیقی است که طی یک سال صورت گرفته و به دنبال واکاوی آسیب‌های استفاده از فضای مجازی بر زبان و خط فارسی انجام شده است و هدف اصلی آن ارائه راه‌کارهایی برای به حداقل رساندن این آسیب‌هاست. در سال‌های اخیر، پرسش‌هایی ذهن زبان‌شناسان و حتی جامعه‌شناسان را مشغول ساخته، مانند این‌که آیا گسترش اینترنت و شبکه‌های مجازی و استفاده فزاینده کاربران از این شبکه‌ها همچون تلگرام، اینستاگرام، واتساپ و از این دست باعث کم‌توجهی به زبان معیار نمی‌شود؟ آیا رواج سبک خاصی از خط و زبان فارسی در فضای مجازی که امروزه با عنوان زبان اینترنتی بر همه آشکار است، باعث تنزل جایگاه زبان فارسی به عنوان زبانی معیار در دراز مدت نمی‌شود؟ این کتاب در واقع پاسخی است به کسانی که نگران تأثیر منفی فضای مجازی بر زبان فارسی‌اند.

و کنترل این تغییرات نیز غافل شد، زیرا آسیب‌هایی جدی و جبران‌ناپذیر به همراه خواهد داشت.

در بحث فرهنگ، نویسنده به‌درستی به لزوم بومی‌سازی و ایجاد مترجم‌های فارسی اشاره می‌کند و معتقد است به‌دلیل تأثیر انکارناپذیر فرهنگ بر زبان، این مسئولیت متخصصان و کارشناسان داخلی است که نرم‌افزارها و مترجم‌های مورد نیاز را با در نظر گرفتن زبان و فرهنگ فارسی ایجاد کنند.

نویسنده به‌عنوان راه‌کاری برای نظارت بر این معضل پیشنهاد تشکیل 'خانه' زبان در فضای مجازی' را داده که با هدف معادل‌سازی برای محتوای فضای مجازی، مثلاً تدوین آیین‌نامه برای نوشتن وبلاگ، شبکه‌های اجتماعی و سایت‌ها ایجاد شود.

فصل دوم با عنوان 'ویژگی‌های زبانی فضای مجازی' به اجتناب‌ناپذیری بودن روبه‌رو شدن با فضای مجازی می‌پردازد. نویسنده در این فصل اذعان می‌دارد که نمی‌شود برای مصون ماندن از پیامدهای آنچه در عصر ارتباطات جهانی عرضه می‌شود به‌کل آن را کنار گذاشت، بلکه باید خود را به ابزار فناوری مسلح کرد و نسبت به شناخت عمیق‌تر ویژگی‌های زبان و خط فارسی و نیازهای کاربران آن کوشید. در این فصل، نویسنده به داده‌های مورد استفاده در این پژوهش و نحوه گردآوری آن‌ها اشاره می‌کند و به دو جنبه اصلی که می‌توان از طریق آن‌ها به آسیب‌شناسی زبان و خط فارسی پرداخت اشاره می‌کند:

«- مسائل مربوط به ویژگی‌های زبان و خط فارسی و مشکلات عملی کاربری آن در محیط مجازی - پیامدها و مشکلات ناشی از این کاربرد و تأثیرات نامطلوب بر زبان فارسی و راه‌کارهای مقابله با آن»

ذکر چند پژوهش مرتبط با همین موضوع و تعاریف نظری همچون برنامه‌ریزی زبان، گونه زبانی، زبان معیار و از این دست تعاریف در همین فصل گنجانده شده است.

اگر تفاوت فارسی گفتاری و نوشتاری را قبول کنیم، باید بپذیریم که زبان فارسی معیار با زبان فارسی در فضای مجازی هم متفاوت است. فصل سوم به همین تفاوت زبان فارسی معیار با زبان فارسی در فضای مجازی می‌پردازد. نویسنده در این فصل به تأثیرپذیرفتن فرهنگ و هویت یک جامعه از آسیب‌های تحمیل‌شده بر خط و زبان آن اشاره می‌کند. او در عین حال یادآور می‌شود که ورود به این دنیای مجازی برای غلبه بر ترس از بین رفتن زبان و فرهنگ ضروری است. کاربران در فضای مجازی در قواعد کلی زبان معیار تغییراتی ایجاد می‌کنند تا گونه زبانی خاص خود را به‌وجود آورند که ویژگی‌های نحوی، صرفی، و آوایی خاص خود را داراست. نویسنده در این فصل مشخصاً به ویژگی‌های زبان فارسی در سایت‌های رسمی و وبلاگ‌های فارسی‌زبان می‌پردازد و به موج فارسی وبلاگ‌نویسی در ایران اشاره می‌کند. وی معتقد است آزادی نسبی رسانه وبلاگ از قید و بندهایی که سایر رسانه‌ها را محدود می‌کند در رواج وبلاگ‌نویسی بین قشرهای مختلف جامعه بی‌تأثیر نبوده است. شرح مبسوطی از تعاریف، تفاوت‌ها و شباهت‌های میان وبلاگ و وبسایت را نیز می‌توان در این

فصل یافت. در انتهای فصل نیز پیشینه مفصلی مربوط به پژوهش‌های ایرانی دربارهٔ زبان و خط در فضای مجازی آمده است.

فصل چهارم به 'آسیب‌های زبان فارسی در فضای مجازی' می‌پردازد. نویسندگان در این فصل به مشکلات مهمی که در استفاده از زبان فارسی در اینترنت وجود داشته، از جمله نبود استاندارد مشترک اشاره می‌کنند که البته با ظهور و ترویج استاندارد یونی‌کد، این مشکل تا حدی برطرف شده است، اما مشکلات دیگر مانند حروف مشترک فارسی و عربی، صفحه‌کلیدهای غیراستاندارد، و معضل نوشتن واژه‌های فارسی با حروف انگلیسی، عدم تناسب آدرس‌های فارسی با موتورهای جستجو، کاربرد کلمات نادرست و وارداتی، عدم استفاده از برابرنهادهای فارسی به جای بسیاری از اصطلاحات خاص فضای مجازی، و بسیاری مشکلات دیگر همچنان پابرجاست. در ادامه این فصل، نویسندگان به ویژگی‌های زبانی و نگارشی وبسایت‌های رسمی و وبلاگ‌های شخصی بررسی شده در این پژوهش، ذیل زیرعنوان‌های مسائل نگارشی، مسائل واژگانی، و مسائل نحوی می‌پردازد، از جمله فاصله مجازی، استفاده نادرست از علائم نگارشی و محل نامناسب آن‌ها، عدم یکدستی رسم الخط کلمات، کاربرد دو صورت فارسی و لاتین برای یک واژه، عدم دقت در حروف چینی متون و جابجایی کلمات، استفاده از کلمات عربی، مشکلات مربوط به حذف به قرینه در جملات، استفاده از زبان محاوره‌ای، و کوتاه‌نویسی. در بخش بعدی، نویسندگان پس از مقدمه‌ای طولانی درباره رده‌بندی زبان‌ها، به نتایج بررسی آرایش سازه‌ها در جملات ساده اخباری در وبلاگ‌های فارسی زبان می‌پردازد.

عنوان فصل پنجم 'آمیزش زبان فارسی با زبان‌های خارجی در فضای مجازی' است. از میان سطوح مختلف زبانی، این سطح واژگان است که با سرعت و سهولت بیشتری تحت تأثیر تغییرات دنیای جدید قرار می‌گیرد. نویسندگان در این فصل به پدیده قرض‌گیری‌های واژگانی اشاره دارد و در ابتدای بحث به ذکر انواع قرض‌گیری می‌پردازد و در انتها نمونه‌های مشاهده‌شده از پیکره مورد بررسی در این پژوهش را ذکر می‌کند.

فصل ششم کتاب با عنوان 'راهکارهای حفاظت از زبان فارسی معیار در فضای مجازی'، راهکارهایی را برای رویارویی با هستاری به نام فضای مجازی پیشنهاد می‌کند. زبان معیار به آن صورتی از زبان اطلاق می‌شود که افراد یک کشور آن را به‌عنوان بهترین و موثرترین وسیله ارتباط در میان خود به کار می‌برند و همین صورت زبانی است که معمولاً با زبان مکتوب یا نوشتار مطابقت دارد و در رسانه‌ها، کتاب‌های درسی، روزنامه‌ها، و روابط رسمی به کار می‌رود. نویسندگان این کتاب معتقد است که استفاده درست از این زبان موجب اعتبار و کسب امتیازهای اجتماعی می‌شود و زبان فارسی به‌عنوان مرجع زبانی در جامعه‌ای که تنوع زبانی و گویشی بسیار دارد به شدت نیازمند مراقبت و توجه است. نویسندگان در این فصل ذیل عنوان 'راهکارهای پیشگیری از آسیب زبان فارسی معیار در فضای مجازی' به مصداق‌های آن اشاره می‌کند. از جمله آن‌ها می‌توان به این موارد اشاره کرد: حل مشکلات خط فارسی در فضای

مجازی، ترویج درست‌نویسی در وب‌نوشته‌ها، تقویت فرهنگ فارسی مجازی بین کاربران اینترنتی، به‌روزرسانی معادل‌سازی‌ها با ورود واژه‌های جدید، ایجاد استاندارد مشترک در زبان اینترنت، حمایت دولت از تولید دیجیتالی، تقویت و حمایت از پایگاه داده‌های زبان فارسی، طراحی برنامه‌های ویرایش در نوشته‌های اینترنتی، حمایت و پشتیبانی دولت از زبان فارسی، توسعه کاربری خط و زبان فارسی در محیط رایانه‌ای، و حل و فصل غوغای واژه‌سازی در فضای مجازی. در پایان این فصل نیز همانند فصل دوم شاهد یادداشت فصل هستیم که به معرفی مفصل پایگاه داده‌های زبان فارسی اختصاص داده شده است.

۳- ارزیابی کلی کتاب

یکی از ویژگی‌های جالب توجه این اثر عنوان آن است که از آن‌جا که به یکی از موضوعات و بحث‌های مطرح در دنیا می‌پردازد، حتی باعث جلب توجه خوانندگان غیرمتخصص نیز می‌شود. این کتاب بسیاری از مباحث مربوط به فضای مجازی از جمله ویلاگ‌ها، وب‌سایت‌ها، و شبکه‌های مجازی را به‌خوبی پوشش می‌دهد. نویسنده کتاب در هر زمینه به بررسی آراء موافقین و مخالفین بحث می‌پردازد و از دادن حکم کلی اجتناب می‌ورزد.

از دیگر مزایای این کتاب می‌توان به نثر ساده و روان آن اشاره کرد که با عمومی‌بودن موضوع و گستره وسیع مخاطبان آن همخوانی دارد. فصل‌بندی کتاب نیز متناسب با اهداف آن صورت گرفته و هر فصل به عناوین جزئی‌تر تقسیم شده است. در ابتدای هر فصل، پیش‌نمایی از مطالب آن فصل آمده که خواننده را با محتوای کلی آن فصل آشنا می‌کند.

از دیگر نقاط قوت کتاب می‌توان به رعایت شیوه نگارش و جمله‌بندی‌ها و برخی مسائل صوری همچون نیم‌فاصله‌ها و سرهم و جدانویسی‌ها در اغلب موارد و ویرایش کل اثر اشاره کرد که به نظر می‌رسد با دقت و ظرافت زیادی صورت گرفته باشد. ارجاع‌دهی‌ها در متن به صورت یکدست رعایت شده و خواننده می‌تواند به‌سادگی از طریق این ارجاعات به منابع معرفی‌شده دسترسی داشته باشد. در پایان کتاب نیز فهرست جامعی از منابع مورد استفاده نویسنده کتاب با دسته‌بندی مطلوب آمده که به منابع فارسی، انگلیسی، و منابع الکترونیکی تقسیم می‌شود.

۴- کاستی‌ها

بی‌شک ذکر کاستی‌های یک اثر نه‌تنها از ارزش علمی و معنوی آن نمی‌کاهد، بلکه به کامل‌شدن نسخه‌های بعدی آن که در اختیار خوانندگان قرار می‌گیرد کمک شایانی می‌کند. در این‌جا به ذکر چند نکته می‌پردازیم:

در عنوان کتاب بهتر بود از معادل فارسی واژه 'سایبر' که در متن کتاب 'مجازی' آمده استفاده می‌شد. یکی از مواردی که در ابتدای امر (مقدمه کتاب) محسوس است، عدم وجود ارجاع‌دهی در برخی موارد است که محتوا از مقاله‌ای دیگر استخراج شده و متأسفانه ارجاعی به نویسنده آن مقاله دیده نمی‌شود. نکته

واژه‌نامه‌ای برای واژه‌های تخصصی درج می‌شد. همچنین جای خالی فصلی به عنوان جمع‌بندی و نتیجه‌گیری کلی از اهداف علمی کتاب به روشنی احساس می‌شود.

۵- نتیجه‌گیری

به‌طور خلاصه، می‌توان نقاط قوت زبان، هویت ملی و فضای سایبر را این‌گونه برشمرد: پوشش گسترده و همه‌جانبه مباحث مربوط به فضای مجازی و زبان فارسی، ارائه و پیشنهادها کاربردی به‌منظور غلبه بر این مشکلات، سادگی و روانی متن، ذکر مثال‌های واقعی از داده‌های مورد بررسی، استفاده از منابع متنوع و طراحی مناسب آن. همه این موارد باعث می‌شوند تا کتاب **زبان، هویت ملی و فضای سایبر** به کتابی ارزشمند و درخور توجه در میان پژوهش‌هایی از این دست تبدیل شود. خواندن این کتاب به کسانی که علاقه‌مند به مباحث جامعه‌شناسی زبان، برنامه‌ریزی زبان و هویت هستند توصیه می‌شود.

کتابنامه

۱. بیجن‌خان، م. (۱۳۹۱). «خط و زبان فارسی در فضای مجازی». در

https://www.civilica.com/Paper-CNCCS01-CNCCS01_001.html

۲. عامری، ح. (۱۳۹۵). **زبان، هویت ملی و فضای سایبر**. تهران: پژوهشگاه فرهنگ، هنر و ارتباطات، وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی.

۳. کریستال، د. (۲۰۱۱). **زبان‌شناسی اینترنت: راهنمای برای**

دانشجویان. ترجمه محمدحسن ترابی، تهران: نشر نویسه پاریس.

۴. تلگرام و خط و زبان فارسی (۱۳۹۷). «سلسله مباحث

تنظیم الگوی مصرف پیام‌رسان‌های اجتماعی»، مرکز ملی

فضای مجازی جمهوری اسلامی ایران، فروردین ۱۳۹۷.

www.majazi.ir

5. Garvin, P., Mathiot, M. (1956). «Urbanization of Guarain Language: A Problem in Language and Culture», In J. A. Fishman (Ed), *Readings in the Sociology of Language*. Mouton: The Hague.

دیگر آن‌که محتوای کتاب بیشتر حالت گزارش‌گونه دارد، در صورتی‌که انتظار می‌رود مطالب یک اثر چاپ‌شده با استانداردهای چاپ کتاب همخوانی داشته باشد؛ برای مثال، بهتر بود در انتهای هر فصل بخشی به عنوان جمع‌بندی و خلاصه مباحث ذکر شده گنجانده می‌شد. مطلب بعدی این است که بخشی از پیشینه موضوع به اختصار در فصل دوم ذکر شده و باقی آن تحت عنوان یادداشتی بر فصل در انتهای فصل سوم آمده که بهتر بود در این زمینه یکدستی لازم رعایت می‌شد. همچنین گاهی شاهد رعایت نشدن برخی نکات نگارشی از جمله نیم‌فاصله‌ها (ص ۴۱^۱، ص ۲۳^۲)، عدم رعایت اصول صحیح نقل‌قول نویسی (ص ۳۴)، ایرادهای تایپی (ص ۲۱^۳، ص ۴۵^۴، ص ۹۰^۵)، و ایرادهای نحوی (ص ۵۴^۶) هستیم. در مواردی نیز با پانویس برای برخی اسامی خاص و اصطلاحات انگلیسی مواجه می‌شویم (ص ۴۳^۷، ص ۷۹^۸، ص ۹۰^۹)، بهتر بود مطالبی که ذیل عنوان یادداشت‌هایی در فصل در انتهای فصل‌های چهارم و ششم آمده است، در پیوست کتاب بیاید. در بخش منابع انگلیسی نیز عدم یکدستی در ذکر نام نویسندگان مشاهده می‌شود؛ به این معنا که برخی اسامی کامل و برخی به‌صورت اختصار آمده‌اند. در پایان این‌که بهتر بود در انتهای کتاب

۱. دور دست‌ترین (دور دست‌ترین)

۲. نا به هنگام (نا به هنگام)

۳. مروادات (مروادات)

۴. مجازی (مجازی)

۵. سازمان‌های (سازمان‌هایی)

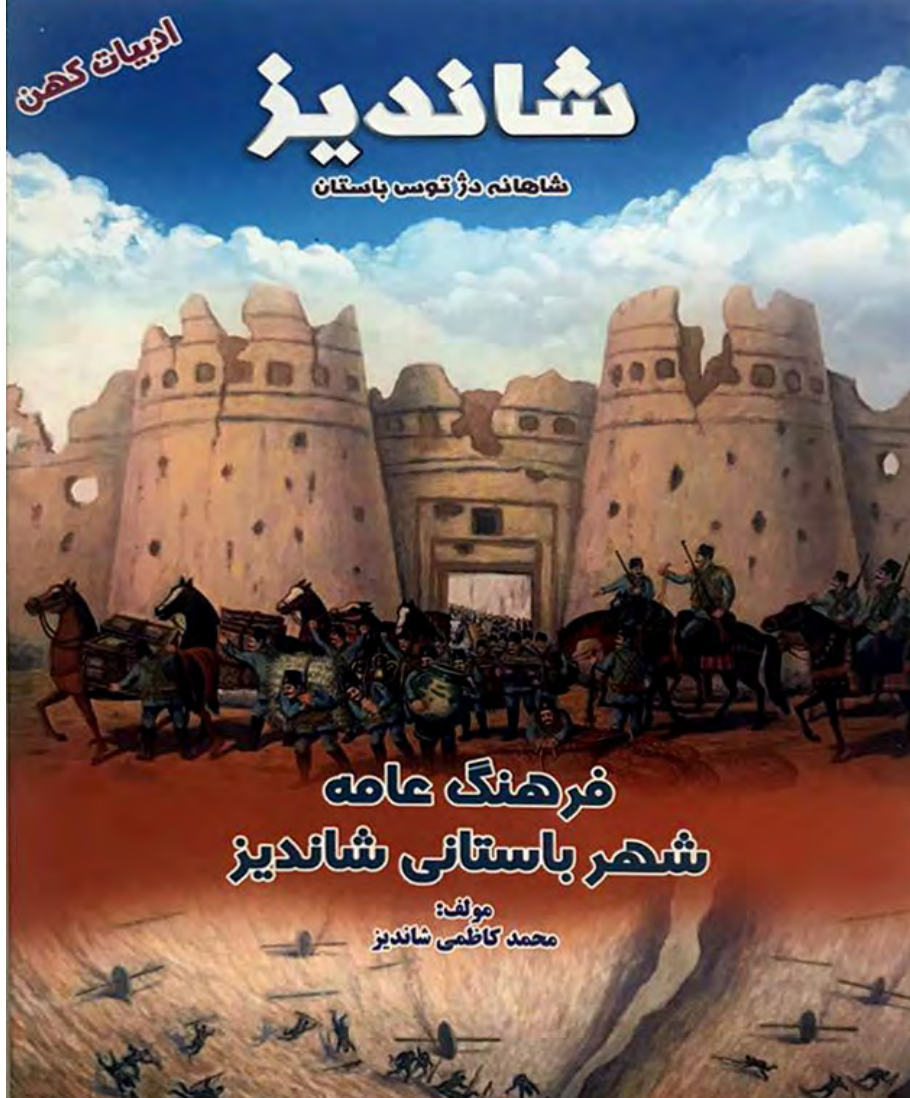
۶. صفحه‌های کلید مشخص شده (صفحه‌کلیدهای مشخص شده)

۷. تیموتی برنرز (Timothy John Berners-Lee) (مخترع وب)

۸. هومو ساینس

۹. روین و ریوند (۱۹۷۱)، (در کتابنامه همه نیامده است)

۱۰. گاروین و ماتیو (۱۹۵۶)

معرفی و بررسی کتاب فرهنگ عامه شهر باستانی شاندیز شاندیز شاهانه دژ توس باستان

نیره جودی، دانشجوی دکتری زبان‌شناسی، دانشگاه علامه طباطبائی

nayerehjoodi@gmail.com

فرهنگ عامه هر قوم را می‌توان آینه تمام‌نمای تاریخ، هویت، و زبان آن قوم دانست. زبان مردم هر جامعه علاوه بر کاربردهای ارتباطی، دربردارنده یادگارهای فکری، ذوق و ادبی آن جامعه است که به صورت شفاهی به نسل‌های آینده منتقل می‌شود. بنابراین، از آن‌جاکه زبان بخشی از هویت تاریخی مردم هر جامعه‌ای به شمار می‌رود، ثبت و حفظ این گنجینه و انتقال آن به نسل‌های آینده اهمیت به‌سزایی دارد. رشد فناوری‌های ارتباطی، گسترش رسانه‌های جهانی، و درکل حرکت به سمت زندگی شهری در جوامع بشری زمینه‌ساز دور شدن مردم یک خرده‌فرهنگ از پیشینه فرهنگی-زبانی خود خواهد بود. فرهنگ‌نگاری به‌عنوان یکی از راه‌های حفظ زبان، فرهنگ، و تاریخ شفاهی یک قوم همواره مورد توجه مردم‌شناسان، جامعه‌شناسان، و زبان‌شناسان بوده است. با توجه به تنوع بی‌نظیر فرهنگی در ایران و همچنین تحولات اجتماعی-ارتباطی، شایسته است بیش از پیش به این مهم پرداخته شود. در زمینه ثبت فرهنگ عامه در ایران تلاش‌های ارزنده‌ای صورت گرفته است که یکی از مهم‌ترین آن‌ها را می‌توان تألیف کتاب **دانشنامه فرهنگ مردم ایران** اثر دکتر محمد جعفری قنواقی عنوان

کرد. پژوهشگران ایرانی دیگری نیز در این راه خطیر گام گذاشته‌اند، اما برای حفظ خرده‌فرهنگ‌های متنوع همچنان به تلاش در این زمینه نیاز است.

نگاشته حاضر می‌کوشد کتابی را معرفی کند که تلاشی شایسته تقدیر در زمینه ثبت فرهنگ و زبان بومی یکی از خرده‌فرهنگ‌های ایران کرده است. کتاب **فرهنگ عامه شهر باستانی شاندیز** یکی از انگشت‌شمار آثاری است که به معرفی و بررسی علمی و مستند فرهنگ عامه شهر شاندیز پرداخته است. این کتاب که ۴۳۲ صفحه دارد با قطع وزیری توسط انتشارات پیام طوس شهر مشهد و در چاپخانه آستان قدس رضوی در سال ۱۳۹۰ به چاپ رسیده است. این کتاب در هفت بخش تنظیم شده است و می‌توان موضوع کلی کتاب را معرفی فرهنگ عامه شهر شاندیز دانست. از آن‌جاکه زبان سهم قابل توجهی در فرهنگ مردم هر منطقه دارد، بخش اصلی این کتاب به زبان گویشوران این شهر پرداخته است. بنابراین، بررسی محتوای کتاب با نگاه علم زبان‌شناسی می‌تواند به معرفی هرچه مفیدتر آن بیانجامد و نیز مسائلی را روشن کند که می‌توانند زمینه‌ساز علمی‌تر شدن این اثر ارزنده در چاپ‌های بعدی باشد.

اما پیش از پرداختن به بررسی محتوای کتاب، شهر شاندیز و نویسنده این اثر را به‌طور خلاصه معرفی می‌کنیم:

۱- درباره شهر شاندیز

شهر تاریخی شاندیز در پانزده کیلومتری شمال غرب مشهد در استان خراسان رضوی قرار دارد و مرکز بخش شاندیز از شهرستان طرقبه شاندیز است. شاندیز طبق مصوبه هیئت وزیران در سال ۱۳۸۴ به‌عنوان اولویت اول و تنها منطقه بین‌المللی گردشگری ایران شناخته شد. مطابق سرشماری سال ۱۳۹۵، جمعیت این شهر ۱۳۹۸۷ تن است. با توجه به بررسی‌های محلی در سال‌های اخیر و رشد پروژه‌های عمرانی و گردشگری، شاندیز برخلاف سال‌های پیشین به شهری مهاجرپذیر تبدیل شده است، هرچند آمار دقیق و رسمی از این روند در دست نیست، اما در هر صورت این تغییر در بافت جمعیتی می‌تواند سبب تغییرات فرهنگی و زبانی باشد. با توجه به شرایط جغرافیایی، کوه‌های اطراف شهر، مانند قلّه شیرباد با ارتفاع ۳۳۲۲ متر از سطح دریا که مرتفع‌ترین نقطه استان خراسان رضوی نیز به‌شمار می‌رود و در منطقه زشک بخش شاندیز واقع است، و همچنین رودخانه جاری در این شهر می‌تواند شاندیز را از خوش‌آب‌وهواترین نقاط اطراف مشهد به‌شمار آورد. طبیعت کوهستانی و باطراوت شاندیز، مخصوصاً در فصل تابستان، میزبان گردشگران و زائران امام رضا (علیه‌السلام) در مشهد است. رستوران‌ها و غذاهای ویژه این شهر، از جمله شیشلیک شاندیز، به‌عنوان جاذبه‌های گردشگری این شهر به محبوبیت جهانی رسیده‌اند.

۲- درباره نویسنده

نویسنده کتاب، محمد کاظمی شاندیز، در سال ۱۳۳۶ در شهر باستانی شاندیز به دنیا آمد. دوران کودکی و نوجوانی را در محله پاچنار شاندیز گذراند. وی تحصیلات خود را تا پایه سوم نظام قدیم در دبیرستان کیان شاندیز گذراند و پس از اقامت در مشهد ضمن اشتغال به شغل سیم‌پیچی و تابلوهای برق صنعتی، در نوبت شبانه به تحصیل ادامه داد و دیپلم برق صنعتی گرفت. از سال ۱۳۵۵ و بعد از اتمام دوران سربازی، در صنعت ملی گاز ایران مشغول به کار شد و پس از گذراندن دوره‌های فنی تخصصی، همزمان با انقلاب اسلامی و بعد از آن کار اجرایی نیمه‌کاره رهاشده برق پیمان‌کاران خارجی (ایتالیایی) را در پالایشگاه سرخس با موفقیت به اتمام رساند. وی در دوران بازنشستگی و با توجه به زمینه قبلی، به تحقیقات گسترده در زمینه فرهنگ، تاریخ، و آثار گذشتگان زادگاه خود علاقه‌مند شد. او بعد از نوشتن اولین شجره‌نامه فامیلی در شهر شاندیز و مقاله‌هایی برای همایش شاندیزشناسی، به نوشتن کتاب مذکور مشغول شد.

گوش به دست می‌دهد، گونه زبانی شاندریز را گوش به شمار آورده و به تبیین قواعد این گوش می‌پردازد، هرچند تعریف او از گونه، گوش، و لهجه با آنچه در پژوهش‌های زبان‌شناسان رایج است اندکی تفاوت دارد. دبیرمقدم (۱۳۸۷:۱۲۰) پس از بررسی رویکردهای مختلف درباره اصطلاحات زبان، گوش، لهجه و گونه، تعاریف زیر را معیار و متعلق به 'نظریه عمومی زبان' می‌داند: زبان در این تعریف دو گونه زبانی است که سخنگویان فهم متقابل ندارند و گوش^۲ دو گونه زبانی است که سخنگویان آن دو فهم متقابل دارند ولی آن دو گونه از نظر آوایی و واجی و واژگانی و / یا دستوری با هم تفاوت دارد. لهجه^۳ دو گونه زبانی است که سخنگویان آن دو فهم متقابل دارند اما تفاوت‌های آوایی (و واجی) مشاهده می‌شود. و گونه^۴ اصطلاحی خنثی است که می‌توان آن را به جای هر یک از اصطلاحات و در تعریفشان به کار برد. براساس تعریف دبیرمقدم (۱۳۷۸) در مقاله «زبان، گونه، گوش، لهجه: کاربردهای بومی و جهانی» از این سه اصطلاح، به نظر می‌رسد که گونه تکلمی مردم شاندریز را می‌توان لهجه نامید، نه گوش، چراکه با صرف نظر از تفاوت‌های نحوی بسیار اندک، گویشور این زبان و گویشور فارسی معیار فهم متقابل و کاملی از یکدیگر دارند. نویسنده این کتاب قواعد گویشی مورد نظر خود را در بخش تغییرات آوایی به ۳۲ گروه متفاوت و در قالب فهرست کلمات در هر گروه و در بخش ساخت‌واژه‌ای به پنج بخش اصلی دسته‌بندی کرده است. وی در بخش ساخت‌واژه چند گروه مختلف از کلمات قرصی را با عنوان کلمات با اصطلاح کلمات دخیل از عربی، ترکی، روسی و فرانسوی

1. Language
2. dialect
3. accent
4. variety

۳- بخش‌های کتاب

۱-۳- پیشگفتار

در پیشگفتار کتاب، نویسنده هدف از نگاشتن این کتاب را معرفی یکی از خرده‌فرهنگ‌های غنی و بومی عنوان کرده است. وی همچنین با اشاره به نبود کتابی با این محتوا برای شناساندن فرهنگ شاندریز، این نکته را ذکر کرده است که این کتاب می‌تواند در معرفی و ثبت هویت فرهنگی و اصیل بخشی از توس بزرگ و باستانی گام بردارد. در این بخش همچنین از دکتر محمدمهدی ناصح، استاد ادبیات فارسی دانشگاه فردوسی مشهد، که زحمت ویراستاری این فرهنگ‌نامه را برعهده داشته‌اند و در نگارش آن نقش راهنما را داشته‌اند قدردانی شده است. پس از آن از اهالی شهر شاندریز و خانواده‌هایی که با نویسنده در جمع‌آوری اطلاعات و داده‌های زبانی در بخش‌های مختلف کتاب همکاری کرده‌اند، با ذکر نام شماری از آن‌ها، مراتب قدردانی به عمل آمده است.

پیشگفتار کتاب حاضر همچنین به صورت مختصر موقعیت جغرافیایی شهر را توصیف کرده است و با ارائه نقشه‌ای به بازنمایی مکانی شهر در استان خراسان رضوی پرداخته شده است. لازم به ذکر است که برای کلمات و اصطلاحاتی که در این کتاب آمده، همان‌گونه که در این دست کتاب‌ها رایج است، جدول آوانگاری آن‌ها به دست داده نشده است.

۲-۳- بخش اول

نویسنده در بخش اول کتاب مراسم مربوط به جشن نوروز باستانی را معرفی کرده و شماری از رسوم مردم این شهر برای تدارک جشن نوروز در قدیم را شرح داده است. مطالبی با عناوین سمنوپزان در شاندریز از عهد باستان، نظافت عمومی و بهداشتی نمودن محیط، پخت نان‌های محلی متنوع برای عید نوروز، تهیه و تدارک دیدن لباس مخصوص عید نوروز، جشن چهارشنبه‌سوری؛ رسم کوزه‌شناسی، رسم ملاقه‌زنی و کفگیرزنی، یک روز مانده به عید نوروز و رسم روز عرفه، صرف آش رشته در صبح روز عید نوروز، تدارک هفت‌سین برای روز عید، سفره‌آجیل عید نوروز و سیزده‌به‌در و تدارکات آن را می‌توان در این بخش از کتاب مطالعه کرد.

۳-۳- بخش دوم

در بخش دوم کتاب، نویسنده به معرفی قواعد گویشی شهر شاندریز پرداخته است. وی با توجه به تعریفی که از اصطلاح

۳-۶- بخش پنجم

در بخش پنجم، نویسنده سه نمونه از افسانه‌های محلی شاندیز را به صورت مستند از زبان چند تن از کهنسالان شهر شاندیز ثبت کرده است. اولین داستان این بخش از زبان خود نویسنده است. در این بخش در کنار هر جمله از هر افسانه که به صورت اعراب‌گذاری شده نوشته شده، معنی جملات به فارسی معیار نیز آمده است.

۳-۷- بخش ششم

در بخش ششم با عنوان 'برگزیده‌های ادبی شاندیز'، نویسنده شماری از اشعار شاعران محلی را ارائه کرده است. در این آثار، علاوه بر نثرهای آهنگین به گویش شاندیزی، قطعاتی از کهنسالان و همچنین ادیبان جوان‌تر بومی شهر شاندیز و در سبک‌های مختلف شعری به چشم می‌خورد.

۳-۸- بخش هفتم

در بخش هفتم، نویسنده خوش‌ذوق آلبومی از عکس‌های نقاط دیدنی طبیعی، عکس‌های قدیمی مربوط به شهر شاندیز، و آثار هنری معاصر هنرمندان شاندیز با موضوع تاریخ و طبیعت این شهر را برای مخاطبان در کتابش آورده است.

۴- نتیجه‌گیری و پیشنهاد

فرهنگ‌نگاری در کنار دیگر زمینه‌های پژوهش‌های زبانی، تخصصی است که می‌تواند به ثبت و حفظ زبان به‌عنوان یکی از مهم‌ترین مؤلفه‌های فرهنگی کمک کند. امروزه با رشد فناوری‌های اطلاعاتی، رسانه‌های جهانی، و ارتباط نزدیک فرهنگ‌ها و زبان‌های گوناگون، حفظ و انتقال خرده‌فرهنگ‌ها به نسل‌های بعدی جز با ثبت گونه‌های مختلف زبانی امکان نمی‌یابد. از آن‌جا که فرهنگ‌نگاری مستقیماً با حوزه برنامه‌ریزی زبانی در ارتباط است و با توجه به حساسیت و اهمیت این تخصص، شایسته است که انجام هرگونه تلاش در این زمینه از پایه به صورت علمی صورت یابد. روشن است که فعالیت فرهنگ‌نگاری و ثبت پیشینه زبانی یک خرده‌فرهنگ کاری پرزحمت و پرهزینه است، به‌گونه‌ای که این فعالیت‌ها معمولاً با حمایت و کمک مالی دولت‌ها صورت می‌گیرد. اهمیت و ضرورت فرهنگ‌نگاری در دنیا به اندازه‌ای است که اغلب انتشارات معتبر به تدوین کتاب‌های راهنما برای انجام این فعالیت پژوهشی-

فهرست کرده و به فرایندهای واژه‌سازی در زبان مردم شاندیز پرداخته است. در پایان این بخش از کتاب، نویسنده به بررسی تفاوت لهجه مردم در سه محله اصلی شهر شاندیز پرداخته است. او همچنین گروهی از کلمات را که در زبان مردم شاندیز رایج است معرفی کرده و ادعا کرده که آن‌ها بازمانده فارسی میانه هستند که البته شایسته‌تر می‌نماید در ویرایش‌های بعدی کتاب مستندهای ریشه‌شناختی برای هر واژه ارائه شود. نویسنده همچنین در یک فهرست کلماتی را قرار داده است که در چند معنای مختلف به کار می‌روند.

۳-۴- بخش سوم

در این بخش، نویسنده فهرستی از واژه‌ها و اصطلاحات شاندیزی را که به صورت الفبایی مرتب شده در ۱۷۵ صفحه به دست داده است. برای آشنایی بیشتر به نمونه‌هایی از این واژه‌ها از مدخل‌های مختلف کتاب اشاره می‌کنیم: **آشَمَلی**: خودشیرینی نمودن، خوش‌خدمتی کردن، مقدمات آشتی را فراهم کردن، تملق‌گویی و چاپلوسی **أغَل رُمبُور**: لانه زنبور **حَم دَدَن**: قوس دادن **حَم یَزه**: دهان دره، خمیازه

۳-۵- بخش چهارم

این بخش 'تمثیل و الحکم' نام دارد و فهرستی الفبایی از کنایه‌ها و ضرب‌المثل‌های قدیمی مردم شاندیز را به خواننده معرفی می‌کند و در ۱۲۳ صفحه مرتب شده است. نمونه‌هایی از کنایه‌ها و ضرب‌المثل‌های شهر شاندیز: **دَس به دَمَنِش رَفَدَن**: (دست به دامش شدن) کنایه از آن است که به جهت برآوردن حاجت خود و یا دریافت کمک و یا درخواست گذشتی به او متوسل می‌شوند.

شان‌دیز شناخته شده و با نظام واجی آوایی فارسی معیار مقایسه شود. همچنین فرایندهای واژه‌سازی ارائه شده درخور پژوهش و بررسی‌های دقیق‌تر می‌نمایند.

این کتاب در فصل سوم گنجینه‌ای از کلمات قدیمی زبان مردم شان‌دیز را در خود دارد؛ کلماتی که اکنون بسیاری از آن‌ها حتی برای نسل‌های جوان بومی و ساکن منطقه ناآشنا هستند. این کتاب کلمات را به ترتیب حروف الفبا و براساس اولین حرف هر کلمه فهرست کرده است، اما برای علمی‌تر شدن این بخش از این اثر ارزشمند، توجه به چند نکته حائز اهمیت است:

پیروی از روشی علمی و استاندارد در تهیه و تدوین داده‌های زبانی شاید مهم‌ترین نکته‌ای باشد که بتواند به بهتر سامان‌یافتن این اثر کمک کند. این کتاب منبع بسیار ارزشمندی از داده‌های خام گویش شان‌دیزی است که نیازمند بازنگری زبان‌شناسان بومی است. به‌طور کلی این کتاب‌رامی‌توان‌زمینه‌ساز چند کتاب دیگر با موضوع فرهنگ عامه شان‌دیز به‌عنوان شهری تاریخی-فرهنگی دانست.

در این کتاب نویسنده کوشیده است با استفاده از اعراب‌گذاری، شیوه درست خوانش واژه‌ها را به خواننده ارائه دهد. اگرچه این فرهنگ یک‌زبانه است و تفاوت آوایی گویش شان‌دیزی و فارسی معیار به اندازه‌ای نیست که فهم متقابل صورت نگیرد، اما به‌نظر می‌رسد استفاده از الفبای آوایی بین‌المللی^۲ می‌تواند بر ماندگاری این اثر بیافزاید و نیازهای طیف گسترده‌تری از علاقه‌مندان، فرهنگ‌پژوهان و زبان‌شناسان را در کاربردهای احتمالی آینده فراهم آورد.

مقوله هر واژه در این فرهنگ مشخص نشده است، که اگر این نکته مد نظر نویسنده در چاپ‌های بعدی باشد، می‌تواند به ارزش علمی این اثر بیافزاید. همچنین برای بهتر مشخص شدن نقش دستوری هر واژه شایسته بود که واژه‌ها در جمله نیز آورده شوند تا نمونه کاربردی هر کدام از کلمات برای مخاطب فراهم باشد.

زبانی می‌پردازند^۱ تا برای پژوهشگران علاقه‌مند به این زمینه شیوه‌نامه‌ای یک‌دست و علمی به‌دست دهند. همچنین باید در نظر داشت که فرهنگ کامل وجود ندارد و همه فرهنگ‌ها به‌گونه‌ای در حال تکمیل‌شدن هستند؛ پس فرایند فرهنگ‌نگاری روندی پویا و پیوسته خواهد داشت.

فرهنگ عامه شهر باستانی شان‌دیز که به کوشش محمد کاظمی شان‌دیز پدید آمده است، صرفاً به‌خاطر دغدغه‌های شخصی نویسنده برای حفظ زبان مردم شان‌دیز و علاقه او به فرهنگ و تاریخ بوده است و بدون استفاده از هیچ منبع مادی یا معنوی دولتی نوشته شده است. با توجه به این‌که به‌واسطه رسانه‌ها آشنایی با فارسی معیار روزافزون است، بنابراین برخورد فرهنگ‌ها و تأثیر زبان معیار بر زبان مردم در مناطق کمتر شهری اجتناب‌ناپذیر است. نتیجه عوامل مختلف زبانی همچون اعتباریافتن گویش معیار این است که ارتباط و فهم متقابل به زبان بومی بین نسل‌های مختلف روزبه‌روز کمتر می‌شود و وجود کتاب‌هایی از این دست می‌تواند به ثبت واژگان و اصطلاحات قدیمی یک زبان کمک کند و به‌گونه‌ای این فاصله را پر کند. زبان‌شناسان و جامعه‌شناسان همواره بر اهمیت حفظ زبان مادری هر فرد به‌مثابه اولین هویت اجتماعی وی تأکید می‌کنند.

کتاب در فصل دوم کلمات را با توجه به تغییرات آوایی همچون همگونی واکه‌ها، تغییرات واکه‌ای، حذف واکه، تغییرات همخوانی و یا حذف آن‌ها دسته‌بندی کرده است که هر کدام از این دسته‌بندی‌ها یکی از قواعد زبانی را نمایندگی می‌کنند که جا دارد متخصصان زبان‌شناس به بررسی دقیق‌تر هر یک از این تغییرات در یکی از چارچوب‌های علمی واجی-آوایی بپردازند تا نظام واجی-آوایی شهر

۱. راهنمای فرهنگ‌نگاری اکسفورد (۲۰۰۸) نمونه‌ای از این دست کتاب‌هاست.

2. International Phonetic Alphabet (IPA)

سازمان مدیریت و برنامه ریزی خراسان رضوی

دفتر نقشه‌های ماسی استان به تفکیک شهرستان بخارا و دهستان

گروه نقشه و GIS اسفند ۸۵

موارد بیان شده درباره فصل کنایه‌ها و اصطلاحات و نمونه‌هایی از افسانه‌های قدیمی شهر شاندیز که در فصل‌های چهارم و پنجم ارائه شده‌اند نیز صادق است. اگر هر کدام از اصطلاحات با به‌کارگیری الفبای آوایی بین‌المللی آوانگاری شوند، خوانش عبارات راحت‌تر و دقیق‌تر خواهد بود.

با همه آنچه به‌عنوان پیشنهاد در نوشته حاضر مطرح شد باید در نظر داشت که این کتاب اثری ارزشمند و تلاشی است شایسته تقدیر برای ثبت و مستندسازی زبان یکی از غنی‌ترین و قدیمی‌ترین خرده‌فرهنگ‌ها در منطقه توس باستانی. اگرچه به نکاتی چند از نارسایی‌های این کتاب اشاره شد، اما این اشکالات به هیچ‌روی در حدی نیست که از ارزش کار نویسنده پرتلاش و فرهنگ‌دوست آن بکاهد.

۵- کتابنامه

۱. دبیرمقدم، م. (۱۳۸۷). «زبان، گونه، گویش، لهجه: کاربردهای بومی و جهانی». *ادب پژوهی*. شماره پنجم. تابستان و پاییز ۱۳۸۷. صص ۹۱-۱۲۸.
۲. کاظمی‌شاندیز، م. (۱۳۹۰). *فرهنگ عامه شهر باستانی شاندیز: شاندیز شاهانه دژ توس باستان*. مشهد: پیام طوس، چاپخانه آستان قدس رضوی.

معرفی حافظه ترجمه «ترادوس»

الهه طاهری قلعه‌نو، دانشجوی دکتری زبان‌شناسی دانشگاه علامه طباطبائی

elahetaheri96@yahoo.com

فناوری ترجمه مفهومی است که با پیشرفت فناوری به حوزه ترجمه وارد شده و به ارتقای سرعت، سهولت و کیفیت ترجمه منجر شده است. ترجمه‌گر گوگل^۱ شاید معروف‌ترین فناوری در حوزه ترجمه باشد که اغلب ما به‌عنوان سیستم ترجمه ماشینی برخط از آن بهره می‌بریم. شرکت اس‌دی‌ال^۲ (www.sdl.com)، بینگ^۳ ([bing.com/translator](http://www.bing.com/translator))، بابلون^۴ (www.babylon-software.com)، کالینز^۵ (www.collinsdictionary.com/translator)، مترجم پارس (www.parstranslator.net)، ترگمان (www.Targoman.ir) و فرازین (www.faraazin.ir) از دیگر نمونه‌های سیستم‌های برخطی هستند که ترجمه ماشینی را به صورت رایگان به کاربران خود عرضه می‌کنند. علاوه بر سیستم ترجمه ماشینی، حافظه‌های ترجمه نیز نقش مهمی در افزایش توانش حرفه‌ای مترجم امروزی داشته‌اند. این حافظه‌ها به مترجم حرفه‌ای این امکان را می‌دهد که از ترجمه‌های پیشین انسان یا ماشین بهره‌برد تا از واژه‌ها و اصطلاحات تخصصی به صورت یکدست در ترجمه استفاده کند. در حافظه‌های ترجمه، کار ترجمه به مترجم واگذار شده است. سیستم تنها پیشنهاداتی به مترجم ارائه می‌دهد و مترجم قادر است از آن پیشنهادات در صورت تمایل استفاده کند؛ به این ترتیب، به منظور ترجمه انواع متون می‌توان از آن بهره‌برد. فکر استفاده دوباره از ترجمه‌های از پیش انجام شده به دهه ۶۰ میلادی بازمی‌گردد. در آن زمان، سیستم رایانه‌ای، جملات ترجمه شده‌ای را که واژه‌های آنها به واژه‌های موجود در متن مبدأ شبیه بود می‌یافت و در کنار ترجمه آنها نمایش می‌داد. این حافظه‌ها بیشتر بر ترجمه در سطح واژگان متمرکز بودند. در دهه ۷۰ میلادی، ایده ذخیره کردن ترجمه‌ها مطرح شد و حدود یک دهه بعد (اوایل دهه ۸۰ میلادی)، شرکت ای.ال.پی. اس^۶ در سیستم ترجمه ماشینی امکاناتی را برای به‌کارگیری دوباره بخش‌های تکراری ترجمه‌ها در نظر گرفت. در دهه ۹۰ میلادی، امکان بهره‌مندی از ترجمه‌های مشابه و نه

-
1. Google translate
 2. SDL freeTranslation.com
 3. Bing.com/translator
 4. Translation.babylon-software.com
 5. Collinsdictionary.com/traslator
 6. ALPS Co.

دقیقاً تکراری در ترجمه‌های جدید برای مترجمان فراهم شد. از آن جمله می‌توان به حافظه ترجمه ترادوس^۱ اشاره کرد که در سال ۱۹۹۴ به‌منظور استفاده مجدد از جملات ترجمه‌شده مشابه در ترجمه‌های جدید به مترجمان ارائه شد (واعظیان، ۱۳۹۸: ۲۷-۲۸). وردفست پرو^۲، مموکیو^۳ و پَسولو^۴ از دیگر حافظه‌های ترجمه موجود در بازار هستند. برای دسترسی به حافظه ترادوس می‌توانید آن را از طریق آدرس <http://soft98.ir/software/dictionary/13853-sdl-trados-studio.html> بارگذاری و نصب کنید. در ادامه، فهرست‌وار به برخی از ویژگی‌های ترادوس می‌پردازیم که از محبوب‌ترین حافظه‌های ترجمه نزد مترجمان است.

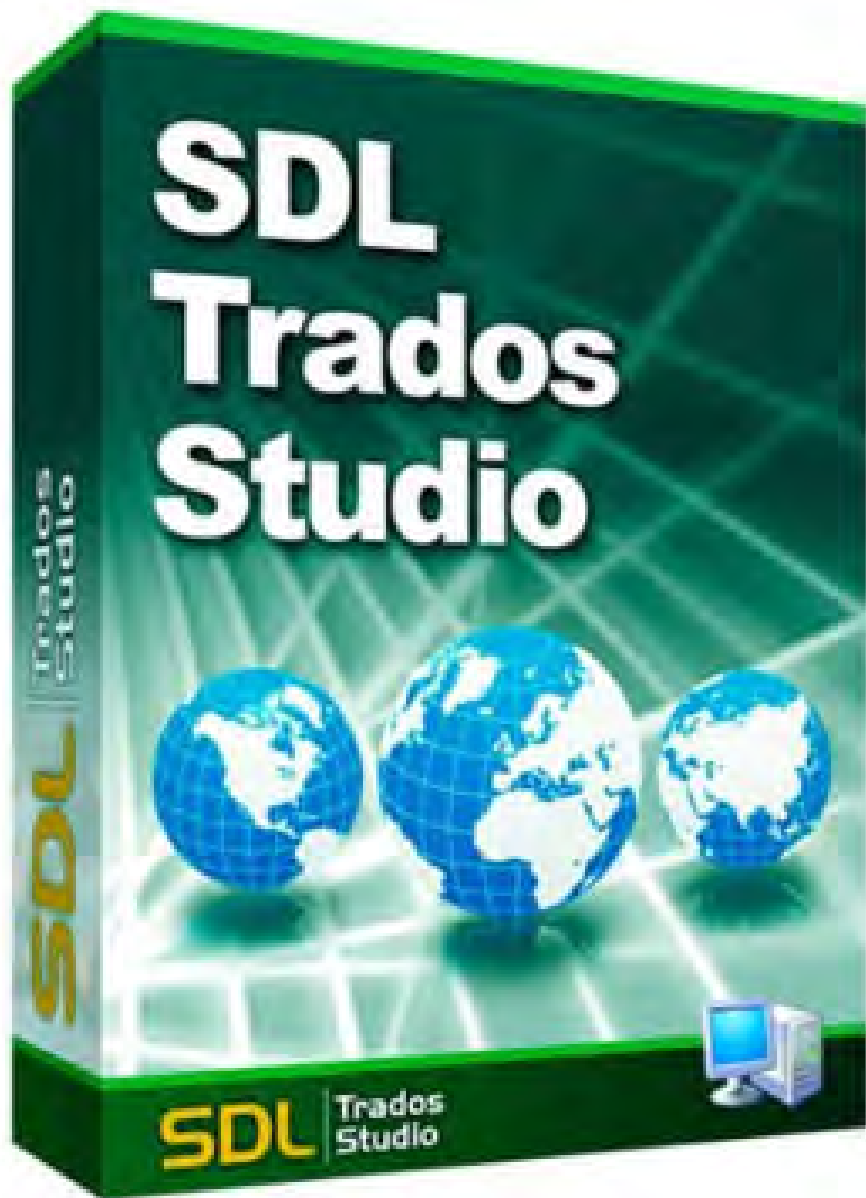
۱. ایجاد حافظه ترجمه و امکان استفاده مجدد از ترجمه‌های ازپیش‌انجام‌شده
۲. امکان ترجمه و ویرایش متن مبدأ در انواع فرمت‌ها
۳. امکان نظارت بر کیفیت ترجمه و بررسی و بازبینی آن به لحاظ واژگانی و قالب‌بندی
۴. امکان دسترسی به تعداد واژگان فایل‌ها و اطلاع از میزان پیشرفت ترجمه
۵. امکان تهیه گزارش از میزان تطابق بین متن و حافظه ترجمه

واعظیان، ه. (۱۳۹۸). فناوری و ترجمه. انتشارات دانشگاه علامه طباطبائی.

-
1. Trados
 2. Wordfast Pro
 3. MemoQ
 4. Passolo

Trados Studio

SDL Trado
www.iacti.ir

SDL

نظام حالت چیست؟

مسعود کازرونی، دانشجوی کارشناسی
ارشد زبان‌شناسی همگانی، دانشگاه علامه
طباطبائی

eng.and.lingu@gmail.com

۱- مقدمه

ایده نوشتن این مطلب بعد از آن به ذهن نویسنده رسید که در یکی از شبکه‌های اجتماعی یک نفر سوال کرد که پادژ در زبان روسی چیست. در زیر معرفی جامعی داریم از نظام حالت در زبان. در همه زبان‌های دنیا مفهومی هست به اسم 'حالت' که در انگلیسی به آن case و در روسی падеж گفته می‌شود. اما منظور از حالت چیست؟ زبان‌های دنیا تمایل دارند که وقتی یک اسم در جمله نقشی می‌گیرد، آن نقش را با ابزاری نشان بدهند. منظور از نقش چیست؟ منظور از نقش همان نقش فاعلی، مفعولی، متممی، قیدی و فعلی است. منظور از 'ابزار' چیست؟ منظور این است که یا به آن اسم یک وند اضافه می‌شود، یا یک حرف اضافه پیش یا پس از اسم می‌آید و یا اسم در جایگاه مشخصی قرار می‌گیرد. منظور از وند (affix یا аффикс) چیست؟ همان پیشوند، پسوند، میانوند، درون‌وند، پیراوند و غیره است. بنابراین، زبان‌ها تمایل دارند که با توسل به یکی از این ابزارها به ما نشان دهند که آیا اسم فاعل است یا مفعول یا متمم و غیره. اما سؤالی که پیش می‌آید این است که چرا می‌گوییم 'اسم' و نمی‌گوییم 'کلمه'؟ چون اسم‌ها هستند که نقش فاعلی یا مفعولی و غیره می‌گیرند و درکل، نظام حالت (падеж) فقط مربوط به اسم‌ها است، نه فعل و صفت و قید. البته این‌که صفت‌ها هم در حالت‌های مختلف صرف می‌شوند به دلیل تبعیتشان از اسم است. پس نظام حالت یا پادژ فقط مربوط به اسم است.

۲- نظام‌های حالت و رده‌های زبانی

همه زبان‌های دنیا نظام حالت دارند. چرا؟ زیرا در همه زبان‌ها ما اسم را که یکی از اقسام کلمه است داریم و از طرفی هم با فاعل و مفعول و متمم روبه‌رو می‌شویم. پس همه زبان‌ها نظام حالت دارند، اما فقط بعضی از زبان‌ها برای بازنمایی نقش‌های اسم‌ها از وند استفاده می‌کنند و بقیه زبان‌ها برای نقش اسامی در جمله بازنمایی آوایی ندارند و به وسیله‌های دیگر متوسل می‌شوند؛ یعنی برخی زبان‌ها تصمیم می‌گیرند که برای بازنمایی نقش مفعولی یک اسم، از وند استفاده کنند، اما برخی زبان‌ها تصمیم می‌گیرند از هیچ وندی استفاده نکنند. آن زبانی که تصمیم گرفته این تفاوت را نشان دهد، نظام حالت (падеж) قوی دارد و در آن زبان، شکل یک اسم وقتی در حالت فاعلی است با وقتی در حالت مفعولی است، تفاوت دارد. در آن زبانی که تصمیم گرفته این تفاوت را نشان ندهد، ما شاهد هستیم که شکل اسم در حالت فاعلی و مفعولی و متممی یکسان است. برای مثال، در زبان روسی واژه Владимир (Vladimir) در حالتی که فاعل است می‌شود Владимир (Vladimir) و در حالتی که مفعول است می‌شود Владимира (Vladimira) و در حالت اضافی می‌شود Владимира (Vladimira) و غیره. اما در فارسی و انگلیسی 'ولادیمیر' در همه حالت‌ها به صورت 'ولادیمیر' است و هیچ وندی به آن در حالت‌های مختلف اضافه نمی‌شود. به زبانی که با اضافه کردن وند یا تغییر شکل

کلمه تفاوت نقش اسمها را در جمله نشان دهد، زبان تصریفی^۱ و به زبانی که این تفاوت را نشان ندهد، زبان تحلیلی^۲ می‌گویند. مطابق این اصل، ما زبان روسی را در دسته زبان‌های تصریفی قرار می‌دهیم و زبان فارسی و انگلیسی را در دسته زبان‌های تحلیلی.

اکنون به این سوال می‌پردازیم که به چه علت می‌گوییم زبانی که برای این تفاوت‌های نقشی بازنمایی ندارد، از نظام حالت برخوردار است.

اما در زبان انگلیسی، فعل مضارع فقط در سوم شخص مفرد بازنمایی آوایی دارد (He talks/She talks) و در سایر شخص‌ها بازنمایی ندارد. با وجود این، نمی‌توان گفت که در زبان انگلیسی فعل با فاعل مطابقت پیدا نمی‌کند، بلکه مطابقت در ضمائر غیر از he و she بازنمایی آوایی ندارد، اما در زیرساخت زبان انگلیسی بین فاعل و فعل مطابقت وجود دارد. در مورد نظام حالت هم می‌توان همین را گفت. در زیرساخت همه زبان‌ها نقش اسمها در جمله مشخص است. تفاوت در این است که زبان‌های تصریفی برای آن بازنمایی آوایی دارند که به صورت وند به اسم اضافه می‌شود، اما زبان‌های تحلیلی برای نظام حالت بازنمایی ندارند.

برای روشن‌تر شدن بحث، به سراغ شناسه‌های فعل می‌رویم. فعل‌ها در همه زبان‌ها با تغییر شخص شناسه منحصر به فرد خود را می‌گیرند، مثلاً در زبان فارسی شناسه‌های فعل مضارع به این صورت هستند:

م، ی، ید، یم، ید، ید

1. Inflectional
2. Analytical

شاید این پرسش مطرح شود که به چه علت نظام حالت را با شناسه فعل‌ها مقایسه کردیم؟ پاسخ آن است که ما در واقع در زبان هم فعل‌ها را صرف می‌کنیم و هم اسمها را. اصطلاحی که در مورد صرف کردن فعل در انگلیسی وجود دارد، اصطلاح conjugation است و در مورد صرف کردن اسم اصطلاح declension به کار می‌رود. نمونه‌ای از صرف فعل (conjugation) در فارسی این است:

دیدم، دیدی، دید، دیدیم، دیدید، دیدند

اما اسمها در فارسی نو صرف نمی‌شوند و بنابراین برای آن نمونه‌ای نداریم.

ایسلندی، لاتین، یونانی، آلمانی، و چند زبان دیگر از خانوادهٔ زبان‌های هندواروپایی هستند. همهٔ این زبان‌ها نیای مشترک دارند و همگی از یک زبان مشتق شده‌اند. بنابراین، این زبان‌ها شباهت‌ها و اشتراکات بسیاری دارند، اما این اشتراکات در گذشته بسیار بیشتر بوده است و با گذشت زمان وجوه افتراق این زبان‌ها بیشتر شده است. یکی از اشتراکات این زبان‌ها همین نظام حالت بوده است. در پاراگراف قبل ذکر شد که زبان فارسی باستان تصریفی بوده، اما زبان فارسی (که منظور فارسی امروزی است) در دستهٔ زبان‌های تحلیلی قرار می‌گیرد. نکته آن است که تمام زبان‌های هندواروپایی در ابتدا تصریفی بوده‌اند و برخی از این زبان‌ها با گذشت زمان تحلیلی شده‌اند و برخی هنوز تصریفی مانده‌اند. در واقع، قاعده این است که تمام زبان‌های تصریفی روزی تحلیلی می‌شوند؛ یعنی همین زبان روسی که امروزه نظام حالت قوی دارد و خیلی تصریفی است، روزی تحلیلی می‌شود، اما زمان آن را نمی‌دانیم.

بنابراین همهٔ زبان‌ها در ابتدا تصریفی بوده‌اند، یعنی نظام حالت را داشته‌اند و رفته‌رفته به زبانی تحلیلی تبدیل شده‌اند. باید در نظر داشت که وقتی می‌گوییم زبانی تحلیلی شده، به این معنا نیست که به‌طور کامل تحلیلی شده است. در این زبان‌ها، ردّ پای از تصریفی بودن به جا می‌ماند و به این ترتیب اهل زبان می‌توانند دریابند که زبان‌شان روزگاری تصریفی بوده است. برای مثال، ادات را 'در فارسی نشان‌دهندهٔ مفعول بودن اسم است:

علی حسن را دید.

در فارسی گفتاری، این جمله به این شکل تولید می‌شود:

علی حسنُ دید.

پس می‌بینیم که یک ادات مفعول‌ساز که بازماندهٔ فارسی باستان و میانه است به آخر اسم یا سازه اضافه می‌شود تا نشان دهد که این اسم مفعول است. بنابراین، 'را' نشان‌دهندهٔ حالت مفعولی در زبان فارسی است.

نمونه‌ای از صرف اسمِ *сестра* (declension) (اسم مؤنث به معنای 'خواهر') در زبان روسی:

сестра, сестры, сестре, сестру, сестрой, сестре

در این‌جا باز هم تأکید می‌کنیم که نظام حالت فقط مربوط به اسم‌ها است. اگر در زبانی دیده‌شد که صفت‌ها نیز با تغییر نقش پایانهٔ صرفی متفاوتی می‌گیرند، به این خاطر است که صفات تابع اسم هستند. به طور کلی، این نکته را باید در نظر گرفت که صفت‌ها در زبان‌های تصریفی در سه چیز از اسم‌ها پیروی می‌کنند: جنس (مذکر، مؤنث، خنثی)، شمار (مفرد، مثنی، جمع)، و حالت (فاعلی، مفعولی، و ...). به این مثال‌ها در زبان عربی توجه کنید:

البیت الجمیل (مطابقت در جنس دستوری مذکر)

الورده الجميله (مطابقت در جنس دستوری مؤنث)

إمرأتان جميلتان (مطابقت در جنس و شمار)

نکتهٔ دیگر این است که ضمائر می‌توانند نقش‌های متفاوت بگیرند و بنابراین در زبان‌های تصریفی، امکان صرف‌شدن ضمیرها نیز وجود دارد. علت چنین پدیده‌ای آن است که ضمائر همواره جایگزین اسم می‌شوند و بنابراین آن‌ها هم مقولهٔ اسم دارند و این موجب می‌شود که رفتارشان به رفتار اسم‌ها شباهت داشته باشد.

اکنون بهتر است با تعدادی از زبان‌های تصریفی و تحلیلی آشنا شویم. از جمله زبان‌های تصریفی می‌توان به روسی، فنلاندی، آلمانی، ایسلندی، فارسی باستان، ژاپنی، و عربی اشاره کرد و از جمله زبان‌های تحلیلی می‌توان فارسی، انگلیسی، اسپانیایی، فرانسه و چینی را نام برد.

حال به بررسی نظام حالت از دیدگاه تاریخی می‌پردازیم. در پاراگراف قبل تعدادی از زبان‌های تصریفی را معرفی کردیم. باید این نکته را در نظر گرفت که زبان‌هایی مثل فارسی، انگلیسی، روسی،

به سراغ انگلیسی می‌رویم. می‌دانیم که ضمایر فاعلی انگلیسی به این صورت هستند:

I, You, He, She, We, You, They

اما اگر این ضمایر را بخواهیم به حالت مفعولی ببریم به این صورت هستند:

me, you, him, her, us, you, them

این بدان معناست که در انگلیسی، وقتی بخواهیم در جمله ضمیری به کار ببریم که نقش فاعلی دارد، از ضمایر دسته اول استفاده می‌کنیم، ولی اگر بخواهیم همین ضمایر را در نقش مفعولی به کار ببریم، باید از ضمایر دسته دوم استفاده کنیم. این بازمانده زمانی است که زبان انگلیسی تصریفی بوده و حالا رد آن در ضمایرش به جا مانده است.

در فارسی میانه نیز که یک زبان تصریفی بوده، ضمایر در حالت فاعلی و مفعولی شکل متفاوت داشته‌اند. ضمایر فاعلی فارسی میانه به این ترتیب‌اند:

an/az, tu, ōy/hu, amāh, ašmāh, ōyšān/hawīn

دسته‌ای دیگر از ضمایر در فارسی میانه ضمایر غیرفاعلی هستند که به این ترتیب‌اند:

man, taw, awē/haw, amah, ašmāh, awēšān/hawīn¹

همان‌گونه که مشاهده می‌کنید، ضمیر 'من' که ما امروزه در فارسی به کار می‌بریم، در واقع ضمیر حالت غیرفاعلی در فارسی میانه بوده که در فارسی نو هم در حالت فاعلی استفاده می‌شود و هم در حالت غیرفاعلی. ضمیر az هم که در واقع حالت فاعلی man بوده و مربوط به پهلوی اشکانی است، امروزه در زبان تالشی در حالت فاعلی به کار می‌رود و ضمیر غیرفاعلی man در این زبان در حالت غیرفاعلی استفاده می‌شود.

در متون فارسی میانه ما به واژه shādīg برمی‌خوریم. این واژه در فارسی جدید به 'شادی' تبدیل شده است.

۱. واژه‌هایی که در ترتیب چپ به راست بعد از / آمده‌اند، مربوط به پهلوی اشکانی هستند.

پسوند -g- که در آخر واژه می‌بینید، در واقع حالت این اسم را نشان می‌داده است و بعدها که فارسی تحلیلی شده است، این -g- از پایان واژه حذف شده است. پسوند -g- در فارسی میانه بازمانده پسوند -ka- از فارسی باستان است. جالب آن است که ما در زبان فارسی باستان، جنس دستوری هم داشته‌ایم، شبیه آنچه که در روسی امروزی است، اما پس از تحلیلی شدن فارسی، جنس دستوری هم از میان رفته است. مثلاً در همین واژه shādīg، آوای ā که پیش از g آمده نشان مونث بودن اسم داشته است. پس جنس دستوری «شادی» مونث بوده است.

بنابراین، دریافتیم که همه زبان‌ها نظام حالت داشته‌اند و برخی از علامت‌های آن را تا به امروز حفظ کرده‌اند و آن‌هایی را هم که حفظ نکرده‌اند هنوز در زیرساخت خود دارند و فقط نمود آوایی ندارند.

به سراغ زبان عربی می‌رویم. زبان عربی تصریفی است. مطابق دستور زبان عربی، فاعل مرفوع است، مفعول منصوب است، و جار و مجرور مجرور است. این جمله به آن معناست که اگر اسمی در عربی فاعل واقع شود، علامت [u] می‌گیرد، اگر مفعول واقع شود، علامت [a] می‌گیرد، و اگر جار و مجرور همان prepositional case در زبان روسی است) واقع شود، [i] می‌گیرد. کل این گزاره به این معناست که زبان عربی نظام حالت قوی دارد و تصریفی است.

پیشتر در همین مطلب آمده بود که زبان‌های خانواده هندواروپایی تصریفی بوده‌اند و برخی از آن‌ها با گذشت زمان تحلیلی شده‌اند. اما باید دقت کرد که زبان عربی از خانواده زبان‌های هندواروپایی نیست. در واقع همه زبان‌هایی که در دسته زبان‌های تصریفی قرار دادیم از خانواده زبان‌های هندواروپایی نیستند، بلکه متعلق به خانواده‌های زبانی مختلف هستند. یکی از آن‌ها ترکی است که از خانواده زبان‌های آلتایی است. دیگری ژاپنی است که تصریفی است، اما از خانواده هندواروپایی

تحلیلی باشد تا پیوندی. پس انگلیسی تحلیلی است. اما زبان ترکی تمایل به پیوندی بودن دارد.

۲-۲- ردهٔ زبانی انضمامی

حال به سراغ ردهٔ زبانی بعدی، ردهٔ انضمامی، می‌رویم. گفتیم که در این زبان‌ها گاه از یک کلمه معنای یک جمله برداشت می‌شود. برخی از زبان‌های آفریقایی در این رده قرار گرفته‌اند. برای آشنایی با زبان‌های انضمامی به سراغ مثالی از فارسی می‌رویم. چنانچه به واژهٔ 'می‌نوشتمش' نگاه کنید، متوجه می‌شوید که یک جمله را در خود جای داده است. می‌توان آن را به این صورت به انگلیسی ترجمه کرد: I was writing it.

یا می‌توان در فارسی آن را به این صورت نیز بیان کرد:
من داشتم آن را می‌نوشتم.

پس، همان‌گونه که ملاحظه می‌کنید، معنی یک جمله را در یک کلمه داریم. چنین ویژگی‌ای مربوط به زبان‌های ردهٔ انضمامی است. اما سؤال پیش می‌آید که فارسی یک زبان تحلیلی است، پس چرا ویژگی زبان‌های انضمامی را دارد؟ پاسخ همان است که دربارهٔ زبان انگلیسی بیان شد. فارسی تمایل دارد که تحلیلی باشد، اما به‌طور مطلق تحلیلی نیست، بلکه در آن می‌توان مثال‌هایی از ردهٔ زبان‌های تصریفی، پیوندی، و انضمامی آورد. یعنی به‌طور کلی، هیچ زبانی مطلقاً تحلیلی، تصریفی، پیوندی، یا انضمامی نیست، بلکه آن‌ها به یکی از این رده‌ها گرایش بیشتری دارند و تنها نمونه‌هایی از رده‌های دیگر در آن‌ها یافت می‌شود و ما آن‌ها را مطابق گرایش غالب‌شان دسته‌بندی می‌کنیم.

نکتهٔ مهم این است که امروزه برخی از زبان‌شناسان ردهٔ انضمامی را نوعی از ردهٔ پیوندی می‌دانند و قائل به وجود ردهٔ چهارمی نیستند. بنابراین، مطابق

نیست و از خانوادهٔ زبان‌های ژاپنی است. دیگری زبان فنلاندی است که از خانوادهٔ زبان‌های اورالی است. زبان عربی نیز از خانوادهٔ زبان‌های سامی است. بنابراین، متوجه می‌شویم که ویژگی تصریفی بودن زبان‌ها، تنها متعلق به زبان‌های یک خانوادهٔ زبانی نیست، بلکه خانواده‌های زبانی دیگر هم ویژگی تصریفی بودن را دارند.

علاوه‌بر دو ردهٔ زبانی تصریفی و تحلیلی، دو ردهٔ زبانی دیگر نیز شناسایی شده‌اند که جمعاً می‌شود چهار ردهٔ زبانی. این دو ردهٔ دیگر رده‌های پیوندی^۱ و انضمامی^۲ هستند.

۲-۱- ردهٔ زبانی پیوندی

زبان‌های پیوندی زبان‌هایی هستند که در آن‌ها با افزودن وندهای مختلف به پایه، یک اسم جدید یا یک عبارت جدید ساخته می‌شود. اگر زبانی به‌صورت افراطی از ویژگی زبان‌های پیوندی استفاده کند، وارد ردهٔ زبان‌های انضمامی می‌شود. در این رده از زبان‌ها گاهی یک کلمه معنی یک جمله را دارد.

از جمله زبان‌های پیوندی زبان‌های ترکی و فنلاندی هستند که علاوه‌بر تعلق داشتن به ردهٔ تصریفی، همزمان متعلق به زبان‌های پیوندی نیز هستند. البته این ویژگی پیوندی بودن در زبان‌های دیگر هم پیدا می‌شود، مثلاً در زبان انگلیسی چنین واژه‌ای ساخته شده است:

antidiseestablishmentarianism

در این واژه، establish پایه است و پیشوندهای anti و dis به آن اضافه شده‌اند. همچنین، پسوندهای an, ari, ment، و ism به establish افزوده شده‌اند. بنابراین، با افزودن وندهای مختلف به یک پایه، ما واژه‌ای جدید ساختیم. این ویژگی مربوط به زبان‌های پیوندی است. البته باید توجه کنیم که زبان انگلیسی زبان پیوندی نیست، بلکه تحلیلی است، اما چنین نیست که زبانی که تحلیلی است مطلقاً تحلیلی باشد و ویژگی‌های زبان‌های تصریفی، پیوندی، و انضمامی را نداشته باشد، بلکه در هر زبانی می‌توان مثال‌هایی از دیگر رده‌های زبانی نیز پیدا کرد. پس به چه علت می‌گوییم این زبان تحلیلی است و آن را در ردهٔ تحلیلی قرار می‌دهیم؟ زبان‌ها بنا بر تمایل‌شان دسته‌بندی می‌شوند. زبان انگلیسی بیشتر تمایل دارد

1. Agglutinative
2. incorporating

این دیدگاه ما سه رده زبانی تصریفی، تحلیلی، و پیوندی داریم.

۳- ارتباط رده‌های زبانی با یکدیگر

اکنون می‌خواهیم ببینیم آیا تعاملی بین این سه رده زبانی وجود دارد. در بندهای پیش گفتیم که زبان فارسی باستان تصریفی و میانه بوده و زبان فارسی امروزی که دنباله آن‌ها است تحلیلی شده است. سپس گفتیم که تمام زبان‌های تصریفی روزی تحلیلی می‌شوند، از جمله زبان روسی که روزی تحلیلی خواهد شد. حال می‌خواهیم این قاعده را به صورت کلی‌تر بیان می‌کنیم. قاعده این است که بین این سه رده زبانی (تصریفی، تحلیلی، پیوندی) یک چرخه وجود دارد؛ یعنی زبان‌های تصریفی با گذشت زمان تحلیلی می‌شوند. سپس همین زبانی که تحلیلی شده است، با گذشت زمان پیوندی می‌شود و دوباره با گذشت زمان این زبانی که پیوندی شده تصریفی می‌شود، پس از آن دوباره تحلیلی می‌شود و همین‌طور این چرخه ادامه می‌یابد. این چرخه شگفت‌انگیز به نظر می‌رسد. زبان فارسی باستان که امروز تحلیلی شده، یک زمانی پیوندی می‌شود و پس از گذشت مدتی، اگر این زبان به حیاتش ادامه دهد، دوباره تصریفی می‌شود. یا زبان ترکی که اکنون پیوندی است، در مرحله بعد تصریفی می‌شود. البته این یک فرضیه است که برخی از زبان‌شناسان آن را مطرح کرده‌اند.

حال می‌خواهیم به عواملی پردازیم که باعث تحلیلی شدن یک زبان می‌شوند. به بیان دیگر، قرار است ببینیم چرا فارسی و انگلیسی زودتر از روسی تحلیلی شده‌اند و روسی چرا هنوز تصریفی باقی مانده است؟ یکی از آن عوامل، موقعیت جغرافیایی زبان است. اگر منطقه‌ای که آن زبان در آن جاری است منطقه‌ای منزوی باشد، آن زبان دیرتر تغییر

می‌کند. مثلاً زبان ایسلندی به خاطر موقعیتش بیشترین قرابت را با زبان هندواروپایی اولیه دارد. از دیگر عواملی که موجب تحلیلی شدن یک زبان تصریفی می‌شود، جهانی شدن آن زبان است. کشور ایران به خاطر قرار داشتن در مسیر جاده ابریشم، این امکان را برای زبان فارسی فراهم کرده بود که زبانی میانجی بشود، به طوری که حتی تا ایغور چین مردم برای تجارت به فارسی صحبت می‌کردند. اقوام و قبایل دیگر این مسیر نیز، فارسی را به همین منظور انتخاب کرده بودند. این عامل موجب ساده شدن زبان فارسی شد و آن را تحلیلی کرد. زبان انگلیسی نیز امروزه یک زبان میانجی است، به این صورت که در موقعیتی فرضی، هنگامی که یک آلمانی با یک عراقی در لهستان ملاقات می‌کند، زبان انگلیسی را برای ارتباط انتخاب می‌کند. به زبان میانجی در انگلیسی *lingua franca* گفته می‌شود. بنابراین، زبانی که میانجی واقع شود، خود را در مسیر ساده سازی قرار داده و چنانچه تصریفی باشد، به سرعت مسیر تحلیلی شدن را می‌پیماید.

۴- ابزارهای بازنمایی حالت‌ها

اکنون که با دیگر رده‌های زبانی و تعامل بین آن‌ها آشنا شدیم، دوباره به نظام حالت در زبان‌های تصریفی بازمی‌گردیم. یکی از نقش‌های اسم‌ها در جمله، نقش فاعلی است. مثلاً 'علی' در 'علی دارد قدم می‌زند' فاعل جمله است. اسم در نقش فاعلی در زبان عربی که یک زبان تصریفی است باید مرفوع باشد، پس با 'می‌آید'. اما نکته‌ای که باید به آن توجه شود این است که بیشتر زبان‌های تصریفی به اسمی که در حالت فاعلی قرار گرفته هیچ ونده اضافه نمی‌کنند. برای نمونه در زبان روسی، اسم‌ها در حالت *именительный падеж* حالت بی‌نشان دارند و در این نقش صرف نمی‌شوند. البته زبان ژاپنی استثنا است و اسم‌ها در این زبان حتی در حالت فاعلی هم صرف می‌شوند.

حالت مهم بعدی، حالت مفعولی است. این حالت در تمام زبان‌ها از اهمیت زیادی برخوردار است، به طوری که زبان‌های تحلیلی هم بعضاً برای اسم‌ها در این حالت یک نشانه دارند. نمونه‌اش زبان‌های فارسی و انگلیسی است که تحلیلی هستند، ولی برای حالت مفعولی نشانه دارند که در بندهای پیشین در این باره به طور مفصل صحبت شد.

در این جا قصد داریم به معرفی ابزارهای دیگری پردازیم که زبان‌ها

در این جا ضمیر 'من' در روسی به حالت dative رفته و شکل آن تغییر کرده است، اما زبان فارسی این رابطه دستوری را با یک حرف اضافه نشان داده است.

۲-۴- ترتیب واژگانی

علاوه بر استفاده از حروف اضافه در زبان‌های تحلیلی برای نشان دادن روابط دستوری، ترتیب قرارگیری واژه‌ها نیز از دیگر ابزارها است چرا که در زبان‌های تحلیلی اسم‌ها پایانه صرفی ندارند و فقط جایگاه آن‌ها است که می‌تواند به ما نشان دهد که نقششان چیست. نمونهٔ چنین زبانی، زبان انگلیسی است که ترتیب واژگانی آن تنها ترتیب فاعل-فعل-مفعول (SVO) است. این ترتیب به ما می‌گوید که نقش هر اسم بعد از فعل تنها می‌تواند مفعول باشد. اما زبان‌های تصریفی ترتیب واژگانی آزاد دارند؛ یعنی هر کلمه معمولاً می‌تواند در هر جایگاهی قرار گیرد. در ادامه نمونه‌هایی از زبان روسی آمده است:

Я люблю этот город.

I love this city

I like this city.

در این جمله ابتدا فاعل، سپس فعل و بعد مفعول قرار گرفته‌اند

Мне нравится этот город.

to me like this city

I like this city.

در این جمله ابتدا مفعول آمده و فاعل در انتهای جمله است.

Она не любит борщ, но хорошо его готовит.

she not loves borscht but well him makes

برای نشان دادن حالت اسم‌هایشان به آن‌ها متوسل می‌شوند. در بند چهارم این متن، از این ابزارها نام برده شد و در ادامه آن اولین وسیله به طور مفصل شرح داده شد. اکنون به شرح دو وسیله دیگر می‌پردازیم.

۴-۱- حروف اضافه

پیشتر دو حالت فاعلی و مفعولی را معرفی کردیم. اما حالت‌های دیگر، حالت‌های ازی، به‌ای، برای‌ای، دری و غیره هستند. زبان‌های تصریفی برای این حالت‌ها از وند استفاده می‌کنند، اما زبان‌های تحلیلی از حروف اضافه برای نشان دادن این روابط دستوری بهره می‌گیرند؛ برای مثال در زبان فارسی برای نشان دادن حالت ازی از حرف اضافهٔ 'از' و برای حالت به‌ای از حرف اضافهٔ 'به' استفاده می‌شود. این حروف اضافه یکی از آن ابزارها هستند که زبان‌های تحلیلی استفاده می‌کنند تا حالت‌ها را نشان دهند، اما زبان‌های تصریفی گرایش کمی به استفاده از حروف اضافه دارند، چرا که معنی حروف اضافه در واقع در حالت‌نمای آن‌ها آمده است. مثلاً به تفاوت دو جمله زیر در فارسی و روسی توجه کنید:

Я ем суши вилкой.

من سوشی را با چنگال می‌خورم.

در جملهٔ روسی، هیچ حرف اضافه‌ای قبل از *вилка* نیامده، بلکه این اسم به حالت *instrumental* رفته و پایانهٔ آن تغییر کرده است، اما در فارسی که یک زبان تحلیلی است، پیش از 'چنگال' حرف اضافه آمده است. گفته شده است که وجود این حروف اضافه از نشانه‌های زبان‌های تحلیلی است. مثال دیگری را بررسی می‌کنیم:

Она говорила мне.

او با من حرف زد.

She doesn't love borscht, but she makes it well.

در بند دوم این جمله، مفعول پیش از فعل آمده است. اما فارسی نیز با وجود این که یک زبان تحلیلی است، ترتیب واژگانی آزاد دارد. یکی از دلایل آن مطابقت فعل با فاعل جمله است. از دیگر دلایل آن نیز می‌توان به وجود 'را' اشاره کرد:

من علی را دیدم.
من دیدم علی را.
علی را من دیدم.
علی را دیدم من.
دیدم من علی را.
دیدم علی را من.

۵- نکات پایانی

اکنون که هر سه ابزار مورد استفاده زبان‌ها برای نشان دادن حالت، تشریح و چهار رده زبانی معرفی شد، جا دارد که دو مطلب دیگر مطرح بشود.

اولین مطلب آن که زبان فارسی باستان هشت حالت یا پادژ داشته است. آن حالت‌ها به این ترتیب هستند:

۱. Nominative case: حالت فاعلی
۲. Accusative case: حالت مفعولی صریح
۳. Instrumental case: حالت مفعولی معه
۴. Dative case: حالت مفعولی له
۵. Ablative case: حالت مفعولی عنه
۶. Genitive case: حالت اضافه
۷. Locative case: حالت مفعولی فیه
۸. Vocative case: حالت منادا

مطلب دیگر آن که گفته می‌شود که وجود فعل‌های مرکب در یک زبان، از نشانه‌های تحلیلی بودن آن زبان است. زبان فارسی از زبان‌هایی است که فعل‌های

مرکب در آن بسیار زیاد است. در واقع در زبان فارسی تعداد ۲۵۲ فعل ساده یا بسیط وجود دارد (دبیرمقدم، ۱۳۷۶ [۱۳۸۸]: ۱۶۹ به نقل از صادقی، ۱۳۷۲: ۲۴۱) و بقیه فعل‌ها که تعداد آن بیش از هزار تا است، فعل مرکب هستند. از جمله فعل‌های مرکب می‌توان به 'جارو زدن، شوخی کردن، جیغ کشیدن، تبلیغ کردن، شنا کردن' اشاره کرد. منظور از فعل‌های ساده نیز فعل‌های تک‌کلمه‌ای هستند: دوختن، رفتن، خوابیدن و ... علت این که تعداد فعل‌های مرکب در فارسی زیاد است این است که در زبان فارسی فرایند تولید فعل ساده دیگر زایا نیست و این فرایند در فارسی مرده است. برای همین ما برای مفاهیم جدید در زبان فارسی فعل مرکب می‌سازیم. مثلاً برای مفهوم to chat، ما فعل 'چت کردن' را می‌سازیم و فعل 'چتیدن' را نمی‌سازیم. البته ممکن است عده‌ای هم آن را به‌کار ببرند، اما در سیاق رسمی کاربرد ندارد. از پژوهش‌ها چنین بر می‌آید که تعداد زیاد فعل‌های مرکب یکی از ویژگی‌های زبان‌های تحلیلی است.

کتابنامه

۱. ابوالقاسمی، م. (۱۳۹۲ [۱۳۹۴]) **تاریخ زبان فارسی**. تهران: انتشارات سمت.
 ۲. دبیرمقدم، م. (۱۳۷۶). «فعل مرکب در زبان فارسی»، در م. دبیرمقدم (ویراستار)، **پژوهش‌های زبان‌شناختی فارسی (مجموعه مقالات)**. تهران: مرکز نشر دانشگاهی.
 ۳. دبیرمقدم، م. (۱۳۹۲ [۱۳۹۳]) **رده‌شناسی زبان‌های ایرانی (جلد اول)**. تهران: انتشارات سمت.
- * در نوشتن این مقاله، از درس‌گفتارهای دکتر محمد دبیرمقدم در کلاس‌های درسی‌شان در دانشگاه علامه طباطبائی استفاده فراوان شده است.

آموزش برخط: برنامه زوم

زهرا تهوری، دانشجوی دکتری آموزش زبان فارسی به غیر فارسی‌زبانان،
دانشگاه علامه طباطبائی

zahratahavvori@yahoo.com

در انتخاب زمان و مکان دارد. فراگیران با داشتن اینترنت پرسرعت و یک لپ‌تاپ یا گوشی هوشمند در هر مکانی می‌توانند در کلاس‌های برخط شرکت کنند. به این ترتیب می‌توانند به مدیریت زمان و مکان فراگیری و آموزش بپردازند.

به منظور برگزاری آموزش‌های مجازی و برخط، مدرسان باید بهترین ابزارهای این نوع آموزش را بشناسند و از آن‌ها استفاده کنند تا بتوانند به بهبود روند یادگیری آنلاین کمک کنند. امروزه بسترهای آموزشی دارای تنوع زیادی هستند و با امکانات مختلف در اختیار کاربران قرار می‌گیرند. سال‌هاست که برنامه اسکایپ با داشتن امکانات برقراری تماس‌های ویدیویی توانسته محبوب‌ترین برنامه مورد استفاده برای کلاس‌های برخط باشد. با وجود این، این برنامه دارای محدودیت‌هایی مانند پایین بودن سرعت و کیفیت تماس‌های تصویری نیز است. البته ذکر این نکته نیز لازم است که اسکایپ برای این منظور نیز ساخته نشده و تنها برای یک ارتباط دو یا سه طرفه مناسب است.

یکی دیگر از محبوب‌ترین بسترها برای انجام وبینارها و برگزاری کلاس‌های برخط و آموزش مجازی، نرم‌افزار زوم^۴ است. این برنامه به مدرسان و فراگیران اجازه می‌دهد تا از هر مکان مناسب با یکدیگر ارتباط برقرار کنند و تا ۵۰ کاربر همزمان در آن با هم تماس و تعامل داشته باشند و امکانات زیادی برای بحث و گفتگو و ارائه دیدگاه‌ها داشته

در دهه‌های اخیر، با پیشرفت فناوری‌های نوین و پررنگ شدن نقش آنها در زندگی بشر، آموزش برخط^۱ در سیستم‌های آموزشی نیز محبوبیت زیادی پیدا کرده و محدودیت‌های جغرافیایی و زمانی را درنور دیده و برای بسیاری از فراگیران امکان برقراری تعامل و ارتباط را از طریق شبکه جهانی وب فراهم نموده است. همان‌گونه که سون^۲ (۲۰۰۸) معتقد است، تکنولوژی در اختیار آموزش قرار گرفته است. با استفاده از این نوع آموزش مدرسان می‌توانند کلاس‌های خود را در هر نقطه‌ای از دنیا برگزار کنند و فراگیران هم از هر نقطه‌ای از دنیا در این دوره‌ها و کلاس‌ها شرکت کنند. در راستای تحقق این امر، بسترهای مختلفی چون سایت‌های آموزشی، سیستم‌های مدیریت یادگیری^۳، نرم‌افزارهای آموزشی و برنامه‌های ارتباطی ویدئویی ایجاد شده‌اند. در واقع، آموزش برخط برای رفع نیاز آموزش کسانی که قادر به شرکت در دوره‌های حضوری نیستند، ایجاد گشته است. این نوع آموزش، محیطی جذاب و جالب را ایجاد می‌نماید که به مدرسان و فراگیران کمک می‌کند تا در وقت و هزینه خود در مقایسه با کلاس‌های حضوری صرفه‌جویی کنند. وقتی نیاز به رفت‌وآمدهای اضافی نباشد و بتوان در منزل یا محل کار به دوره‌های آموزشی دسترسی داشت، هزینه‌ها به حداقل می‌رسد. از سوی دیگر، فراگیر گزینه‌های زیادی

1. Online teaching

2. Son

3. LMS

4. Zoom

باشند. تعامل بین شرکت‌کنندگان از طریق این ابزار به صورت صوتی و تصویری و چت متنی است. علاوه بر این، کاربران آن می‌توانند محتوا، سوال و صفحه نمایش خود را با یکدیگر به اشتراک بگذارند.

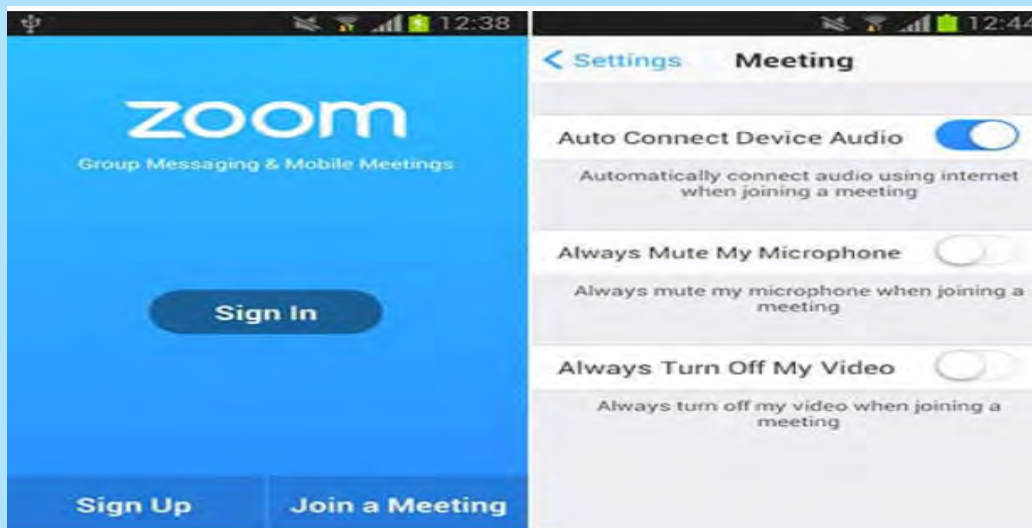
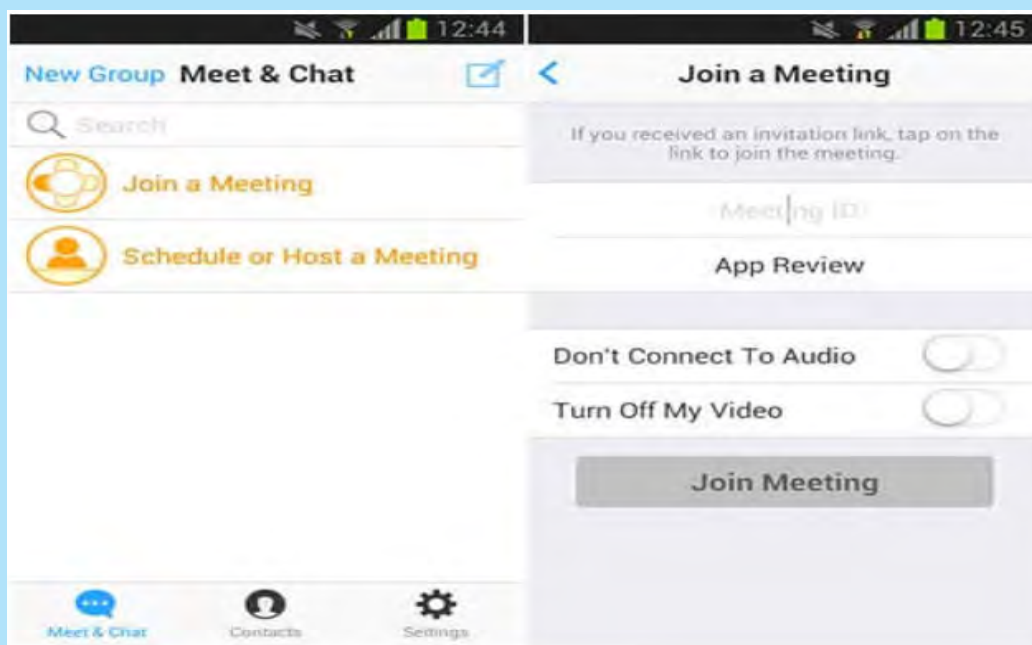
برنامه زوم از سال ۲۰۱۱ کار خود را برای برقراری ارتباط از طریق ویدئو برای جلسات، سخنرانی‌ها و وبینارها آغاز کرد و طی چند سال اخیر به دلیل داشتن امکانات فراوان برای آموزش برخط مخصوصاً در آموزش زبان‌های خارجی به یکی از بزرگترین رقبای اسکایپ تبدیل شده است؛ از سوی دیگر، امکانات ویژه و کیفیت ویدئوی عالی و سرعت خوب این برنامه باعث شده تا بسیاری از نهادها و افرادی که در عرصه آموزش برخط فعالیت دارند، به این بستر توجه نمایند و به عنوان بهترین گزینه برای داشتن محیط آموزشی پویا و جذاب از آن استفاده نمایند. لازم به ذکر است که این برنامه به راحتی از ابزارهای مختلفی چون رایانه شخصی، لپ‌تاپ، تبلت، تلفن اندروید و آیفون قابل دسترسی است. از دیگر نقاط قوت آن می‌توان به امکانات بسیار ویژه و متنوع برای برقراری جلسات گروهی، کیفیت بالای تصویر، سازگاری آن با همه انواع سیستم‌های عامل (Android, iOS, Windows)، عملکرد بهتر در پهنای باندهای ضعیف (برخلاف اسکایپ) و امکان ذخیره کل جلسه برخط و به اشتراک‌گذاری آن با دیگران یا بایگانی کردن آن، قابلیت ادغام شدن با سرویس‌های مختلف از قبیل کروم، تقویم گوگل و جز آن اشاره کرد. پیچیده بودن گزینه‌ها و امکانات کاربر، محدود بودن برقراری تماس در حالت رایگان (هر ۴۰ دقیقه قطع می‌گردد) و قیمت‌های بیشتر نسبت به اسکایپ را نیز می‌توان از نقاط ضعف آن دانست.

در مورد استفاده از برنامه زوم در آموزش برخط، در مطالعه‌ای ده‌گانه، اسمارانی و دوی^۱ (۲۰۱۷) به بررسی مقایسه‌ی مزایا و معایب بین زوم و اسکایپ برای آموزش الکترونیکی دستور و گفت‌وگوی زبان ژاپنی پرداخته‌اند. آنها با برشمردن ویژگی‌های مثبت و منفی هر کدام از این دو نرم‌افزار، در پایان به این نتیجه رسیدند که علی‌رغم این‌که زوم نسبت به اسکایپ دارای پیچیدگی‌هایی است که شاید برای کاربر در مراحل اولیه مشکلاتی را ایجاد نماید، اما با این حال به دلیل این‌که امکانات بهتر و برتری نسبت به اسکایپ دارد، تمامی شرکت‌کنندگان در این مطالعه استفاده از زوم را برای یادگیری ترجیح دادند. آنها معتقدند این برنامه که در ابتدا به منظور برقراری ارتباط ایجاد شده است، اکنون می‌تواند برای یک محیط آموزش مجازی و برخط مفید باشد. در پژوهشی دیگر سایم، تیلور، مک‌کلانچان و ممتحینا^۲ (۲۰۱۷) به بررسی تأثیر برنامه زوم و ویدئوهای آموزشی بر بهبود مشارکت و موفقیت دانشجویان آموزش مجازی رشته مهندسی پرداختند. یافته‌های این مطالعه حاکی از میزان رضایت بالای دانشجویان از آموزش با این فناوری است. همچنین استفاده از این ابزار برای آموزش، محیطی تعاملی را برای دانشجویان ایجاد می‌کند و باعث یادگیری عمیق‌تر دانشجویان می‌شود. در پایان پژوهشگران این مطالعه معتقدند که رویکرد نوآورانه فناوری 'زوم' نتایج مثبت یادگیری را برای گروه‌های متنوع فراگیران فراهم می‌نماید و همچنین آموزش عالی را در مناطق دورافتاده تقویت می‌کند و باعث کاهش بالقوه بار کاری برای مدرسان می‌گردد.

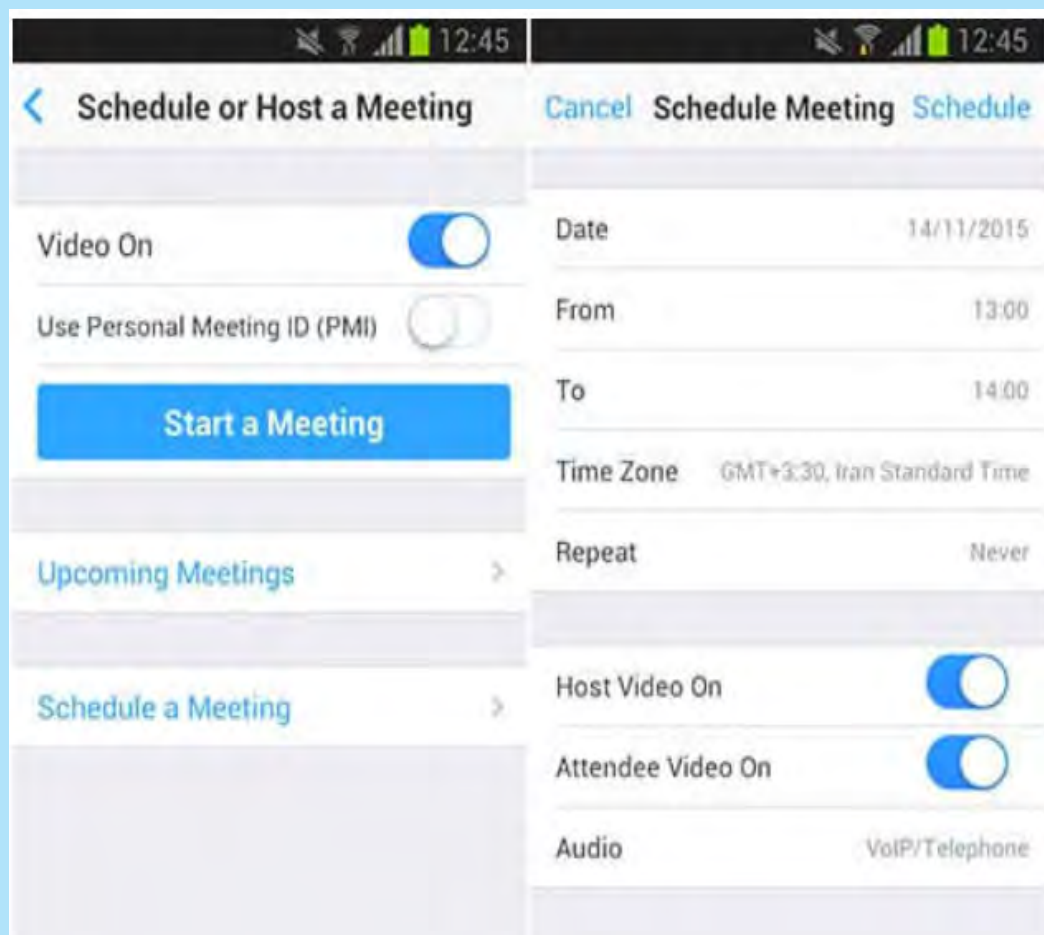
برای استفاده از این برنامه، اگر کاربر بخواهد خودش کلاس یا جلسه‌ای برگزار کند، ابتدا باید در آن حساب کاربری ایجاد نماید. سپس گزینه **Scheduled or Host Meeting** را از منوی اصلی این برنامه انتخاب کند. در آن قسمت دو گزینه 'فعال کردن ویدئو' و 'استفاده از شناسه واحد برای دعوت اعضا به آن جلسه' وجود دارد. کاربر برگزارکننده جلسه باید این شناسه را برای مهمانان ارسال نماید. برای برگزاری جلسه یا کلاس فرد باید گزینه **Scheduled a Meeting** را لمس نماید تا وقت جلسه را تعیین نموده و مهمانان را به آن دعوت کند.

1. Dharma, Asmarani & Dewi

2. Sayem, Taylor, Mcclanachan, Mumtahina

اگر کاربر به عنوان مهمان به جلسه دعوت شده است، ثبت نام در این برنامه برای وی الزامی نیست و این امر موجب سادگی استفاده از آن می‌گردد. در واقع، افراد مدعو با انتخاب گزینه **Join a Meeting** و با درج شناسه ده رقمی که مدیر جلسه برای آنها فرستاده در قسمت **Meeting ID**، می‌توانند وارد جلسه شوند. از دیگر امکانات این برنامه برای برگزاری جلسه یا کلاس‌های آموزشی به صورت برخط، می‌توان به تغییر جهت دوربین، قطع و وصل نمودن صدا، خاموش کردن ویدیو و اشتراک‌گذاری تصویر ذکر کرد. همچنین در این برنامه می‌توان یک گروه ایجاد کرد و همانند دیگر برنامه‌های ارتباطی در شبکه‌های اجتماعی مثل تلگرام و واتساپ و غیره از پیام‌های متنی برای گفتگو با دیگران استفاده نمود.

با توجه به مزایای زیادی که استفاده از این برنامه در آموزش برخط دارد و از سوی دیگر، با توجه به اینکه زبان فارسی دارای مخاطبان و علاقه‌مندان زیادی برای یادگیری در کشورهای مختلف است و فارسی‌آموزان در نقاط مختلف دنیا نیز ترجیح می‌دهند تحت پوشش آموزش برخط، به شکل مجازی، با روش‌هایی متفاوت از شیوه‌های سنتی و بدون نیاز به شرکت در کلاس‌های حضوری قرارگیرند و فرآیند یادگیری را دنبال کنند؛ مراکز و مؤسسات و مدرسان آموزش زبان فارسی به غیرفارسی‌زبانان نیز می‌توانند برای آموزش برخط زبان فارسی از این برنامه استفاده کنند و راهبردهای آموزشی خود را به منظور بهبود بهره‌وری آموزش زبان فارسی تدوین کنند و محیط یادگیری پویا و جذابی را برای فارسی‌آموزان فراهم نمایند و در نتیجه فرایند یادگیری فارسی‌آموزان را در سراسر جهان تسهیل کنند.

Movies & TV

4_5774021941023213356.pdf.pdf

👤 **والله اشپزی**
 جمله‌های زیر را بخوانید و تصاویر مناسب را انتخاب کنید.

1. خواهرم آبگوشت را در قابلمه می‌پزد.
 2. من همیشه بهترین ادویه‌ها را در غذا می‌ریزم.
 3. دوستم ماهی‌ها را در ماهی‌تابه سرخ می‌کند.
 4. من و مادرم امروز برنج را در بلونج می‌پزیم.
 5. برادرم تخم مرغ را در ماهی‌تابه می‌پزد.
 6. مادرم بعد از نیم ساعت نمک را در غذا می‌ریزد.

👤 **تمرین**
 ایرانی‌ها غذاهای خانگی را خیلی دوست دارند. آنها بیشتر از غذاهای خانگی استفاده می‌کنند. آبگوشت یک غذای خوشمزه ایرانی است. پسرم حامد آبگوشت را بیشتر از غذاهای دیگر دوست دارد. برای درست کردن آبگوشت اجاق گاز را روشن می‌کنم و قابلمه را روی آن می‌گذارم. سپس آب را در قابلمه می‌ریزم؛ پس از آن گوشت را خرد می‌کنم و همراه نخود و لوبیا در قابلمه می‌ریزم.
 من برای خوشمزه کردن آبگوشت از نمک و ادویه استفاده می‌کنم. بعد از دو ساعت سیب زمینی، رب گوجه و لیمو عمانی را به آن اضافه می‌کنم.
 لوبیا / نخود / رب گوجه

تمرین 1. با واژه‌های زیر جمله بسازید.

00:44

00:38

ENG 1:42 PM

Movies & TV

4_5774021941023213356.pdf.pdf (page 2 of 8)

👤 **والله اشپزی**
 جمله‌های زیر را بخوانید و تصاویر مناسب را انتخاب کنید.

درست کردن سالاد، گوجه، خیار و کاهو را خرد می‌کنم و برای خرد کردن آنها از چاقو استفاده می‌کنم. خواهرم هم یک کیک درست می‌کند و برای پختن کیک از ماکروفر استفاده می‌کند. امروز مهمان‌ها از خوردن غذا و کیک ما بسیار لذت می‌برند.

👤 **تمرین 1. واژه‌های زیر را مرتب کنید.**

1. ما / برنج / برای پختن / استفاده می‌کنیم / از اجاق گاز
 2. استفاده می‌کنید / پیاز / برای / رنده کردن / شما / از رنده
 3. گوشت / برای چرخ کردن / من / استفاده می‌کنم / از چرخ‌گوشت
 4. سرخ کردن / استفاده می‌کند / زهرا / برای / ماهی / از ماهی‌تابه
 5. پختن / استفاده می‌کنند / سارا و زینب / پیتزا / برای / از ماکروفر

👤 **تمرین 2. برای هر تصویر مانند مثال، یک جمله بنویسید.**

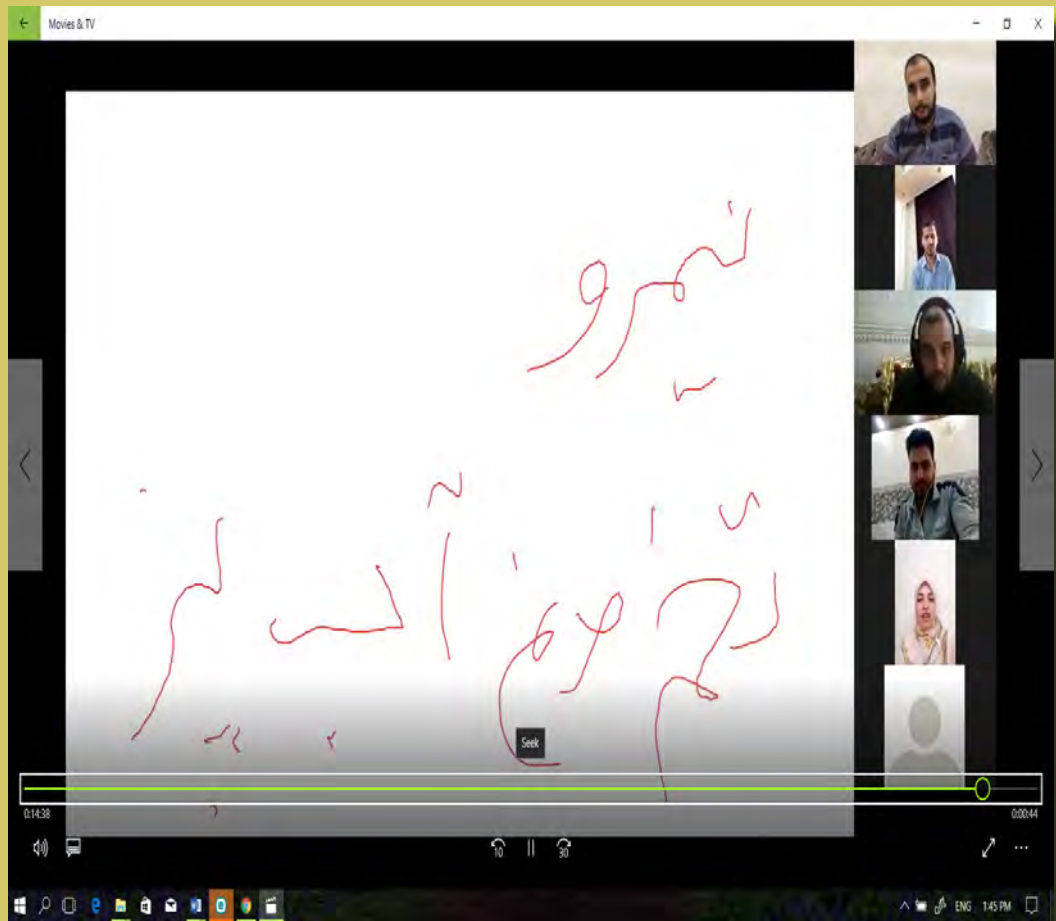
من گوجه را با چاقو خرد می‌کنم.
 ... گوشت‌ها را ...
 ... هویج‌ها را ...
 ... سیب‌زمینی‌ها را ...
 ... برنج را ...

مقدمات آشپزی
 جمله‌های زیر را بخوانید و تصاویر مناسب را انتخاب کنید.

00:49

00:12

ENG 1:50 PM

1. Dharma, H. & Asmarani, D. & Dewi, U. (2017). «Basic Japanese Grammar and Conversation e-learning through Skype and Zoom Online Application2.»nd International Conference on Computer Science and Computational Intelligence. Bali, Indonesia. *Procedia Computer Science*. 116 (2017) 267–273.
2. Sayem, A. Sh. & Taylor, B. & Mcclanachan, M. & Mumtahina, U. (2017). «Effective use of Zoom technology and instructional videos to improve engagement and success of distance students in Engineering». *AAEE CONFERENCE Manly, Sydney, Australia*.
3. Son, J. B. (2008) «Using Web-based Language Learning Activities in the ESL Classroom». *International Journal of Pedagogies and learning*, 4(4): 34-43.

فرصت شغلی

فاطمه عظیمی فرد، دکترای زبان‌شناسی همگانی دانشگاه علامه طباطبائی

f.azimifard@irib.ir

فاطمه عظیمی فرد هجتم . سال ۱۳۹۰ در رشته دکتری زبان‌شناسی همگانی از دانشگاه علامه طباطبائی فارغ‌التحصیل شدم . دوره کارشناسی ارشد را در رشته آموزش زبان فارسی به غیرفارسی‌زبانان و دوره کارشناسی را در رشته مترجمی زبان فرانسه نیز در دانشگاه علامه طباطبائی دانشجوی بودم . هم‌اکنون پژوهشگر مرکز تحقیقات صداوسیما هستم و در گروه 'زبان و رسانه' مشغول به کارم . در زمانی که دانشجوی ارشد بودم با آزمون ورودی در شغل مترجم ، جذب سازمان صداوسیما شدم و بعد از قبولی در دوره دکتری ، تغییر شغل دادم و پژوهشگر شدم . همان‌طور که می‌دانید رسانه ، برای انتقال اطلاعات به زبان نیازمند است و از این رو ، هیچ حرفه‌ای با زبان به اندازه رسانه ارتباط ندارد . تمام بخش‌های رسانه به تخصص زبان‌شناسان نیاز دارد ، هرچند که کمتر به آن توجه می‌شود . باین‌حال ، رسانه‌های غربی چندین دهه است که از زبان‌شناسی بهره می‌برند . برای نمونه ، از بدو تأسیس پی‌بی‌سی فارسی یک دکتر زبان‌شناس در این بخش فعالیت می‌کرده است .

نزدیک به دو دهه است که گروه 'زبان و رسانه' باهدف آسیب‌شناسی کاربرد زبان در برنامه‌های مختلف صداوسیما در مرکز تحقیقات فعالیت می‌کند . برخی از پژوهش‌های گروه به بررسی و آسیب‌شناسی برنامه‌های پخش‌شده از صداوسیما اختصاص دارد . مثلاً برخی

1. Annabelle Sreberny with Massoumeh Torfeh (I.B. Tauris, 2013); Persian Service: the BBC and British Interests in Iran (I.B. Tauris, 2014)

از عناوین پژوهش‌های انجام‌شده به این شرح است: 'آسیب‌شناسی زبان در آگهی‌های بازرگانی'، 'بررسی وضعیت خط فارسی در تلویزیون'، 'آسیب‌شناسی گزارش‌های فوتبال'، 'آسیب‌شناسی زبان در سریال‌های طنز' و غیره. بخشی از کارهای پژوهشی نیز به کارهای بنیادی و تولید ادبیات موردنیاز رسانه اختصاص دارد. برای نمونه، کار پژوهشی چندقسمتی با عنوان 'زبان گفتاری در سریال‌های تاریخی' به انجام رسیده که ماحصل آن سه جلد کتاب شده است. در این پژوهش تلاش شد از دوره سامانی تا مشروطه ویژگی‌های زبان گفتاری برای کاربرد در سریال‌های تاریخی احصا شود. درواقع، به کمک متون، زبانی برساخته برای استفاده در مجموعه‌های تاریخی پیشنهاد شد. اجرای پژوهش دیگری با عنوان 'نحوه به‌کارگیری گونه‌های مختلف زبان در برنامه‌های سیما' نمونه دیگری از پژوهش‌های بنیادی

گروه است. در کنار این دو حوزه، تولید محتوا برای رادیو و تلویزیون نیز در دستور کار گروه قرار دارد. این حوزه بیشتر به تولید متون ادبی معطوف است، مثلاً در پژوهش 'استفاده از ادبیات کهن فارسی در رسانه ملی' تلاش شد ذیل موضوع‌های موردنیاز رسانه از متون ادبی متن‌های منتخب با اعراب‌گذاری و توضیح واژه‌های دشوار تولید شود. این نوع پژوهش‌ها بیشتر موردنیاز مجریان و نویسندگان برنامه‌های مختلف رسانه است. جالب است که قدیمی‌ترین مرکز پژوهشی سازمان صداوسیما با نام 'فرهنگ مردم'، امروز بخشی از مجموعه مرکز تحقیقات است. این مجموعه میراث مرحوم سید ابوالقاسم شیرازی است که به اعتقاد من، پدر فرهنگ مردم ایران است. وی در زمینه ثبت فولکلور به شیوه‌ای علمی و دقیق پیشگام بود. مجموعه‌ای که وی پایه‌گذاری کرد همچنان به همان شیوه و به کمک علاقه‌مندانی افتخاری که ما اسم آن‌ها را 'فرهنگیار' گذاشته‌ایم کار می‌کند. نزدیک به سه سال مسئولیت این واحد را بر عهده داشتم و به دانشجویانی که علاقه‌مند به مباحث فرهنگ مردمی هستند پیشنهاد می‌کنم پژوهش‌های این حوزه را از طریق سایت مرکز تحقیقات دنبال کنند.

در حال حاضر، 'گروه زبان و رسانه' تنها گروه پژوهشی حوزه زبان در صداوسیما است. به‌جز این گروه 'شورای عالی ویرایش' نیز در حوزه ویرایش برنامه‌های رادیویی و تلویزیونی فعالیت داشت که از سال ۱۳۹۳ منحل شد.

به دانشجویان عزیزی که علاقه‌مند به مباحث زبان و رسانه هستند پیشنهاد می‌کنم دست‌کم عناوین پژوهشی مرکز را از طریق سایت: <http://iribresearch.ir/fa> دنبال کنند.

با توجه به گستره کاربرد زبان در رسانه، رساله‌های دانشجویی کاربردی در این حوزه قابل نگاشتن است. از کاربرد زبان در رادیو و تلویزیون گرفته تا آموزش زبان فارسی در شبکه‌های برون‌مرزی و استانی.

دانشجویان و علاقه‌مندان عزیز می‌توانند به‌منظور همکاری یا هرگونه راهنمایی در ارتباط با موضوعات مرتبط با حوزه زبان، فرهنگ و رسانه، از این راه‌های ارتباطی استفاده کنند:

www.itibresearch.ir/fa/

f.azimifard@irib.ir

انجمن‌های زبان‌شناسی دنیا

مریم رمضانخانی، دانشجوی دکتری زبان‌شناسی دانشگاه
علامه طباطبائی

maryam.rmznkhn@gmail.com

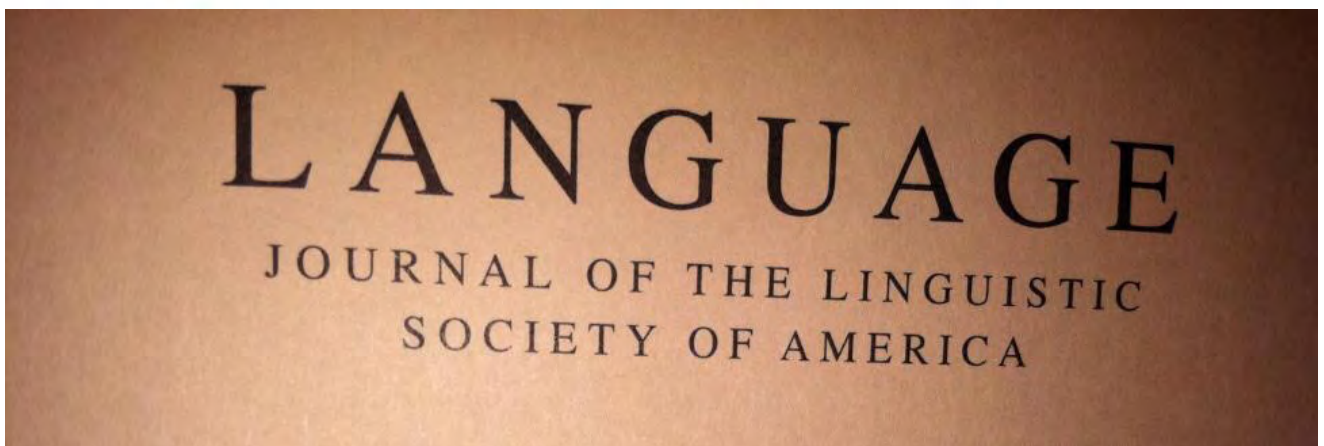
۱- معرفی انجمن زبان‌شناسی امریکا

انجمن زبان‌شناسی امریکا^۱ در ۲۸ دسامبر ۱۹۲۴ در یک گردهمایی با حضور ۷۵ نفر از افراد صاحب‌نظر در شهر نیویورک امریکا بنیان‌گذارده‌شد. در آن کنفرانس، اساس‌نامه انجمن تصویب و راهکارهایی برای تسهیل مراودات در حوزه زبان‌شناسی به‌دست داده‌شد. پیش از پایه‌گذاری این انجمن، تشکل‌های مشابه دیگری نیز وجود داشت که از آن جمله American Philological Society را می‌توان نام برد. انتشار کتاب سپیر^۲ به نام **زبان، درآمدی بر مطالعه سخن**^۳ و کتاب **دوره زبان‌شناسی عمومی**^۴ سوسور، به ترتیب در سال‌های ۱۹۲۱ و ۱۹۲۲، استقلال بیشتری به زبان‌شناسی به‌عنوان یک رشته علمی جداگانه بخشیده‌بود. از طرفی، تشکیل این نهاد در امریکا به‌گونه‌ای بیانگر این مطلب بود که آنچه در حوزه زبان‌شناسی در امریکا می‌گذرد، از اروپا متمایز است. شایان ذکر است که لئونارد بلومفیلد^۵ که یکی از بنیان‌گذاران انجمن زبان‌شناسی امریکاست، در مقاله‌ای با عنوان «چرا انجمن زبان‌شناسی؟» نیاز به تأسیس انجمنی مختص زبان‌شناسان را تصریح کرده و توضیح داده‌بود

1. Linguistic Society of America (LSA)
2. Edward Sapir
3. Language: An introduction to the study of speech
4. Course in general linguistics
5. Leonard Bloomfield

Linguistic Society of America

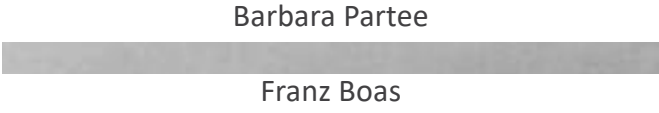

Barbara Partee

Peter Ladefoged

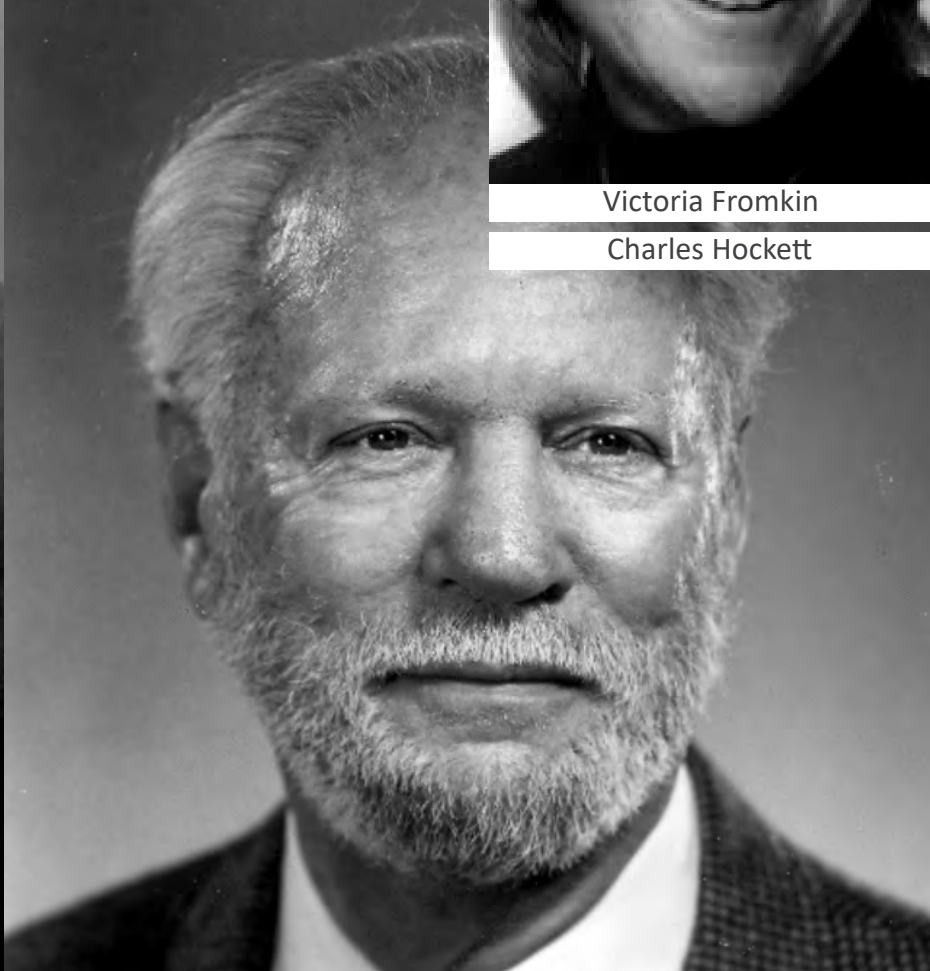
Franz Boas

Leonard Bloomfield

Victoria Fromkin

Charles Hockett

مجله *Language* نشریه شاخص این انجمن است که به صورت فصلی چاپ می‌شود. نخستین شماره این مجله در سال ۱۹۲۵ منتشر گردید. مقاله‌های ارسالی به این مجله پیش از انتشار توسط زبان‌شناسان متخصص در آن حوزه مطالعه و داوری می‌شوند. دیگر نشریه‌های انجمن زبان‌شناسی امریکا عبارتند از *Semantics and Pragmatics (S&P)* و *LSA Annual Meeting*^{۱۳} که هر دو به صورت برخط منتشر می‌شوند. افزون بر این دو، انجمن مقاله‌های ارائه‌شده در همایش‌های سالانه را نیز به‌طور جداگانه منتشر می‌کند.

ارجاع‌ها

1. Bloomfield, L. (1925). *Why a Linguistic Society?*, *Language*. 1 (1); pp. 1-5.
2. <https://www.linguisticsociety.org/>
3. <https://www.jstor.org/publisher/lsa>
13. . Phonological Data and Analysis (PDA)

چنین اقدامی باعث به‌وجود آمدن آگاهی حرفه‌ای می‌شود (بلومفیلد، ۱۹۲۵).

در اولین جلسه انجمن زبان‌شناسی امریکا هرمان کولیتز، دانشمند آلمانی تبار به عنوان نخستین رئیس انجمن انتخاب شد. از آن زمان، ۹۲ دانشمند ریاست LSA را برعهده داشته‌اند که در میان آنان اسامی نام‌آوردانی چون فرانتس بوآز^۲، ادوارد سپیر، لئونارد بلومفیلد، زلیگ هریس^۳، رومن یاکوبسون^۴، چارلز هاکت^۵، موریس هله^۶، پیتر لدفوگد^۷، ویکتوریا فرامکین^۸، باربارا پارقی^۹ و بسیاری دیگر به چشم می‌خورد. همان‌طور که زیر عنوان انجمن نیز درج شده است، هدف انجمن زبان‌شناسی امریکا توسعه مطالعه علمی زبان است. تلاش انجمن بر این است که با تقویت تبادل نظرهای علمی به گسترش ارتباط بین زبان‌شناسان و علاقمندان این حوزه و فراهم کردن زمینه رشد علمی دست یابد. در راستای همین هدف، LSA از زمان تأسیس با حمایت از برگزاری مدرسه زبان‌شناسی^{۱۰} اندیشمندان تراز اول، صدها دانشجو و علاقمند به زبان‌شناسی را از سراسر دنیا گرد هم می‌آورد. این مدرسه‌های تابستانی یک‌ماهه که هر دو سال یک بار معمولاً در محل یکی از دانشگاه‌های امریکا برگزار می‌شود شامل برنامه‌های متنوع، از جمله کلاس‌های آموزشی، سخنرانی و برگزاری کارگاه است. اولین مدرسه تابستانی در سال ۱۹۲۸ و در دانشگاه ییل^{۱۱} برگزار شد. گردهمایی بعدی، هفتادویکمین مدرسه زبان‌شناسی است که در سال ۲۰۲۱ و در محل دانشگاه ماساچوست امهرست^{۱۲} برگزار خواهد شد. سایت انجمن زبان‌شناسی امریکا از طریق پیوند زیر قابل دسترسی است:

<https://www.linguisticsociety.org/>

1. Hermann Collitz
2. Franz Boas
3. Zellig Harris
4. Roman Jakobson
5. Charles Hockett
6. Morris Halle
7. Peter Ladefoged
8. Victoria Fromkin
9. Barbara H. Partee
10. Linguistic Institute
11. Yale University
12. University of Massachusetts Amherst

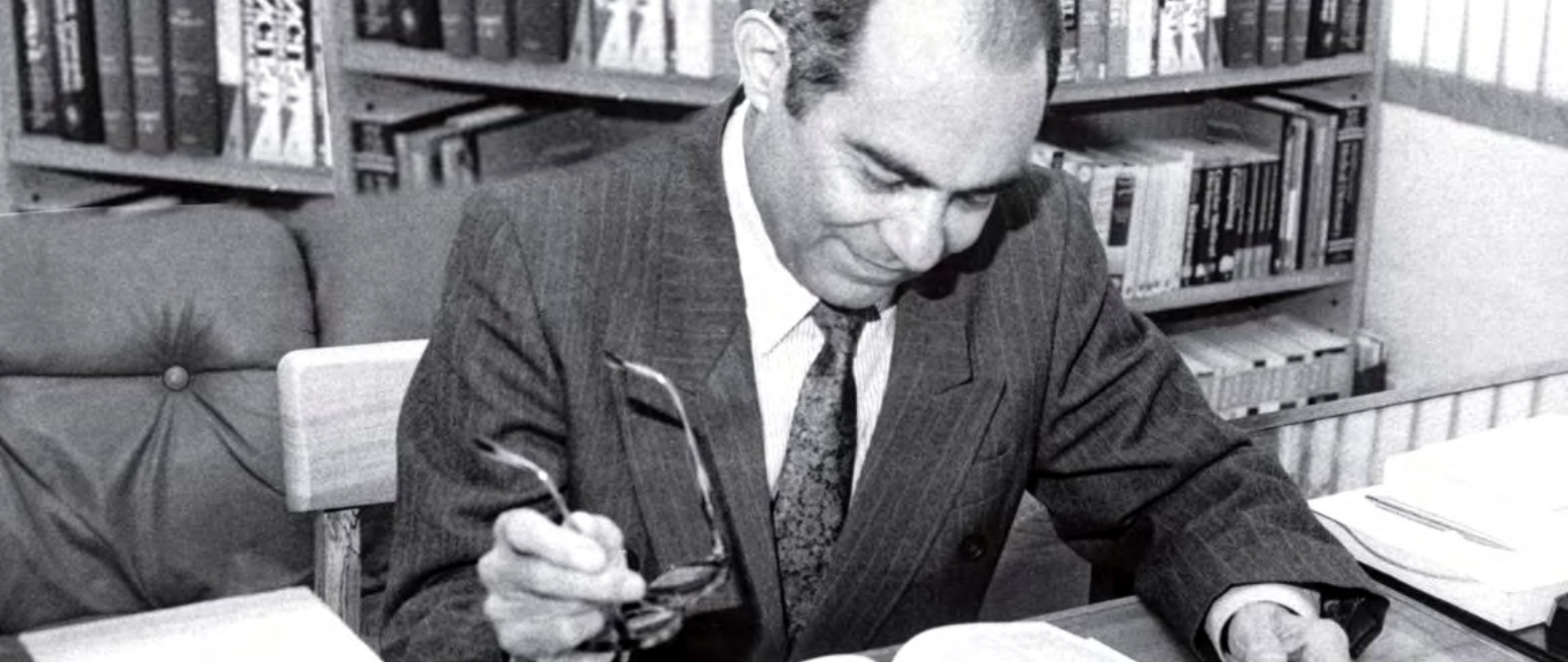
جایزه بنیاد موقوفات دکتر افشار در دستان پرافتخار پدر زبان‌شناسی نوین ایران

بیست‌وهفتمین جایزه ادبی و تاریخی دکتر محمود افشار به
استاد دکتر محمدرضا باطنی دانشمند زبان‌شناس، یک‌هزار و
سیصد و نود و نه

بنیاد موقوفات دکتر محمود افشار یزدی از سال ۱۳۶۸ با هدف اعتلاء، گسترش و شکوفایی هر چه بیشتر زبان فارسی
سزوع به اهداء جایزه سالیانه و قدردان از چهره‌های برجسته فرهنگی از جمله دانشمندان، پژوهشگران، نویسندگان
و شاعرانی کرده است که سهم مهمی در تولید آثار ارزشمند ادب فارسی یا پژوهش درباره تاریخ ایران و زبان فارسی
داشته‌اند و در ترویج و تعالی زبان فارسی و فرهنگ ایرانی کوشیده‌اند.

تاکنون بیست‌وشش جایزه ادبی و تاریخی دکتر محمود افشار به مؤلفان ایرانی و خارجی اهداء شده است. نخستین جایزه در ۱۳۶۸/۹/۲۸ به نذیر احمد، ایرانشناس هندی اهداء شد و در سال‌های بعد پژوهشگرانی چون غلامحسین یوسفی، منوچهر بنیاد موقوفات دکتر محمود افشار یزدی از سال ۱۳۶۸ با هدف اعتلا، گسترش و شکوفایی هر چه بیشتر زبان فارسی سزوع به اهداء جایزه سالیانه و قدردانی از چهره‌های برجسته فرهنگی از جمله دانشمندان، پژوهشگران، نویسندگان و شاعرانی کرده است که سهم مهمی در تولید آثار ارزشمند ادب فارسی یا پژوهش درباره تاریخ ایران و زبان فارسی داشته‌اند و در ترویج و تعالی زبان فارسی و فرهنگ ایرانی کوشیده‌اند.

تاکنون بیست‌وشش جایزه ادبی و تاریخی دکتر محمود افشار به مؤلفان ایرانی و خارجی اهداء شده است. نخستین جایزه در ۱۳۶۸/۹/۲۸ به نذیر احمد، ایرانشناس هندی اهداء شد و در سال‌های بعد پژوهشگرانی چون غلامحسین یوسفی، منوچهر ستوده، سید محمد دبیرسیاقی، نجیب مایل هروی، عبدالحسین زرین‌کوب، تسونه‌تو کوریواناگی، احمد منزوی، محمدعلی موحد، شارل هانری دوفوشه‌کور، بدرالزمان قریب، ژیلبر لازار و علی‌اشرف صادقی و شاعرانی مانند فریدون مشیری و هوشنگ ابتهاج از برگزیدگان این جایزه بوده‌اند. پس از گذشت سی سال، جایزه بنیاد موقوفات دکتر محمود افشار در میان اهل قلم، اعتبار و اهمیت در خور توجهی پیدا کرده است.

اما بیست‌وهفتمین جایزه ادبی و تاریخی بنیاد موقوفات دکتر افشار به استاد دکتر محمدرضا باطنی، دانشمند و زبان‌شناس برجسته ایرانی، به پاس یک عمر خدمات ارزنده ایشان به زبان فارسی در حوزه‌های زبان‌شناسی، فرهنگ‌نویسی و ترجمه تعلق گرفت. به همین مناسبت، طی مراسمی که در روز ۱۳۹۹/۷/۱۸ برگزار شد، لوح تقدیر، نشان و قالیچه‌ای ابریشمی اثر هنرمندان نائیبی و آراسته به نام دکتر محمدرضا باطنی، به دست رئیس شورای تولیت بنیاد موقوفات، به ایشان اعطاء شد.

دکتر محمدرضا شفیعی کدکنی، دکتر ژاله آموزگار، دکتر علی‌اشرف صادقی، دکتر کورش صفوی، دکتر تورج دریایی، دکتر محمود امیدسالار، دکتر سیدمصطفی محقق داماد، دکتر سیدکاظم موسوی بجنوردی، دکتر حسین صامعی، دکتر غلامحسین کریمی دوستان و هیئت مدیره انجمن زبان‌شناسی ایران، این اتفاق را با ارسال پیام‌هایی ویدئویی و یادداشت‌هایی در متن کتابچه این دوره، به ایشان تبریک گفتند.

گزاره نیز این دستاورد فرهنگی و علمی را به استاد و زبان‌شناس فرهیخته، دکتر محمدرضا باطنی تبریک می‌گوید.

جدول شماره یک

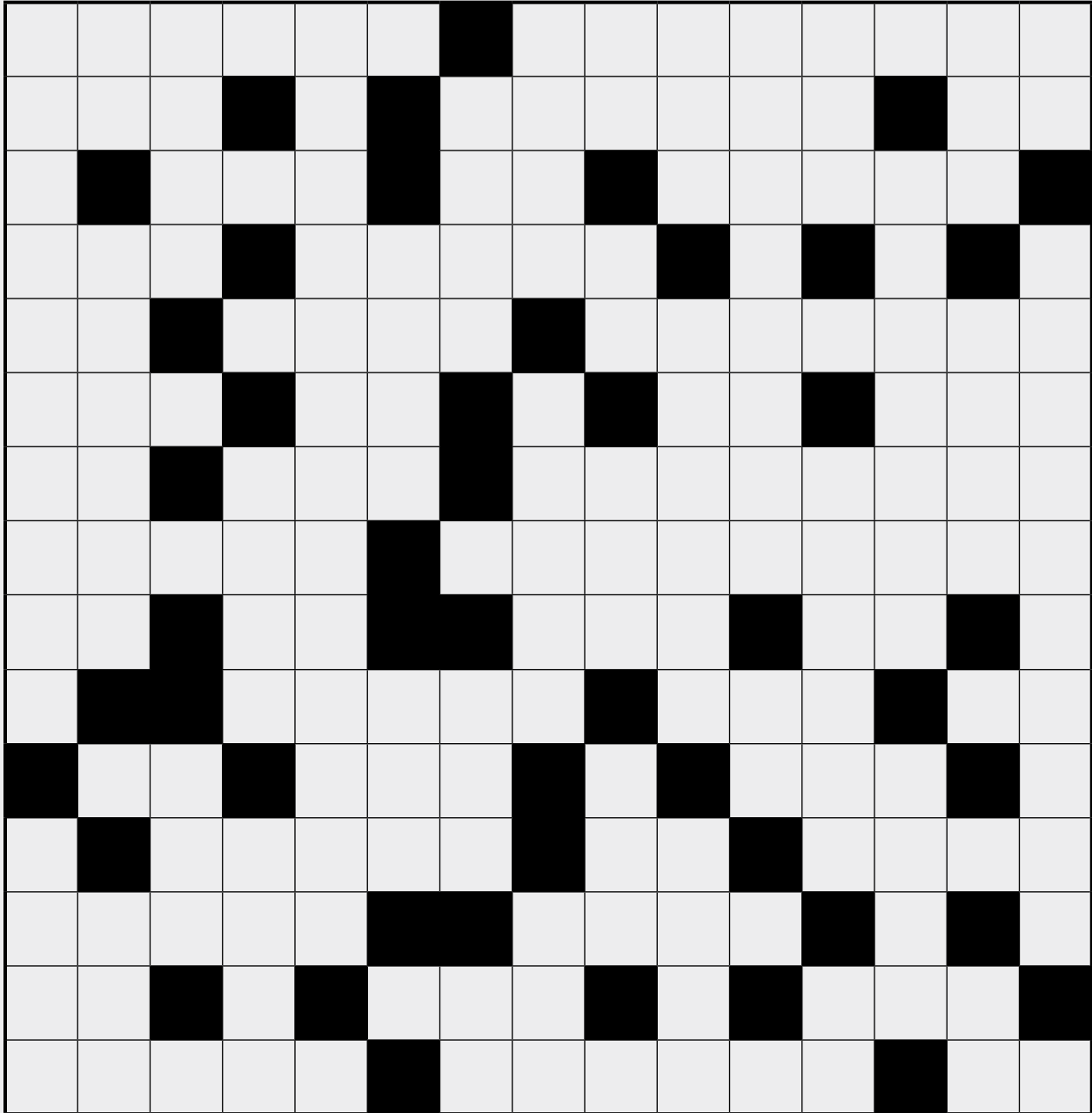
افقی:

۱. معرّف جک و جیل به زبان‌شناسی- این فیلسوف هم به استعاره‌ها باور دارد.
۲. پسوند اسم مصدرساز- دستش دراز بوده- نظر.
۳. صفت فاعلی دریدن- شوهر نمایشی- منتظر باران می‌ماند.
۴. دعای نهی- آگوست فرانسوی.
۵. هم شفا می‌دهد و هم گرفتار است- ملوان- در لندن معلوم نیست تو هستی یا شما.
۶. ما که ناله می‌کنیم، چامسکی می‌گوید چرا- ضمیر خوبی است برای این‌که پشت سرش حرف بزیم- پیشوند غیر زایای قبل- شهر مخترع ادکلن.
۷. مادر واج‌شناسی- متقابل مکمل زن- لفظ فصل.
۸. متقابل رئیس اخروی- با اثاثیه باهم‌آبی دارد.
۹. هنوز در انگلستان- حرارت- نام آوایی پنچری- درخت انگور روی سرمان.
۱۰. سکوت میان چاشنی‌ها- شهر ویتگشتاین- چسب دال و مدلول.
۱۱. رتبه روسی- نخوری می‌میری- حرف اضافه نبود.
۱۲. اسب بی‌شعور- حضور او را کم‌رنگ می‌کند- فکر می‌کنند اگر نام پسرشان بگذارند، آرام می‌گیرد.
۱۳. واژه شامل شبلیله- یک جور تلفظ می‌شوند
۱۴. آب عصبانی- پسوند نسبت- با 'در' جابه‌جا می‌شود.
۱۵. حرف اضافه نوشتاری- جرثقیل فرهنگستان- محل آب‌خنک خوردن.

عمودی:

۱. حرف اضافه ابزاری- مخترع پسااستعمار.
۲. صاحب انگلیسی ته بطری- روایت می‌کند- اول است.
۳. از خط‌های پرمصرف- هوای کم‌نور.
۴. پسوند کم‌مصرف نسبت- ترکیب عطفی شستن- قرار است لعل باشد.
۵. اسم کوچک پدر زبان‌شناسی- پهلوان.
۶. به بن مضارع می‌چسبند و صفت مفعولی هم می‌سازند- دویدن سببی- همنشین کردن.
۷. لاشه خودمانی- ماه کوچولو- سغدی‌اش نقره است- شمای تری.
۸. شب گذشته- مجموعه شعر- بن مضارع 'یافتن'.
۹. جریان دارد ولی در روان‌شناسی مطالعه می‌شود- کشور تخصیص‌یافته- قوچ این جور است.
۱۰. صرف دادن، اول شخص مفرد- صدای زبان.
۱۱. گزارش سفر یک موبد به جهنم و بهشت.
۱۲. همگون هم‌خوانی دستور- متقابل یسار.
۱۳. برادر قیاسی گرما- عمارت.
۱۴. باز خودمانی- اسم کوچک پدر زبان‌شناسی تاریخی- تطبیقی- از گرفتن‌های آدم‌کش.
۱۵. ترکیب عطفی از بین رفتن- وقتی افاعیل جور نشود، هارون هم این طوری می‌شود.

10 1ε 13 12 11 10 9 8 7 6 5 4 3 2 1

دانشگاه علامه طباطبائی
معاونت فرهنگی و اجتماعی
مدیریت امور فرهنگی

دوفصلنامه علمی زبان‌شناسی نظری، کاربردی و تاریخی

فراخوان

گزاره برای شماره‌های آتی خود نیاز به مقالات علمی و مطالب شما عزیزان دارد و از همه دوستان علاقه‌مند دعوت به عمل می‌آورد.

پژوهشگران و دانشجویان ارجمند می‌توانند آثار خود را در هر یک از موضوعات مختلف مرتبط با دانش زبان‌شناسی برای ما ارسال نمایند. برخی از موضوعات پیشنهادی ما عبارتند از:

- کاربردهای زبان‌شناسی در مشاغل مختلف و حوزه‌های اجتماعی از قبیل روان‌پزشکی، روان‌شناسی و مشاوره، حقوق و مشاغل حقوقی و قضایی، تجارت، تبلیغات، محیط زیست، آموزش زبان، ادبیات، هنر، فرهنگ‌نویسی، گفتاردرمانی، هوش مصنوعی و ...
- موضوعات جالب در حوزه زبان‌های بشری
- ارتباط زبان‌شناسی با سایر علوم انسانی و پایه از قبیل ادبیات، آموزش زبان، جامعه‌شناسی، علوم سیاسی، تاریخ، جغرافیا، فلسفه، منطق و ...
- معرفی کتاب‌های نوین و نشریات داخلی و ژورنال‌های خارجی و بین‌المللی مربوط به هر یک از حوزه‌های دانش زبان‌شناسی
- گزارش و خبر از رخدادهای زبان‌شناسی در ایران و جهان از قبیل همایش‌ها، سمینارها و ...
- مناظره‌ها و مباحثه‌های تاریخی میان زبان‌شناسان و روان‌شناسان و جامعه‌شناسان و فیلسوفان در طول تاریخ این دانش در حیطه مباحث مربوط به زبان و زبان‌شناسی
- زبان‌شناسی چه چیزی نیست؟ (عقاید رایج نادرست درباره زبان‌شناسی)
- معرفی وبسایت‌ها و نرم‌افزارهای مرتبط با حوزه‌های مختلف زبان‌شناسی به همراه کاربرد و نحوه استفاده از آن‌ها
- ارتباط زبان‌شناسی و رشته‌های مختلف هنری و کاربرد زبان‌شناسی در حوزه‌های مختلف هنر از قبیل موسیقی، شعر، سینما، تئاتر، نقاشی و ...
- ارتباط ساحت‌های مختلف زبان‌شناسی و کاربرد آن‌ها در ترجمه
- روش‌ها، رویکردها، ابزارها و راهبردهای نوین در حوزه آموزش زبان و زبان‌شناسی کاربردی
- کاربرد IT و کلیه فناوری‌های فضای مجازی در حوزه آموزش زبان و زبان‌شناسی کاربردی (CALL, MALL, ...)
- مطالعات جدید در حوزه زبان‌شناسی تاریخی
- دستاوردهای زبان‌شناسی تاریخی در حوزه‌های مختلف زبان‌شناسی نوین (کاربردی و نظری)
- جایگاه فرهنگ و کاربرد مباحث میان‌فرهنگی در زبان‌شناسی نوین (کاربردی و نظری)
- معرفی هریک از مکاتب و جنبش‌های زبان‌شناسی، ویژگی‌ها، مؤلفه‌ها و چهره‌های شاخص آن‌ها در هر شماره
- و ...

از همه پژوهشگران عزیز خواهشمندیم اختصار و ایجاز را با توجه به فضای محدود این نشریه رعایت فرمایند. بزرگوارانی که برای ما مقاله علمی یا هر مطلب دیگری ارسال می‌کنند، لطفاً از شیوه‌نامه **گزاره**، که در کانال انجمن علمی-دانشجویی به آدرس @laatu موجود است، دقیقاً پیروی نمایند. مطالبی که شیوه‌نامه این نشریه را رعایت نکرده باشند، برای مرحله دآوری فرستاده نخواهند شد.

آخرین مهلت پذیرش مطالب برای شماره **هفتم گزاره**، ۳۰ بهمن‌ماه ۱۳۹۹ خواهد بود.

پژوهشگران و دانشجویان گرامی می‌توانند مطالب و آثار خود را به پست الکترونیکی Gozare.atu@gmail.com ارسال کنند.

با سپاس فراوان، سرافراز باشید!

گزاره

Gozare

Biannual Journal of Theoretical, Applied and Historical Linguistics

Vol. 6, No. 6, Autumn 2020